

KÖRÖSÖK VÖLGYE

Ingyenes kiadvány

...több mint élménymagazin - I. évfolyam. - 1. szám

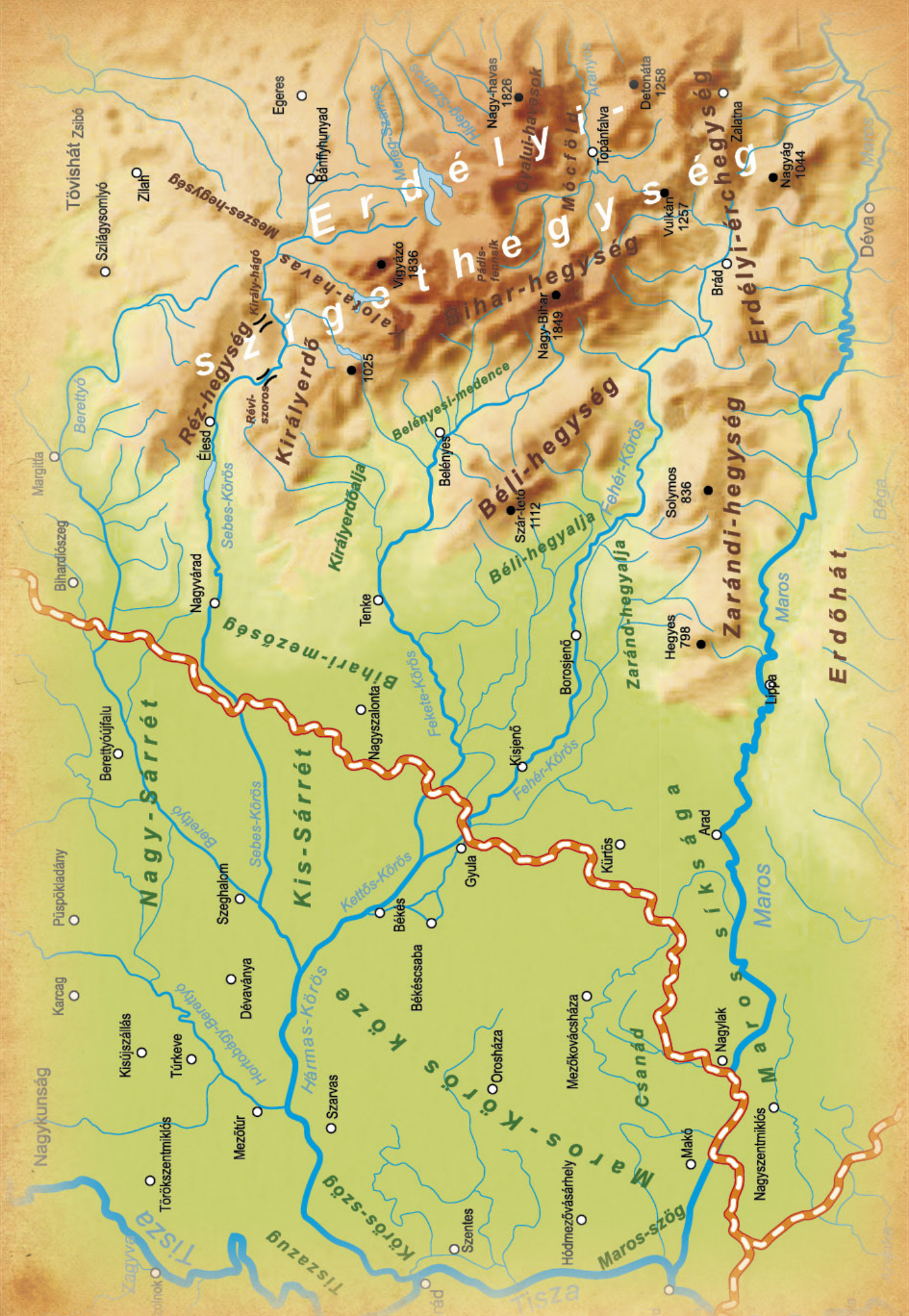

www.korosokvolgye.com -- magazin@korosokvolgye.com

- **Természet**
- **Kultúra**
- **Interjú**
- **Településportré**
- **Aktuális témák**
- **Turisztikai fejlesztések**
- **Túraajánló**
- **Turisztikai attrakciók**
- **Egészséges életmód**
- **Tudatos életforma**
- **Rendezvények**
- **Művészet és irodalom**

KÖRÖSÖK VÖLGYE

...több mint élménymagazin

Tartalom:

Elnöki köszöntő	5	Kertünk – egy természetközeli kert	56–58
A Körösök völgye bemutatkozik	6–9	Csináld magad! ...a házi szilvaciberét	59
Összefogás a Körösökért	10–11	Gyógyító növények a Körösök völgyében	60–61
Körösök: erek a tájban	12–13	Jutka néni konyhája	62
Kis-Sárrét	14–17	„Bogyó” Kislexikon	63
Grófok nyomában	18–23	Keresd a helyit!	64–67
Csák Kálmán a szigethegység nesztora	24–26	BioRitmus Fesztivál	68–69
Tenke – ahol két táj ölelkezik	27	Minden Magyarok Nemzetközi Néptáncfesztiválja	70–71
Famatuzsálemek – füzek	28–29	Madzagfalvi napok	72–73
A békési kosár	30–32	Gyulai Várfürdő	74–77
A sárréti fűz	33	Főbb turisztikai célpontok a Sebes-Körösön	78–79
Népi tanítók	34–35	A Kálvária-domb	80
Czárán Gyula nyomában: A Bihar-hegység csodái	36–37	A természet nyújtotta kincs Békésen	81
Az utolsó mohikánnal a dombtetőn	38–39	„Uccu neki, Póstelek!”	82–83
Bihargós kerékpártúra Ágyára	40–41	Egy valódi családi fürdő	84–85
Fotógaléria	42–49	Két keréken a Körösök völgyében	86–87
Vándorkiállítás a Körösök völgyéből	50–51	K. Nagy Sándor: Bihar-ország – Utirajzok	88–89
Zöld pedagógusok	52–53	Játék, teszt, pályázat	90–91
Zöld óvoda Békésen	54–55		

Közép-Békési Centrum
A sokszínű lehetőség

Körösök Völgye magazin – CrisPer: A Körösök periodikája – Kiadó: Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás (5600 Békéscsaba, Szent István tér 7., Tel.: +36-20/229-5055) elnök Dr. Görgényi Ernő
Szerkesztőség: Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás (5600 Békéscsaba, Széchenyi liget, Körösök Völgye Látogatóközpont, Tel.: +36-66/445-887, e-mail: magazin@korosokvolgye.com)
Főszerkesztő: Tószögi György – Rovatvezetők: Boldog Gusztáv, Bonyhádiné Pásztor Enikő, Súr Enikő – Tiszteletbeli rovatvezető: Szelekovszky László – Romániai szerkesztő: Cristian Horgos – Fordítás: Aqua Crisius Egyesület
Munkatársak: Ambrus Réka, Czapp Zsuzsanna, Fehér Éva – Olvasószerkesztő, korrektor: Prime Concept Kft. – Hátlapfotó: Dr. Jantyk Tibor
Grafikai munka: Natural Day Kft. – Nyomdai munka: Dürer Nyomda Kft. (5700 Gyula, Jókai u. 5-7., Tel.: +36-66/466-844) Felelős vezető: Kovács János – ISSN-szám: 2063-7233
Megjelenés: Magyarország és Románia határ menti megyéiben, másfél év alatt 6 alkalommal, ingyenesen – Példányszám: 9200 magyar és 4000 román nyelvű
Terjesztés: Gyulai Hírlap Kiadó és Hírlapterjesztő Nonprofit Kft. (5701 Gyula, Petőfi tér 3., Pf: 23., Tel.: +36-66/562-500) – Információ: magazin@korosokvolgye.com
A magazin teljes tartalma szerzői jogvédelem alá esik. Az ehhez fűződő jogok gyakorlására kizárólag a magazin kiadója jogosult. © 2012. Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás
A projekt hivatalos weboldala: <http://magazin.korosokvolgye.com>

A „Körösök Völgye Periodika – informatív kiadvány a Körös folyók természeti, kulturális értékeiről és turisztikai vonzerőiről” c. projekt a Magyarország-Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 keretében valósult meg (www.huro-cbc.eu), az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap, valamint Magyarország és Románia társfinanszírozásával. A program célja közelebb hozni egymáshoz a határmenti térségben élő embereket, közösségeket és gazdasági szereplőket az együttműködésbe bevont térség közös fejlesztésének elősegítése érdekében, a határmenti térség alapvető erősségeire építve. E projektben a Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás magyarországi partnere a Körösök Völgye Natúrparc Egyesület, romániai partnere a nagyváradi Aqua Crisius természet- és környezetvédelmi szervezet.

Magyarország-Románia
Határon Átnyúló Együttműködési
Program 2007-2013

Két ország, egy cél, közös siker!

Európai Unió
Európai Regionális Fejlesztési Alap

www.hungary-romania-cbc.eu www.huro-cbc.eu
Jelen kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját.

Tisztelt Olvasó!

Örömmre szolgál, hogy e kiadvány lapjairól köszönhetem! Térségünket, a Körösök völgyét élményszerűen bemutató magazint tartja kezében, és remélem, hogy a cikkek olvasása Önnek is élményt jelent majd.

Ennek a tájegységnek régóta áhított, méltó népszerűsítését indíthatom útjára egy hatrészes lapsorozat első számával, a Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás nyertes pályázatának köszönhetően.

Ez a szülőföldünket, otthonunkat, munkahelyünket vagy éppen úti célunkat jelentő térség rendkívül egyedi, sokszínű természeti környezetével, gazdag történelmi és kulturális örökségével, ma is élő néphagyományaival valamint a jelenkor kihívásaival két országot, számos nemzetet és számtalan település lakosait köti össze. Ezeknek az értékeknek a Körösök által szimbolizált határnélkülisége ösztönöz arra bennünket, hogy az ide látogatók és az itt élők, e magazin által úgy tekinthessenek a Körösök völgyére, mint egy elemeiben sokszor különböző, de egészében mégis összetartozó tájegységre.

Ennek okán a hat lapszám mindegyikében 12 rovaton keresztül mutatjuk be a természetben rejlő csodáinkat, településeink látnivalóit, turisztikai vonzerővel bíró főbb attrakcióinkat, jelentősebb turisztikai fejlesztéseinket, történelmi és kulturális emlékeinket, néphagyományainkat. Mindemellett szemléletformáló szerepvállalással hívjuk fel a figyelmet környezetünk tiszteletére, megbecsülésére, saját életterünk és életminőségünk javítására. Nem feledkezünk meg azonban szólni azokról az aktuális problémáinkról sem, melyek mindenképpen megoldásokat sürgetnek a jövőre nézve.

A kiadvány egyik fontos célja, hogy a Körösök völgyébe vendégként, turistaként érkezők széleskörűen tájékozódhassanak a térségről, ezzel itt tartózkodásukat, pihenésüket élménydúsabbá tehessek. Kiemelten igyekszünk hangsúlyt fektetni az olyan helyszínek, területek bemutatására is, amelyek páratlan

lehetőségeket rejtve e tájegység egyik fő turisztikai hangsúlyát jelenthetik a jövőben.

A pályázat komplex megvalósítását illetve a magazin tartalmi összeállítását két partnerünk segíti: magyar részről a Körösök Völgye Natúrparc Egyesület – jelentős öko- és aktív turisztikai fejlesztései, együttműködései, valamint környezeti programjai által – valamint romániai partnerünk, a nagyváradi székhelyű – a Körösök romániai részén található Natura 2000 területek kezelését is végző – Aqua Crisius Egyesület.

Az élménymagazin tartalmát helyi szakértőkből álló szerkesztőség építi fel, akik több évtizedes szakmai múltjukból, ismereteikből, tapasztalataikból merítkezve biztosítják a cikkekhez megfelelő fotókat, írásokat, egyéb szükséges anyagokat. Munkájukat kiegészíti minden olyan szereplő, akik elengedhetetlen részfolyamatokat végeznek abban az összetett csapatmunkában, ami a gondolattól az élménymagazin kiadásáig vezet.

A kiadvány létrejöttét a Magyarország-Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 támogatása teszi lehetővé, amely a „Körösök Völgye Periodika – informatív kiadvány a Körös folyók természeti, kulturális értékeiről és turisztikai vonzerőiről” című pályázatunkat megvalósításra érdemesnek tartotta.

Bízunk benne, hogy a Körösök Völgye élménymagazint örömmel veszi kezébe az olvasó és reméljük, hogy a térségünkről szerzett ismereteihez, itt kapott élményeihez, hozzájárulhatunk a kiadványunk által.

Dr. Görgényi Ernő

elnök, Közép-Békési
Területfejlesztési Önkormányzati Társulás

A Körösök völgye bemutatkozik

Románia és Magyarország közös kelet-nyugati tengelyén, az Erdélyi-szigethegységtől a Tisza folyó vonaláig, mintegy 200 km hosszan nyújtózik a Kárpát-medencének e vízfolyásoktól gazdagon ereszett vidéke, a Körösök völgye. A szigethegység vízválasztóiról nyugatra lefutó patakok és az azokból egyesülő folyók – köztük e táj névadói is – hegyvidéki és síkvidéki vízgyűjtő területeik összességével, egységesen foglalják magukba e tekintélyes nagyságú földrajzi kiterjedés tájszerkezeti elemeit. Ezek a hegyvidéki és dombsági területeken kívül a Bihari Mezőség, a Kis- és Nagy-Sárrét, a Körösszög, érintőlegesen pedig a Körös-Maros köze a Tiszazuggal. Magyarország megyéi közül négyet – Békés, Csong-

*„Meddig a nap felbukik és alá,
Nyújtózott a szép szilaj táj,
Terjengtek ott zöld hegyek vizei,
Őrzi őt rengő délibáb.”*

rád, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok –, míg Romániában két megyét – Arad és Bihar – érintenek útjukon a Körösök völgyének vízfolyásai.

A hegyekből legyezőszerűen összefutó vizek miatt ez egy igen kiterjedt, sokszínű földrajzi egység, melynek történelmét, kultúráját, hagyományait mindenhol átszövik és összekötik e „vízből született táj” erei, a folyók.

A Körösök völgyének elhelyezkedése a Kárpát-medencében

A Sebes-Körös vízgyűjtője a Biharban (Jád-patak völgye)

Egyesült víztömegek az Alföldön – A Kettős-Körös Békésnél

Az ősi táj

A 19. századi folyószabályozások előtti időkig nemcsak a Körösök völgye, de tulajdonképpen az egész Alföld vízjárta terület volt. A hegyvidéki vízgyűjtők bő csapadékával táplált, nagy energiával lezúduló folyók az alföldi síkra érve hirtelen lelassultak és vizüket szétterítették a hordalékukból épített, laposnak tűnő, ám valójában igen tagolt tájban. Az Erdélyi-szigethegység fő vizei – a Berettyó, a Sebes-, Fekete- és Fehér-Körös – az Alföld középső részén egymásba szakasztott vizeikkel óriási területeket uraltak. Az áradások mértékétől függően jelentő-

Végtelen vízborítások, nádasok, rétek, vadregényes folyóágak, erdőfoltok – ez volt az ősi körösi táj

sebb vagy szűkebb térségekben szétterülő, majd visszahúzódó egykori – állandó és időszakos – vízborításaik nagyságát lehetetlen pontos számokkal jellemezni, az azonban bizonyos, hogy egyes összefüggő részeik a több száz, mindezek összessége pedig az ezer négyzetkilométert is meghaladta. E folyton mozgásban lévő, roppant vízmennyiségtől való mindenkori függés megnehezítette ugyan a tájhoz való alkalmazkodást, a rendkívül gazdag természeti környezet azonban mégis ősidőktől kezdve vonzó életteret jelentett az ember számára.

Mik voltak a Sárrétek?

Pontosan azok, amit a nevük jelent. Időszakosan vagy állandóan vízjárta, „sáros”, lapályos területek, kusza folyóágak, azokból kiszakadó fokok, vízerek, csorgók szövevénye, melyek kiterjedt lápok, mocsarak, vizes rétségek sokaságában veszttek el, majd egyesültek néhol újra. E hatalmas, vízborított területeken szemhatárig húzódtott a nád, a sás, és csak peremrészeiken, hordalékútaikon húzódtak puhafás ligeterdők, mocsári tölgyrengetegek, cserjések. A francia tudós, Beudant nem véletlenül jellemezte így e tájat 1818-ban: „A szív elszorul e végtelenség közepén, amelynek határait hiába keresi a szem.”

E roppant természeti környezet millió, benne tenyésző életnek volt bölcsője. A rendkívüli gazdagságú növény- és állatvilág mellett legendák szólnak a vizek temérdek haláról, eget elveszejtő madártömegeiről is.

Ez a víz uralta világ áldást és átkot egyszerre jelentett a régi idők emberének. Áldás volt a marhagulyák, juhnyájak, ménesek, disznókondák kövér legelőire, a halászok hálójába, a pákászok csík-kasába, a rétet „búvácskolók” kupujkójába (madártojás-gyűjtő kas), a falubéli emberek vadgyümölcszel rakott kosarába, a gyógyítók füves ládjájába, a dúló hadak és a törvényelőli bujdokolásra.

Átok pedig mikor az ár pusztított, mikor szűnyog, bögöly, pióca ember és jószág vérért szívta, mikor a vásárjárók szekere az út sarába ragadt vagy az izzó tőzegbe szakadt, mikor a nyári aszály, a csontrepsző tél vagy a nádi farkas (arany sakál) az állatállományt tizedelte.

A Körösök völgye meghódítása

A Körösök vidékének évezredek átívelő, rendkívül összetett történelméről lehetetlen néhány mondatban összefoglalni, mindenesetre annyit tudnunk érdemes, hogy Kr. e. 6000 évvel ezelőtt már állandóan lakott hely volt. Az itt megtelepedő újkőkori népcsoportok (pl. a Körös-kultúra népe) a folyók közelében – hátsabb helyeken, magasparton –, néhány családból álló közösségekben, vesszőfonatos, sárral tapasztott falú házakban éltek. Jellemzően állattartással, halászattal, vadászattal, gyűjtőtevével foglalkoztak, fejlett kézművességük bizonyítékaként sokféle használati tárgyuk – így kő- és csonteszközök, kerámiaedények – maradt az utókorra.

Régészeti feltárás az egykori Kis-Sárréten

Az újkőkori népeit, kulturális egységeit a rézkorban és a bronzkorban számos további követte (pl. Tiszapolgári kultúra, Gáva kultúra stb.), majd a vaskortól kezdve olyan, immáron etnikumukat tekintve is ismert népcsoportok telepedtek meg a Körösök vidékén, mint a kelták, szarmaták és az avarok. Utóbbiak egyes csoportjai valószínűleg megérték a magyarok honfoglalását is.

A magyarok Kárpát-medencei megtelepedését követően a Körösök vidékén is mind fejlettebb, falusias településhálózat alakult ki és a lakosság közvetlen környezetéhez tudatos és előrelátó módon alkalmazkodott. Az árhullámoktól rendszeresen járt területeken a már valószínűleg évezredek óta alkalmazott gyakorlat, a fogszállítás jellemzővé vált, mely a folyók áradásait a mindennapok szolgálatába állította. A Körösök és a Berettyó sárréti mocsárvilágát a

19. században történt lecsapolásukat megelőző évszázadok során elődeink sikeresen hasznosították.

A hosszú időn át virágzó ártéri gazdálkodásnak a tö-

Az ilyen vesszőfonatos, tapasztott házak, elterjedt épületszerkezetek voltak itt az első kultúrák megtelepedésétől egészen a középkor végéig.

rök uralom másfél évszázada vetett véget, melynek következtében a vidék fokozatosan elnéptelenedett, a természet visszahódította a tájat. A folyók öntözte Sárrétek „aranykora” véget ért, és ősi formájában már soha többé nem is támadt fel.

Új idők hajnala

„Mily szép tartományokat nyerhetnének egy csepp vérontás nélkül a hazának!”

Széchenyi István

Pusztuló folyóág a Hármaskörös mentén

A török hódoltság után újjáéledt a táj. A víz fojtogatta a vidékeket új birtokosaik a betelepítésekkel gyorsan újranépesítették, de a víz uralmát nem tudták megtörni. Az árhullámok állandó pusztítása és az uradalmak mind erőteljesebb igénye a víz fogságából felszabadítandó földterületek után a korai folyószabályozások sorát eredményezte már a 18. században, ám még lényeges eredmény nélkül. Az erőfeszítések végül a 19. század első felében, Széchenyi István szellemében fogalmazódtak meg egységesen és öltöttek közös akaratot. A Körösök fél évszázadon át tartó vízrendezési munkáiban mintegy száz mérnök vett részt. Irányításukkal kubikos generációk tagjainak ezrei, sokmillió köbméter földet megmozgatva ásták ki az új medreket, levezető csatornákat, építették a gátrendszerek száz és száz kilométereit évtizedeken át. A század végére a feneketlennek tűnő mocsarak kiszáradtak, az árvizek mind biztonságosabban vonultak le a gátak közé szorított, megrövidített medrekben, az új szántókat mind ritkábban verte fel a nádcsíra. A feltöretlen területek pedig víz hiányában foko-

A Körösök alföldi szakaszait ma gátak őrzik

zatosan elszikésedtek, pusztai formát öltöttek. Az egykori természeti környezet menthetetlenül pusztulni kezdett, az ősi táj gyorsan átalakult, a rendkívüli gazdagságú növény- és állatvilág elenyészett, az emberek élete gyökeresen megváltozott. A nemrég még végtelenül hullámozó nádi világ ezer titka, babonája, lebilincselő meséi a sárréti hagyományokkal együtt lassan a múltba veszttek.

De nem sorvadtak el teljesen. A Sárrétek ma is élnek nevükben, szólnak hozzánk krónikások tollvégein, örököznek e táj vetületeiben, a vidék néprajzában. Egykori képük letűnésének dacára tájegységgé, az itt élőkben a gyökereket jelentő fogalomvá váltak. Lépten-nyomon fellelhetőek emlékeik, melyek felfedezése olyan izgalommal teli élmény, melyet csak egy ilyen, múltba rejtett táj nyújthat a ma emberének.

A vidék drasztikus átalakítása után a hegyekből eredetileg is ide érkező négy fő folyó, valamint egyesült medreik (a Berettyó, a Sebes-Körös, a Fekete-Körös, a Fehér-Körös, illetve a Kettős- és Hármaskörös, valamint a Hortobágy-Berettyó főcsatorna) maradtak meg a táj élővizeiként. Eredeti hosszukat – több mint kétszáz kanyarulatuk átvágásával – a szabályozás összességében közel kétharmaddal rövidítette meg. Az elapasztott vagy csatornává alakított egykori kisebb vízfolyások teljes körét aligha lehet pontosan meghatározni, hiszen azok egyrészt sűrű szövedékű érhálózatként fonták be a tájat, másrészt hozzákapcsolódtak mindazon a mocsaras, lápos, vízállásos területekhez, melyeket vízzel tápláltak, s melyek a folyószabályozási munkák következtében gyorsan kiszáradtak. Idővel a Körösök völgyének egykor vízjárta területeit az ember nagyrészt mezőgazdasági tájjá alakította.

A táj jelene

Melyek tehát ennek a ma is sokszínű vidéknek az ideérkezők elé táruló legjellegzetesebb vonásai? Nem egyebek, mint a lépten-nyomon előtűnő, szertelenül kanyargó, ősi vizek élő és holt medrei, melyek erekként fűzik össze ma is e kiterjedt tájegység gazdag kultúrájú térségeit, településeit. E keskeny „zöld folyosókat” néhol még felelőbb buja és vadregényes természeti környezet kí-

A Belényesi-medence háttérben a bihari vonulatokkal (Fotó: Boldog Gusztáv)
Jobbra: bimbózó kárpáti sáfrány a bihari havasokon

Sárréti hangulat

séri, mindezt pedig szántók, puszták és erdőfoltok övezik, melyek fölött a tekintet a látóhatárig fut.

Az alföldi síkok tücsökszavú estjében összeölelkező ég és föld bíborszín végtelensége, a nyár hevében ezer évek óta „lebegő” kunhalmok délibábos képe, a messze halló, golya-kelepes, fecskesivites harangszó a táj azon lelket gyógyító nyugalma és békéjét jelentik még ma is, melyet költők, írók már oly sokszor megénekeltek.

A Magyarország és Románia közös határreszeiről tiszta időben felkelő, merész ívű, bihari hegyvonulatok a forrásvidékek Európa-hírű természeti csodáit rejtik, örök szerelembe ejtve a szívet a szem egyetlen pillantásától, mikor az a bércekről letekint e heglábaktól elszelídülő vidékre, a Körösök völgyére.

E hangulatok örök vonásai e tájnak. Meglátni könnyű, apró titkaihoz azonban alázatosan kell közeledni. Kerékpárral, kenuval vagy gyalog barangolva, csendben, nyitott szívvel, figyelmesen, hogy előbukkanjon és megőrződhesen mindaz a kincs, melyet a történelem földben nyugvó darabkái, a kosárfonók, fafaragók ujjai, híres szülöttek szellemei, a pusztákon ballagó gulyák és nyájak kolompiszavai őriznek.

Végezetül engedtessek meg egy személyes élmény.

Nemrégiben hallgattam meg egy elő-

adást a Körösökről,

amelyet az előadó

szép fotókkal il-

lusztrált. Az első

képen a bihari

táj jellemző kora

tavaszi virága, a

kárpáti sáfrány dug-

ta ki éppen lila, hegyes

bimbóját az elvékonyodó

hórétteg alól valahol fönt a

havasok gerincén. Az előadó elme-

sélte, hogy miközben a fotót fektében

készítette, s az olvadozó hókristályok

végigszaladtak karján, eltűnődött e kis

vízcsappék messzi Tiszáig tartó, hosz-

szú útról, a múltban betöltött és jö-

vöbeni jelentőségükről. E roppant ívű

gondolat esszenciáját végül így foglalta

össze: ez a Körösök völgye.

Fotó: Tószögi György

Írta: Tószögi György

A Körösök Völgye Látogatóközpont Békéscsabán, a Széchenyi ligetben

Összefogás a Körösökért

A Körösöket mint a Kárpát-medence alföldi folyóit bizonyára sokan ismerik Közép-Európa szerte. Akik jártak már valaha vidékükön, azoknak személyes ismerőse e táj, mindazoknak pedig, akiknek a szülőföld és az otthon szimbólumai, gyökereiket jelentik.

Néhány évvel ezelőtt indult el az a tudatos munka, melynek szereplői a Körösök völgyének értékeire egy komplexebb látásmód szerint, összetartozó egységein keresztül tekintenek, figyelembe véve a korszak átalakuló turizmusának élménykereső jellegét. A program célja, hogy a Körösök völgye Közép-Európa egyik önálló, határokon átnyúló turisztikai célterülete legyen.

A kezdeményezés előzménye az a felismerés volt, hogy e tájegység páratlan turisztikai lehetőségeket rejt, ám kamatoztatható természeti, kulturális és szellemi értékei számos vonatkozásban nincsenek kellőképpen feltárva és propagálva, a turisztikai háttérágazat – amely a regionális gazdasági és társadalmi fejlődésre kedvező hatást gyakorolhatna – a térségben sok szempontból fejletlen.

A 2002-ben létrejött, békéscsabai székhelyű Körösök Völgye Natúrpark Egyesület tekinthető az első olyan szerveződésnek, amely felismerve a Körösök völgyéért történő széles körű együttműködés fontosságát, a Körös menti települések önkormányzatait és civil szervezeteit igyekezett a cél érdekében összefogni. A felálló munkacsoport egyik első feladatát jelentette e kiterjedt régió – a turizmus számára is – helyesen definiált, országhatár nélküli megjelenítése, hiszen e folyókkal átszőtt térség értékeit különálló elemeiben ugyan sokan tisztelik, ápolják és népszerűsítik, de összetartozó tájegységként kevesekben él. A pozitív erők és szándékok összefogása a földrajzi egységességet is kifejező „Körösök Völgye” márkanev égisze alatt kézenfekvő döntésnek bizonyult.

Az egyesület 2010-ben szélesebb körű együttműködést kezdeményezett az elsőd-

leges célok elérése érdekében, és a közös szerepvállalás szándékát egy megállapodás formájában rögzítette olyan csatlakozó szervezetek részvételével, melyek maguk is a megfogalmazott célokhoz kapcsolható területeken tevékenykednek. A Körösök Völgye Natúrpark Egyesület mellett az első aláírók között volt a Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás, a Körös-Maros Nemzeti Park, a Körösvidéki Horgász Egyesületek Szövetsége, a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság, a Békés Megyeért Vállalkozásfejlesztési Közhasznú Közalapítvány Békés megyei Tourinform hálózata és a Magyar Turizmus Zrt. Dél-alföldi Regionális Marketing Igazgatósága. A megállapodást aláírók köre az eltelt időszak alatt folyamatosan bővült és a program mára olyan romániai partnereket is soraiiban tudhat, mint Nagyszalonta (Salonta) és Nagyzerind (Zerind) önkormányzata, valamint a nagyváradi székhelyű Aqua Crisius Egyesület, illetve a Partiumi Keresztény Egyetem.

Összefogás a Körösökért: a szándéknyilatkozat ünnepélyes aláírása

Magyarországi natúrparkok találkozója a Körösök Völgye Látogatóközpontban

Az összefogás néhány szereplő között már a kezdetektől fogva szoros együttműködést jelentett, melynek hozadékaként számos, turisztikai fejlesztésre és környezeti szemléletformálásra irányuló pályázat valósult meg, illetve van éppen megvalósítás alatt.

Mintegy tíz évvel a kezdetek után kijelenthető, hogy a folyamatos kapcsolatépítésnek köszönhetően egyre több intézményi és civil partner munkálkodik együtt a Körösök völgyének turisztikai fejlesztése és népszerűsítése érdekében. Ennek eredményei mindinkább láthatóak, kézzelfoghatóak, amelynek szép példái a szaporodó – helyi és határon átnyúló – rendezvények, programok és célirányos fejlesztések fémjelzik. Az együttgondolkodás és a közös, nemes célokhoz kapcsolódó, immáron szerteágazó tevékenységek fókuszpontjává a békéscsabai Széchenyi ligetben található Körösök Völgye Látogatóközpont vált.

A következő lapszámokban részletesen bemutatjuk azokat a szervezeteket és civil szereplőket, akik ebben a mára mind összetettebb programban meghatározó szerepet játszanak.

Fotó: CrisPer szerk.

A Körösök völgyének különösen az aktív turizmus terén páratlanok a lehetőségei

KÖRÖSÖK: EREK A TÁJBAN

A víz életet jelent, a Körösök medre és vize is olyan, mint egy élő szervezet, amely a régmúlt időkől fogva köti össze a mai országhatár két oldalán található területeket. A Fehér-, Fekete- és a Sebes-Körös vizében az élet – mostanra megfékezve ugyan a temérdek gátból álló lánccal – mindig természetes mozgásban volt: felfelé sietve a megújulás periódusában, aztán aláereszkedve a táplálék bőségéért.

A Körösök a vidék ereit jelentették az itt élő emberek számára is. Mai napig sok kétnyelvű település sorakozik a folyók mentén: Nagyvárad (Oradea), Fugyivásárhely (Oșorhei), Mezőtelegd (Tileagd) a Sebes-Köröst követve, Tenke (Tinca), Belényesújlak (Uilacu de Beiuș), Köröstárkány (Târcaia) a Fekete-Körös partjain, Újvarsánd (Olari),

folyókon úsztatták le a hegyekből a fát, halásztak benne, és még hosszasan sorolhatnánk a hasznosítási lehetőségeket. A Körösök fenntartotta gazdasági-, társadalmi-, kulturális életnek is volt egyfajta vízi útja, vándorlása. A sóbányai vásár mai napig élő hagyománya azokból az időkől származik, mikor még Nagyréven vámozták meg az Erdélyi-sziget-hegységből lehozott sót. Az ökor vontatta szekerek mellett a vízi utakon tutajokat használtak, amelyeken márványt, gránitot és bazaltot szállítottak az utak és utcák burkolásához.

A Sebes-Körösnek fontos szerep jutott a nagyváradai vár védelmében. A legenda úgy tartja, hogy a törökök nem tudtak átkelni a vizes vársáncra, s hogy megtalálják a titkos csatornát – amely a várakat a folyóval kötötte össze –, cselhez folyamodtak. Egy helybeli anyát zsaroltak meg azzal, hogy elrabolt fiát csak akkor engedik el, ha megmondja, hol van a földalatti csatorna. Az elkéseredett asszony elárulta a titkos átérési helyét, így a törökök megtalálták, majd betemették azt, és végül elfoglalták a várat. Az anyának tett ígéretüket azonban nem tartották be, a fiút a legenda szerint kivégezték.

A múlt század elején a Sebes-Körös és a Peca-patak nagyban hozzájárultak a kézművesség – különösen a bőrművesség – fejlődéséhez, később pedig az élesztőt és alkoholt előállító gyárak, üzemek megjelenéséhez is. A hűtőszekrények elterjedése előtti időkben a télen a Körösből kivágott, és a mai Ősi nygyed környékén megbúvó, mély, szalmával kibélelt pincékben tárolt jeget vásárolták nyaranta a váradi lakosok.

Új idők...

A Körösök jelentette kulturális hidat egy ideje turisztikai híd is kiegészíti, amely a két ország közötti idegenforgalom megkétszereződését eredményezte. A rafting (vadvízi evezés), a barlangászat, a hegyvidéki túrázás, valamint a Körösök felső szakaszain való pisztrángozás egyre csábítóbbak a magyarországi vendégek számára. A szaporodó turisztikai attrakciók és idegenforgalmi fejlesztések felkeltették a romániai emberek érdeklődését is a határ túloldalának körösi tájai iránt.

A Fekete-Körös rézbányai forrása közelében húzódó sípálya és a Sebes-Körös egyik fő patakjának forrásánál fekvő, biharfüredi sí- és snowboard pálya kiemelt aktív turisztikai lehetőségeket nyújtanak, akár csak az idejében Nagyváradon immár második alkalommal megrendezett Iron Man triatlonverseny, ahol a Magyar Országos Bajnok, Vatai Miklós bizonyult a legjobbnak.

Kiemelkedő határon átnyúló turisztikai fejlesztésnek számít a két országot összekapcsoló kerékpárút-hálózat fejlesztése. Legutóbb a nagyváradai és berettyóújfalui ön-

Nagyvárad látkép a Continental hotelből

Kisjenő (Chișineu-Criș) és Borosjenő (Ineu) a Fehér-Körös mentén, hogy csak néhányat említsünk. Ezek a folyómenti települések jó példaként szolgálnak a történelmi együttélésre, a nemzetiségek közösségi létének kialakulására és hosszú távú fenntarthatóságára.

Régi idők...

A Körösök vizét az emberek sokoldalúan használták, így növényeik öntözéséhez, malmaik működtetéséhez, a

Faúsztatás a Körösön

Sebes pisztráng, a Jád-patakából

kormányzatok kaptak hatmillió eurós támogatást az Európai Uniótól a Sebes-Körös partvonalát 35 kilométeres hosszúságban követő, a két település közötti kerékpárút megépítésére.

A folyók a vallás szempontjából is fontos kötelekeket képesek létrehozni. Ehhez talán elég a 2008 januárjában a nagyváradai görögkatolikus és ortodox püspökök közös, a Sebes-Körösnél megtartott Vízkereszt szentelési szertartására utalnunk.

Az aranyosi sípálya

Nemrégiben a Bihar Megyei „Crisana” Sürgősségi Helyzetek Felügyelősege és a Hajdú-Bihar Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság létrehozta azt a katasztrófaelhárítási kommunikációs rendszert, amely az árvízvédelmi helyzetek összehangolt kezelését hivatott segíteni a két megye

A vízi élet vándorlását akadályozó gátak, a kommunális hulladék csak néhány, a jövőben megoldandó problémák közül (első kép: a Lesi-tározó a Sebes-Körös völgyében; jobbra: műanyag szemét a Fekete-Körös hullámtérében áradás után)

Iron Man verseny Nagyváradon

területén. Ez a projekt is több mint félmillió eurós uniós támogatásban részesült.

Sajnálatos módon az árvízvédelmi gátak és a vízenergiát hasznosító létesítmények létrejöttét a folyó ökoszisztémája fizeti meg, erre rövid időn belül műszaki megoldásokat kell találni. Jelentős veszélyt jelent a térség élővilágára a kommunális és az ipari szennyezés is. Az utóbbi időben egyre több műanyag (pet) flakon úszik lefelé a folyón meg gondolatlanságból, amely egy sokat mondó, negatív üzenetet hordoz magával.

Mindemellett időről-időre súlyos ökológiai katasztrófákat okoznak az olyan ipari szerencsétlenségek, mint például a Tisza folyón 2000-ben történt cianid szennyezés. Jelenleg nincsenek megnyugtató technológiai és környezetvédelmi biztosítékok az olyan ipari tevékenységek esetében, mint például a verespataki aranybányászat. Jogosan merülnek fel aggályok a beruházások miatt Magyarországon is, hiszen a Körösök völgyének patakjai és folyói a határon túlra is elszállítják az innen származó szennyezett vizeket.

Magazinunk következő számaiban részletesebben is foglalkozunk majd az ehelyütt csak érintőlegesen tárgyalt témákkal, mert többet tudni, azt jelenti, jobban is élni: barátságban, harmóniában egymással és a természettel is.

Fotó: Horgos Zsolt, CrisPer szerk.

KIS-SÁRRÉT

Talán ősszel legszebb a vidék. Mikor pólingok kiáltanak bánatosan a sárga legelők felett és ezernyi vadlúd keres éjjeli szállást a halastavakon. Vagy tavasszal? Fehérlik még a hó a béli, bihari hegyeken, de a réteken már bíbicek jajonganak és kócsagok ereszkednek a zöldülő nádasok közé. Talán a nyár? Ha a forróság után langyos szellők indulnak a vátyoni erdők felől és a kiégett dűlőkön elül lassan a por. És a tél? A ködös, szomorú vidék, a befagyott tavak, a legelők hatalmas csöndje. Vagy mindez együtt és külön-külön, itt, az Alföld peremén, távol az ország központjától, a városoktól.

A történelem során a Kis-Sárrét falvai fokozatosan elvesztették természetes kapcsolataikat a közelebbi városokkal, Nagyváraddal, Nagyszalontával, megnőtt a távolság, elszigetelődött a vidék. Így nem csoda, hogy a lélekszám néhány évtized alatt a felére, harmadára csökkent, a népesség előregedett. A rossz talajadottságok, a peremvidéki fekvés ma sem kedvez a környék fejlődésének. A természeti értékek viszont – talán éppen az előzőekből következően – szép számmal maradtak fenn, a táj hangulata pedig ma is a régi időket idézi. Főként madártani értékei, a madárvonulásban

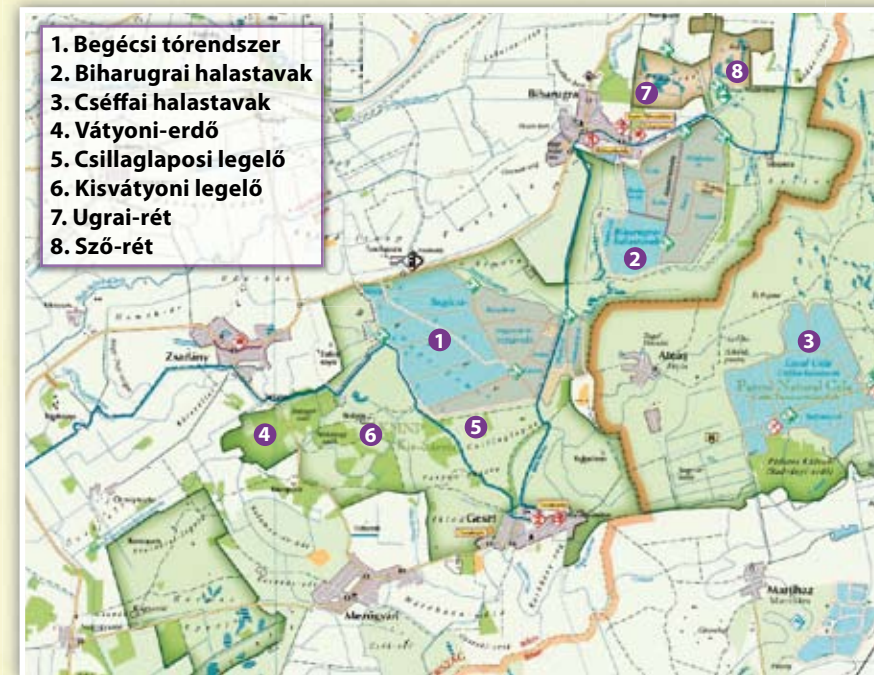
betöltött fontos szerepe miatt egy tájvédelmi körzet kialakításának terve már az 1970-es években felvetődött, a védetté nyilvánításra azonban csak 1990-ben kerülhetett sor, mikor is egy 7991 hektáros terület – melyből 1424 hektár fokozottan védett – került védelem alá Körösnagyharsány, Biharugra, Zsadány, Mezőgyán és Geszt határában. 1997. január 16. óta a Körös-Maros Nemzeti Park része.

A Kis-Sárrétet valamikor a Sebes-Körös fattyúágai és igen sok, nagy vízhozamú ér hálózta be. Legjelentősebbek ezek közül a Fényes, a Korhány és a Köles erek voltak. Egyes erek a mai napig élő vízfolyások, így különösen az Ináncsatorna, a Csíkos-ér és a Korhány. Huszár Mátyás 1823-ban megjelent munkájában éppen a Korhányt jelöli meg mint a mocsárvidék egyik fő táplálóját: „A Korhány-eret az esővizet szállító Ináncsi patak növeli, és az, mint a Köles-ér egyik ága a vizet, amelyet áradás idején a Fekete-Körösből hoz, a Zsadány és Ugra közötti mély területeken önti szét. Agyagos földbe vájt medre, olyan mély és széles, hogy e vidéken sehol sem találni nagyobb szelvényűt, az alsó szakaszon, a mélyfekvésű területeken mégis megszűnik...”

A múlt század elején még a simatói, az ugrai, az orosi, a fancsikai, a begécsi, a sziki, a tamáshalmi, a csillaglaposi, az iklódi és a kisvátyoni legelő mint egybefüggő, vizenyős laposokkal tarkított, hatalmas pusztaság húzódott Nagygyantától Körösnagyharsányig. Kisebb erdőfoltok és a Korhányon érkező vizekből táplálkozó, dús vízínövényzettel övezett tavak törték meg az akkori táj egyhangúságát. A mocsárvilág fontos szerepet játszott a környék lakosságának megélhetésében, veszély esetén pedig menedéket adott. Veszély pedig volt bőven. A tatárdulás, majd a török

A tavasz fiókákkal örvendezteteti meg a nyári lúd családot (Fotó: Motkó Béla)

idők alatt a lakosság egy része a réteken vészelte át a pusztítást, a falvak többsége elnéptelenedett. Csupán dűlőnevek őrzik az egykori települések emlékét: Mátéháza, Kéza, Iklód, Begécs, hogy csak néhányat említsünk a hajdani falvak közül. A török hódoltság után a mocsarak szigetein megmaradt lakosság fokozatosan megkezdte a visszatelepülést.

A táj mai arculatának kialakulása a múlt században végrehajtott folyószabályozások következtében gyorsult fel. A Kis-Sárrét hajdani vízivilágának a századfordulóra csak hírmondói maradtak. A Ludas-tó és a Csík-tó nevei ma is élnek, a helyükön kialakított halastórendszer egységei őrzik emléküket. A lecsapolások után hatalmas puszták, legelők jöttek létre, megkezdődött a jobb minőségű gyepterületek feltörése, felszántása. Nagy változást jelentett a Biharugra környékén 1910-ben meginduló halastóépítés, amely 1962-ben, a begécsi tórendszer létrejöttével nyerte el mai formáját.

A geszti Tisza család, a környék két-séggkívül legtekintélyesebb gazdasági és politikai ereje hatalmas birtokán az 1930-as években erdősítésbe kezdett. Mára a tórendszer szomszédságában, a vátyoni részen közel 600 hektáros, telepített tölgyes húzódik, átformálva a hajdani, fában szegény vidék arculatát.

Drasztikus változást hozott az 1980-as évek első felének térségi meliorációja. A nagyüzemi táblák kialakítása átformálta a táj addigi szerkezetét, a legelők csatornázása megváltoztatta a vizenyős, zombékos gyepek jellegét, lerövidítette a téli és tavaszi vízborítás időszakát. A kedvezőtlen hatások miatt eltűntek a vátyoni, gyantéi gémtelepek és az egyre kíméletlenebb bérvadásztatás világgá üzte a valaha né-

pes vízivad és darutömegeket. Az értékek jelentős része azonban fennmaradt, a táj sebei gondos természetvédelmi munkával még kezelhetőek.

Nagygyanté és Mezőgyán között, a műút két oldalán nagy kiterjedésű legelők terülnek el. A jellegzetes pusztai tájképet északon a vátyoni erdők sávja, délen néhány facsoport zárja le. Májusban, júniusban a lila ökörfarkkóró, a zsályák, a koloncos legyezőfű virágszőnyege borítja a magasabb foltokat, néhány helyen a védett macskahere is előfordul. Mezőgyán határában, a „varjasi” gyepon szép állománya található a szikes erdeirét társulásnak. Kora ősszel virágzik a társulás két névadó faja a sziki kocsord és a réti őszirózsa. Má-

Az „Apó” – öreg tölgy Vátyonban

Őszi reggel

A rejtett életű vidrák csak egyik léktől a másikig merészkednek a jégre (Fotó: Motkó Béla)

us végén csodálatos látvány a több ezer tő fátyolos nőszirmos kékes virágainak tömege. A mélyebb fekvésű legelőkön az ecsetpázsitos társulás alkot nagy állományokat. A tartósan nedves, erősen szikes laposokban, „kotymányokban” hernyópázsitos növényzetet találunk.

A puszták változatos növényzetében sok értékes mádfaj találja meg fészkelő és táplálkozási feltételeit. Első helyen talán a tűzokot kell megemlítenünk. Valamikori népes állománya erősen lecsökkent, de ma is életképes populációja él a térségben. A vizenyős területeken váltakozó egyszámú, de rendszeresen fészkel a bíbic, a nagy goda, néhány párban pedig a piros lábú cankó és a sárszalonka is költ itt. Pocokjárásos években a magas fűben fészkel a réti fülesbagoly. A legelőt övező akácfontok elhagyott szarkafészkeiben rendszeresen költ a vörös és a kék vércse.

A Mezőgyán-Zsadány közötti országúton haladó vándor számára a fában szegény békési, bihari tájak után nagyszerű látványt nyújtanak a vátyoni erdők. A ma is élő kis vízfolyás, a Korhány kanyargó medrét követő ligetes vidék a környező rétekkel, legelőkkel a védett terület legváltozatosabb és tájképi szempontból talán leglátványosabb része. A Szép-apó erdőben néhány igazán impozáns, koros tölgy mellett egy 2 hektáros, idősebb tölgyállomány található, melynek szerepe tájtörténeti és madártani szempontból egyaránt igen jelentős.

Különleges értéket képviselnek az erdők közelében, néhol beékelődve található kiterjedt rétek, legelők. Zömében természetes állapotú, a száraz, szikes pusztáktól eltérő jegyeket mutató gyepterületekről van szó. Növénytársulásaik sok ritkuló, értékes fajt őriznek. Az egyik legszebb pusztarész a Csillaglaposi legelő, melynek fő botanikai értéke a tízezres tömegben virágzó agárkosbor. A hátsabb területeken virít a macska-

Ugrai-rét, az egykori mocsárvilág utolsó hírmondója

here, a begécsi tavak melletti kiterjedt zombékosok szélén a mocsári kosbor is előfordul. A Geszt melletti Baglyasi-gyepen az őszi kikerics szép állománya található, ami alföldi, főként Békés megyei viszonylatban kiemelkedő érték.

A begécsi halastavak és a Szép-apó tölgyese között elterülő puszták, a kisvátyoni legelő mocsármaradványaival, a szélein sorakozó öreg, fehér fűzkekkel minden évszakban csodálatos látvány.

A Szép-apó erdő tisztasága tölgyerdővel és a Korhány medrét kísérő égerfákkal övezve a környéktől eltérő, üde, fajgazdag rét. Uralkodó fű a

magasra növő réti csenkesz, tavasszal tömegesen virít a réti kakukk-torma.

A változatos táj gazdag madárvilágnak biztosít kedvező fészkelő és táplálkozó területet. Fészkel itt darázsölyv, holló, héja, esetenként békászósa. Őszi-tavaszi időszakban a legelők kútágasain megfigyelhető néhány halászsas, amint halastavi zsákmányát fogyasztja. A Szép-apó öreg tölgyese a telelő réti sasok kedvelt éjszakai helye.

A begécsi halastórendszer közel 2000 hektáros vízfelületével az ország második legnagyobb mesterséges halastava. A madárvonulásban nemzetközi viszonylatban is jelentős szerepet tölt be, egyre inkább növekszik az értékes fészkelő fajok állománya. Kiemelkedő értékei révén a halastavak és a környező mocsarak, valamint néhány pusztarész 1997 áprilisa óta a „Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek Jegyzékében”, közismert nevén a Ramsari Egyezményben is szerepelnek.

Batla a Kis-Sárrét ritka fészkelőmadara (Fotó: Motkó Béla)

A környék, a tavakkal és a határon messze túlnyúló legelőkkel évtizedek óta a vízimadarak hagyományos pihenő, gyülekező helye volt. Dr. Sterbetz István és Müller Géza az ötvenes években még százezres nagyságrendű vadlúdtömegeket említ a területről. Természetesen a hatalmas libatömegek mellett a vadréccék és a darvak állománya is tekintélyes nagyságrendű volt, de a fokozott vadászati terhelés következtében drasztikusan lecsökkent az átvonuló állomány létszáma. Különösen érzékenyen érintette a zavarás a darulészámat, hiszen a valamikori híres darumennyiség töredékére apadt. Az egyre kedvezőtlenebb helyzetet az 1993-ban a halastavakon bevezetett, a vízivadak vadászatára vonatkozó általános tilalom oldotta meg. A teljes nyugalom kedvező hatása már a következő években jól érzékelhető volt. A lehalászások után visszamaradt tómedrekben nagy tömegben gyülekeznek a különböző parti madarak, godák, cankók, pólingok. A hajdani kacsanevelés emlékei, a tavakban itt-ott fellelhető betonszigetek ma zavartalan fészkelőhelyet biztosítanak a dankasirály és a küszvágó csér számára. Ritka fészkelőként a szarcsensirály is előkerül. A szárazon álló, leeresztett tómedrekben gulipánok fészkelnek.

A tavak szomszédságában, Biharugra és Körösnagyharsány határában a mai napig jó állapotban maradt fenn a sárréti vízivilág két utolsó hírmondója, az Ugrai-rét és a Sző-rét. A két őszi mocsárfolt a környező kaszálókkal, legelőkkel különleges értéket képvisel, a vizes élőhelyek általános visszahúzóódásának időszakában kiemelt feladat

Az üde erdei tisztást réti kakukk-torma díszíti

eredeti állapotuk megőrzése. Az Ugrai-rétet zömmel nádas borítja, de a többi jellegzetes mocsári társulás is megtalálható. A Sző-rétben inkább a gyékény és az időszakosan vízzel borított területek növényzete az uralkodó. Az Ugrai-rét szinte járhatatlan nádasában kanalasgémek, nagy kócsagok, bölömbikák, vörös gémekek költenek, a Sző-rét pedig a nyári ludak legjelentősebb fészkelőhelye a vidéken. Április végére már fiókáikat vezetgetik a rétszéli üde gyepeken.

A természetvédelmi tevékenység fontos része a természeti értékek, elsősorban a gazdag élővilág bemutatása. Ennek érdekében a természetvédelmi kezelő megfigyelőtornyot épített az ugrai tórendszer szélén.

A terület szoros egységet alkot a határ túloldalán, Romániában lévő tavakkal, gyepekkel. Mind eredetük, mind természeti értékeik következtében a határ innenső és túlsó oldalán

fekvő értékes élőhelyek egységes természetvédelmi kezelést igényelnek. A Cséffa környéki halastavak, legelők és az Atyás melletti maradványjellegű Radványi-erdő jelentőségük miatt fogva kiemelt védelmet érdemelnek.

A tórendszeren folyó gazdálkodás, valamint egyes tavak fokozott védeltsége miatt azok csak korlátozottan látogathatók; a védett terület főbb pontjain tájékoztató táblák nyújtanak segítséget az érdeklődőknek. A Körösmaros Nemzeti Park megfigyelőtornya azonban mindenki számára rendelkezésre áll. A halastavak és a fokozottan védett területek kivételével a terület többi része az általános természetvédelmi szabályok betartása mellett szabadon látogatható.

Fotó: Bíró István,
Motkó Béla

Grófok nyomában:

Írta: Szelekovszky László

Harruckern hagyatéka, avagy a kastélykorszak kezdete

Gyönyörködünk és sajnálkozunk, amikor megmaradt kastélyainkra, egy le-tűnt kor, az úgynevezett kastélykorszak hírmondóira, épített emlékeire tekintünk. Mi is volt az úgynevezett kastélykorszak, hogyan indult el és mi mindent adott Békés megyének, illetve a térségnek, az országnak? Ideje őszintén és tisztelettel beszélni a korról és képviselőiről, akik közül sok jó hazafi, államfő és nem utolsó sorban számtalan megyei előjáróság, tisztviselő került ki.

A képen a bélmegyér-fáspusztai Wenckheim-kastély látható

A kastélykorszak kezdete

A Békés megyei kastélykorszak elindítója és megalapozója vitathatatlanul báró Harruckern János György (1664–1742), felső-ausztriai származású élelmezési alezredes volt. Harruckern a török alóli felszabadító hadjáratban a seregek élelemmel való ellátása terén szerzett érdemei jutalmaként részesült királyi adományban. Békés megye szinte teljes területét birtokul kapta, majd honosítása után a bárói rangot is elnyerte. Tevékenységével nagyban hozzájárult a megye újranépesítéséhez is.

Kastélyuk – a mai épület elődjeként, szerényebb kivitelben – Gyulán állt. A kastélyt minden oldalról víz vette körül, megközelíteni egy hídon keresztül lehetett. Halála után, 1742-ben fia, Ferenc és leánytestvérei örökölték meg a Békés megyei birtokot, amelyet nem osztottak fel, hanem közösen kezelték tovább.

Ferenc kibővítette és szinte újra építtette a gyulai kastélyt. Bécsi palotájuk mellett évente sok időt töltött itt is, udvartartásával együtt. Az ő nevéhez fűződik a barokk műemléki templom is az anyavárosban, Gyulán.

1775-ben bekövetkezett halálát követően a birtokot leányai örökölték meg, amelyet 1798-ig közösen műveltek, majd felosztottak egymás között.

Ekkor kezdődött a „benősülések” korszaka a Károlyiak, Wenckheimék és egyéb nemesi családok révén, amit a család férfi örökösének hiánya is indokolt.

A benősült családok – köztük hangsúlyosan a Wenckheimék – birtokain szebbnél-szebb kastélyok építésével kezdődött tehát a kastélykorszak fénykora.

Harruckern János György, Békés megye újratelepítője (Békéscsaba, Munkácsy Mihály Múzeum)

A gyulai Harruckern-Wenckheim-Almásy kastély

A gyulai nagykastély - melyhez hasonló az Alföldön csak Kalocsán és Nagyváradon található – 1725 körül épült, és 1766-ban, báró Harruckern Ferenc idején már mai méreteivel rendelkezett. A késő barokk, copf épület a várat is magában foglaló egykori, vizesárokka körülvevett szigeterőd helyén áll. Két jelentősebb tűzkár is érte: 1795-ben bekövetkezett leégését követően gróf Wenckheim Józsefné Gruber Terézia 1798-ban újjáépíttette, majd az 1801. évi tűzvész után gróf Wenckheim Ferenc – aki egyben a gyulai uradalom örököse is lett – állíttatta helyre.

Az egyemeletes épület U alakú, 26 szobával rendelkezik, északi tornya még a török uralom alatt épült. A kastély a II. világháború után több évtizedes Csipkerózsika álmát aludta, amelyet jól jellemez, hogy a közvélemény már alig tud valamit kiemelkedő kulturális jelentőségéről.

A hazai kastély-színházas alapjait itt rakták le, amelyet Hueber Antonius – 1743-tól kulturális udvarmester és mulattató – 300 oldalas emlékirata bizonyít. Ebben a ferences atya 1746. június 13-át jelöli meg a „Parasztlakodalom” című operett bemutatójának időpontjaként. Később az 1833-ban épült lovardát is színházzá alakították, amely így 1000 fő befogadására vált alkalmassá.

A kastélyt emellett a magyar nemzeti opera bölcsőjeként is számon tarthatjuk, hiszen az Erkelek 1807-től három generáción keresztül muzsikáltak, alkottak falai között.

Az európai hírnevet szerzett festő, Munkácsy Mihály a kastélyban volt festőinas. Miután 1860-ban Szamosy Elek

A gyulai kastély három nemesi család egykori birtokaként és jelentős kulturális múltja révén a kastélykorszak egyik legmeghatározóbb emléke

festőművész Fischer Károly gyulai rajztanárnál találkozott az akkor 16 éves Munkácsyval, meghívta őt a kastélyba, ahol több mint egy évig tanította rajzolni és egyéb ismeretekre is.

A kastélyhoz szomorú esemény is köthető. Az 1848-49-es szabadságharc Világosnál orosz fogságba esett magyar honvédek és tisztjeit Gyulán szállásolták el. A tisztiket – akik a fegyverletétel után megtarthatták oldalfegyvereiket – 1849. augusztus 23-án, a kastély és a vár közötti téren fegyverezték le, és adták át a honvédséggel együtt az osztrákoknak.

A gyulai kastély parkját 1812-ben hozták létre angol mintára, mintegy 80 hektáron. A halastó, rákostó, teknősbékástó és hattyústó mellett vadaskertet is létesítettek benne dámvadak, fácánok számára, egyes részeire pedig konyhakertet, virágskertet telepítettek. A II. világháború után a park sem kerülhetett el szomorú sorsát, a 80 hektárból mindössze 21,7 hektár maradt meg. Jelenleg három részre tagolva – mint a kastély előtti kis parkmaradvány, a Várfürdő és a Csigakert – idézi fel öreg kocsányos tölgy, platán, gyertyán, fehérynár, japánakác és hársfaival az egykori hatalmas díszkert emlékét. Ezek a területek ma már helyi természetvédelmi oltalom alatt állnak.

A legenda szerint a kapu fölötti toronyszobában lakott Erkel Ferenc
Fotó: Pénzes Sándor

A gyulai Harruckern-Wenckheim-Almásy kastély a felújítás előtt

Felújítják a gyulai kastélyt

A gyakori beházasodások miatt a kastélykorszak nemesi családjainak rokon- és birtoktulajdoni viszonyai igen bonyolultak. A gyulai kastély esete szemléletes példa erre, hiszen az örökösödések nyomán részekre osztott, eredeti Harruckern birtok gyulai része még a Harruckern unokát, gróf Wenckheim Józsefné Grüber Teréziát illette meg, de II. gróf Wenckheim József Ágoston feleségeként öröksége már a Wenckheim családba olvadt. A 19. század közepén aztán dédunokájuk, Wenckheim Stefánia lépett házasságra Almásy Kálmánnal, így a birtok egy újabb családhoz ke-

rült. Az Almásy család végül 1943-ban eladta a kastélyt Gyula városának, azóta az épület jelentőségét veszve várja jobb sorsát.

Az impozáns kastély hamarosan ismét fontos helyszínné válhat Gyula életében, hiszen a „Hétköznapi és ünnepek az alföldi kastélyokban és a gyulai kastély évszázadai” című nyertes pályázat keretében az önkormányzat felújítja az épületet. A 2004 óta üresen álló kastély a jövőben közösségi, kulturális funkciót tölt majd be. A műemléki és régészeti feltárások 2012 tavaszán kezdődtek el, a megújult késő barokk, copf kastély 2014-ben nyílna meg a nagyközönség előtt.

A gyulai kastélyban lesz az Alföld egyetlen, a régió kastélyainak minden-

napjait bemutató élményturisztikai látogatóközpontja kipróbálható bútor- és tárgyműveléssel és korabeli tárgyakkal, interaktív bemutatóval. Konferenciák, színházi és zenés előadások rendezésére alkalmas terem mellett több kiállítás mutatja majd be a Harruckern, a Wenckheim és az Almásy család életét, a kastélyban megfordult királyokat, az itt lefegyverzett aradi vértanúk történetét, valamint külön tárlatot szentelnek Ajtósi Dürer Albert munkásságának is. Az épületben időszakos kiállítások, valamint egyéb, látogatóbarát és közösségi funkciók is helyet kapnak, mint például okostelefonos/visualguide-os vezetés, enteriőr-rekonstrukció, toronykilátó, filmvetítő- és oktatókabin, ajándékbolt, cukrászda és kávézó.

A kastélykorszakról általánosságban

A kastélyok zöme a legfontosabb termelőeszköz, a föld, a birtok közepén vagy közelében épült a leghíresebb építészek, tervezők – így például Ybl Miklós, Czigler Antal és Sieder Viktor – közreműködésével. A központi épületek körül külföldön tanult kertészek által kiépített és gondozott angolparkok, tájképi- és franciakertek terültek el, melyek dendrológiai értéke ma is felbecsülhetetlen. A szántóföldek között húzódó dűlőutakat karbantartották, fasorokkal, esetenként gyümölcsfákkal szegélyezték.

E nemesi családok kitűnően gazdálkodtak, jártasak voltak úgy a növénytermesztésben, mint az állattenyésztésben. Őshonos állataink – mint a magyarszürke, a mangalica, a magyar tarka és a magyar félvérlovak – minden gazdaságban jelen voltak. Több Európa-szerte híres mintagazdaság működött, mint például a dobozi gróf, Wenckheim Dénes öntözéses zöldségtermesztése, vagy a pósteleki gróf, Széchenyi Antal gyümölcsöse, amelyek termését helyben dolgozták fel; az úgynevezett „lekvárgyár” épületei Pósteleken még ma is állnak. A környékbeli lakosságnak lakást, megélhetést biztosítottak, iskolákat, templomokat építettek.

A gyulavári Almásy-birtok még ma is jó példát szolgáltat a fenntartható gazdálkodásra, a munkahelyteremtésre és a foglalkoztatásra. A településen a szükséges ipari és mezőgazdasági jellegű feldolgozóegységek – így hentesüzletek vágóhíddal, szikvízüzem, kovácműhely, gőzmalom, iparszerű szeszfeldolgozó és a messzeföldön híres kertészet – egyaránt jelen voltak. A technológiai megoldások terén is élen jártak, amelyre jó példa a mai gyulavári futballpálya egy részén egykoron felépített, alagsóves vízelvezetésű teniszpálya. A kastély helyének kiválasztása is megfontoltságról vall, hiszen az egykori Fehér-Körös – mára lecsapolt

és feltöltött – holtágának ölelésében fekvő épülethez egyetlen hídon át lehetett eljutni.

A fentiekben röviden összefoglaltuk azt bizonyítjuk, hogy a kastélykorszak nemesi praktikus módon tudtak együtt élni a tájjal, képesek voltak a térség természeti adottságainak hasznosítására. Ugyancsak jó példa erre a mangalica sertések egykor igen elterjedt szabadon való erdei makkoltatása, avagy a hatalmas legelőterületek nagy létszámú marhacsoportokkal történő legeltetése. Praktikusnak éltek, mindent felhasználtak. Rőzsével, venyigével üzemeltették a gőzeket, amelyek úgy szántottak, hogy nem járták le a talajt. Minden kastély rendelkezett áram- és vízellátással; legtöbbjük az elektromosságot helyben, egyedi megoldások alkalmazásával állította elő.

A kastélytulajdonosok, földbirtokosok világot láttak, befolyásos emberek voltak, legtöbbjük tagja volt a megye elöljáróságának, számos országos képviselőt láttak el, miniszteri, sőt, miniszterelnöki funkciót töltöttek be. Hallatlan nagy kap-

csolatokkal rendelkeztek, amelyet a gazdaságuk és az ország fejlődése érdekében fel is használtak. A kastélykorszakban zajlottak le a folyószabályozások, a vasúthálózat kiépítése, amelynek eredményeképpen gyökeresen új karakterű kultúrtáj jött létre a Körösök vidékén is. A közúthálózat fejlesztése kapcsán meg kell említenünk a Kertészsziget-Akasztómajor és Doboz között létesült, úgynevezett „gabonautat”, amelyet kuriózumként tartunk számon. Akasztómajor a család dobozi ágához tartozó Wenckheim Ferenc birtoka volt, ahol hatalmas mennyiségben termesztettek gabonát, mert erre volt legalkalmasabb ott a föld. Ugyanakkor azonban a megfelelő léptékű magtárkapacitás csak a több mint 50 kilométerre található Dobozon épült ki, így a termény szállítását ennek az útnak a megépítésével oldották meg.

Archív felvételek a pósteleki kastély életéből
Forrás: Szelekovszky László: Kastélyok és kúriák Békés megyében

Békés megye és a romániai kastélyok kapcsolata

Érdekes családi és egyéb összefüggéseket fedezhetünk fel egyes magyarországi és romániai kastélyok között. Ilyen például a lökösházi Bréda-kastély és a világosi Bohus-kastély közötti családi kapcsolat. A világosi Bohus Zsigmond 1849-ben vette feleségül a lökösházi gazda, Vársárhelyi Albert lányát, Juliannát. A házaspár szinte folyamatosan a világosi kastélyban élt. Haláluk után egyetlen lányuk, Bohus Ilona 1881-ben gróf Bréda Viktor császári és királyi alezreddessel kötött házasságot; innen eredeztethető a Bréda-kastély megjelölés. A Mácsai-kastéllal az 1849. október 6-án kivégzett két aradi vértanúnk – Damjanich János, Láhner György – személyén keresztül mutatható ki kapcsolat. Holttestüket a kivégzést követő éjszakán a hóhér megvesztegetésével gróf Csernovics Péter hozatta el Aradról, és kastélya parkjában, Mácsán, temettette el.

azonban jó példák is, így a gyulavári Almásy-Wenckheim-, a bélmegyeri Fáspusztán található Wenckheim- vagy a legújabb felkarolt, lökösházi Bréda-kastély mintaszerű fel-

A felújítás alatt álló lökösházi Bréda-kastély

újítása, de reménykeltőek az impozáns gyulai kastély jövőbeni hasznosítására és megóvására irányuló törekvések is.

A kastélyfelújítások komoly anyagi ráfordítást igényelnek, amelyre nem mindenhol adódhat lehetőség. Egy dolog azonban vigasztalhat bennünket: a renovált épületeken kívül számos további áll még, amelyekre elhanyagolt állapotukban is csodálattal nézhetünk, akár csak a körülöttük lévő maradványparkokra, parkerdőkre.

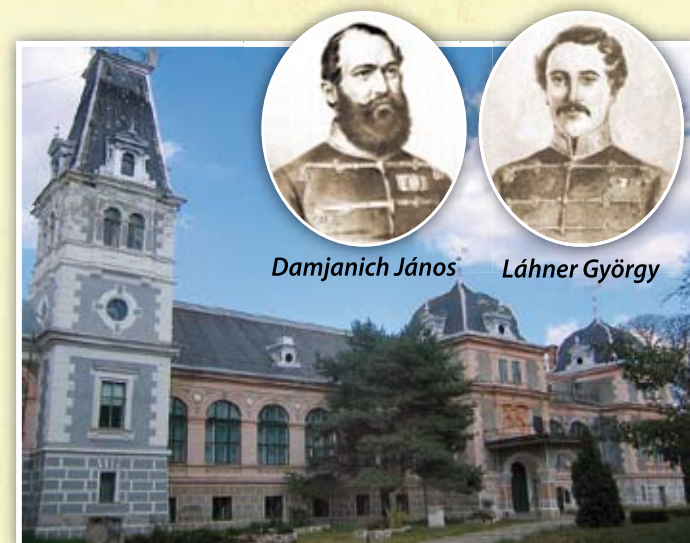
Egyre többen érdeklődnek a megannyi szépséget, tanulságot és titkot rejtő, csodálatot és tiszteletet ébresztő kastélyok után, és gyakran teszik fel a kérdést: miért tettek tönkre e közös értékeinket?

A II. világháború végén a nemesi családok életüket mentve elhagyták az országot. Az általában teljes berendezésével, értékeivel gazdátlanul maradt otthonaik a környékbeli lakosság és az orosz csapatok kezdték fosztogatni, rombolni. Sok pompás épület vált igen hamar szó szerint a földdel egyenlővé, míg mások félig széthordottan váltak lassan az enyészetté. Legjobb állapotban azok maradtak, amelyek valamilyen intézményi – pl. iskolai – vagy gazdasági funkciót kaptak, de eredeti berendezésük ezeknek is elpusztult és legtöbbjük állagmegóvása is csupán részleges volt az évtizedek alatt.

A nemesi családok fémjelezte kastélykorszaknak több mint másfél évszázada tehát kiemelkedő értékeket hozott létre, amelyek sorsára hagyása, sokszor szándékos rombolása az elmúlt évtizedekben visszafordíthatatlan károkból mutatkozott meg. E nagy részében elpusztult nemesi örökségből még ma is csak tanulni lehet.

A megye eredetileg több mint száz kastélyából és kúriájából ma alig több mint félszáz található meg, ezek közül jelenleg 31 élvez műemléki védelmet. Nagyobb részük a szűkös anyagiak híján szomorú hangulatot árasztva várja jobb sorsát. Sok közülük azonban még így is szép a megmaradt, lecsontított parkok közepén. Érdemes ellátogatni ezekhez az építészeti remekművekhez, melyeket nem lehet múzeumba gyűjteni, bárhol, bármikor megmutathatóvá tenni. Őket a helyszínen kell megcsodálni, s a madárcsicsérgéssel együtt hallani, amit mesélnek.

Fotó: CrisPer szerk.

Damjanich János

Láhner György

A mácsai kastély parkja két aradi vértanú nyughelye

A kastélyok jövője

A Békés megyei kastélyok ma már lassan csak emlékek, jelentős részükre bizonytalan sors avagy szinte biztosan az enyészet vár. Időnként némelyik gazdát cserél, az új tulajdonosok reményteljes elképzelésekkel érkeznek, majd rendszerint lassan a remény elhalványul, odavész. Vannak

A csaknem teljesen elpusztult pósteleki kastély

Tudja-e?

- hogy legtöbb kastélyunk folyó illetve vízfolyás mellett épült?
- hogy Dévaványa-Gabonápusztán élt az a Lipcsei nevezetű gróf, aki Magyarországon az öttust meghonosította és először szervezett öttusa versenyt?
- hogy a gyulai kastélyban, majd a lovardában (ma fedett uszoda) volt az első várszínház?
- hogy az aradi 13 vértanúból 9 tisztet a gyulai kastély elől vittek a vesztőhelyre?
- hogy a geszti kastélyban tanított a nagyszalontai születésű Arany János?
- hogy a geszti Tisza-kriptában 33 családtagot temettek el?
- hogy ifj. Bölöni József biharugrai gróf volt Blaha Lujza szerelme?
- hogy Dombegyházán volt eltemetve Csanád vármegye püspöke és főispánja, valamint a nemzet első „csalóánya”, Hollósy Kornélia is?

- hogy 1944-45-ben a Csongrád megyei zsidók gyűjtőtáborra a Magyarbánhegyes határában lévő (azóta lebontott) Mandel-kastélyban volt?
- hogy Horthy Miklós kormányzó Battonya-Tompapusztáról, a Purghy családból nősült?
- hogy a Bolza család világhírű arborétumot létesített Szarvason?
- hogy a kondorosi Batthyány-Geist-kastélyban 21 éven keresztül, haláláig főintézőként szolgált Petőfi Sándornak öccse, István?
- hogy hat egykori magyar miniszterelnöknek – Tisza Kálmánnak és Tisza Istvánnak, Wenckheim Bélának, Wekerle Sándornak, Szilágyi Sándornak és Trefort Ágostonnak – volt Békésben kastélya vagy kúriája, illetve, hogy legalább ennyi minisztert adott Békés megye az országnak?

A még látható, illetve az elpusztított kastélyok és kúriák Békés megyében

🏰 Még látható kastélyok és kúriák

🏰 Elpusztított, elhordott kastélyok és kúriák

Csák Kálmán

a Körös-vidék és a Szigethegység kutatóinak nesztora

Írta: Domokos Tamás

A tenkei Csák Kálmánnal a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága Természettudományi Osztályának tagjaként, 1983-ban kerültem szakmai kapcsolatba. E közel 30 éve tartó kapcsolatot a tudományos élet presszionálta, hisz közismert, hogy a természeti folyamatok megismerése, megértése szó szerint nem ismer határokat, így a Körös-Maros köze természeti viszonyainak megértéséhez elengedhetetlenül szükség volt és van a Szigethegység/Munții Apuseni tanulmányozására is. (Rotaridesz Mihály, Wagner János nyomdokain haladva, Bába Károly és Kovács Gyula már az 1970-es évek elején megkezdte a Körösök vízgyűjtőjének malakológiai (az állattan puhatestűekkel foglalkozó ága) tanulmányozását. Kovács Gyula asszisztenseként, a Révi-szurdok kutatása során, 1974-ben kapcsolódtam be a Crișana régió tudományos feltárásába.)

Mivel a magyar politikai, kultúrpolitikai, pénzügyi viszonyok és a hivatalos magyar-román kapcsolatok akkoriban ezt még nem tették lehetővé, kutatásainkat Csák Kálmán hathatós támogatásával, „magánzóként” végeztük.

Névjegye: Csák Kálmán, természetbúvár, autodidakta muzeográfus

Született: Tenke, 1926. február 26.

Munkásság: zoológiai, geológiai, őslénytani kutatások

Kutatási terület: Erdélyi-szigethegység

Életmű: Tenkei Természettudományi Múzeum létrehozása

Csák Kálmán nyolc évtizede járja az Erdélyi-szigethegység hegyeit-völgyeit

Hogyan is ismerkedtem meg Kálmán bácsival? A véletlen hozott össze vele, az Országjáró Diákok Körét vezető tanárok számára a Biharba és a Királyerdőbe szervezett hétvégi túrán, 1983. május 21-én. Ő volt a túravezetőnk, miután az általa létrehozott, a Fekete-Körös völgyének geológiai viszonyait, egykori és mai állatvilágát bemutató tenkei Természettudományi Múzeumot/Muzeul de Științe Naturale din Tinca megismertette velünk, majd ezt követően felszállt hozzánk a buszunkra. A vasaskőfalvai Csodavár, a kiskohi Medve-barlang és a Vida-patak szurdokában található barlangok megtekintése után kiderült, hogy az akkor 57 éves túravezetőnk nem akar ki. Tévedhetetlen hely-, tudományos és kommunikációs ismerete mindenkit lenyűgözött. Kiskohon vacsorára nyárson sült birka került az asztalra, gyógyfűvekből főtt teával leöblítve. A szervezés és az anyagbeszerzés csimborasszója volt ez a vacsora. Érkezésünk után néhány perccel már hóna alatt volt a sütnivaló! Honnan szerezte? Aztán az éj sötétjében elment valahová teának való gyógynövényt gyűjteni. Hát igen! Mielőtt elment volna fűvet szedni, felhívta a figyelmünket arra, hogy igyekezzünk a víz forralásával, mert hamarosan itt lesz. A későbbiekben is megdöbbentettek botanikai és a hozzá kapcsolódó néprajzi ismeretei.

A Királyerdő és a Béli-hegység kutatása során több alkalommal is elkísért, valamint javaslatot tett az általa jól ismert gyűjtőhelyek meglátogatására. Egy ilyen alkalommal találunk meg Körösmart/Râpa Csigás dombjának / Dealul Burzeă gyepén, jelentős példányszámban a Magyarországon fokozottan védett dobozi pikkelyescsigát, a Kovacsia kovacsit. Ez a felfedezés nagy lökést adott a további szigethegységi kutatásoknak.

Életút, munkásság

Kálmán bácsi Romániában, a Bihar megyei/Județul Bihor Tenkén/Tinca született 1926. február 26-án. Édesapja, akitől keresztnevét is kapta, mészárszéket tartott fenn Tenkén, édesanyja, Medra Etelka egy gazdag, malomiparos család sarja volt. Kálmánon kívül még négy gyerek nevelkedett a településtől néhány 100 m-re, a Fekete-Körös széles hullámterében épült családi házban. A közelben, a hullámtéri fák koszorújában emelkedett ki a háromszintes, vízierővel hajtott, 180 lóerős malmom és kiszolgáló épületei.

Gyermekkorának játszóterét a malom, egy szűk, zajos, ember által megalkotott léttér és a szinte háborítatlan, határtalan természet alkotta, amelynek minden részlete kezdetektől fogva csábította, konzerválja és indulatokra gerjeszti még ma is. Szívesen, bőségesen, elapadhatatlanul és hitelesen beszél a régmúlt

Szinte határtalan természet – az ihletet adó táj

minden emlékeről. Megteheti, mert az amnézia, a hályog vagy a halláskárosodás nem fogott rajta. (Érdekes módon a mézszárszéki emlékeit nem emlegeti fel – igaz, hogy vegetáriánus!) Medra nagyapa kedvence volt, aki már karonülő korában gyakran magával vitte a környékbeli hegyekbe, amikor malomkőnek való kőzetet keresett. Ez volt Csák Kálmán predesztinációjának a kezdete. Nem tudom, hogy hallott-e Jean-Jacques Rousseau „retour à la nature” („vissza a természetbe”) formulájáról, de azt hiszem, hogy az általam ismert természettudósok közül ő az, akinek életmódja legközelebb áll a rousseau-i elképzelésekhez.

Természettudományok és a múzeum

Szabadidejét rendszeresen a Szigethegységben/Munții Apuseni töltötte, de csak 19 éves korában adta át magát teljesen a gyűjtés szenvedélyének. Éjjelente – igazi autodidaktához illően – a német és magyar nyelvű geológia könyveket falta a malom termelte áram fényében. Eközben a nagyváradai antikvár könyvesbolt állománya egyre fogyatkozott.

A háború alatt munkaszolgálatosként barlangkutatással foglalkozott, amelyhez a szükséges földtani térképeket Bukarestből kapta meg.

Az 1948. évi államosítást követően a családi malmot szétbontták, molnárkodásának vége szakadt. Egyre több időt töltött a terepen, amelynek eredményeit a szomszédos Belfényeren/Belf, az ottani általános iskolában mutatta be először. Nagyváradot/Oradea 15 évvel megelőzve, 1956-ban e kiállítás anyagából nyílt meg a Természettudományi Múzeum/Muzeul de Științe Naturale Tenkén, a református egyház egykori iskolájának két nagy termében. (A reprivatizációt követően az egyház visszakapta az épületet, amelyben a felújítás után a múzeumon kívül helyet kapott még a Művelődési Központ/Centrul Cultural, egy kisebb szálláshely és a település RMDSZ képviselőjének az irodája is.)

A két kiállítási terem közül az egyikben jelenleg a geológiai és őslénytani gyűjtemény, a másikban pedig a zoológiai gyűj-

Barlangi medve koponyája az őslénytani gyűjteményben

temény egy része látható. A zoológiai gyűjtemény jelentős részét madárpreparátumok, a kisebbik részét pedig emlősök és alkoholos konzervátumok (hüllők, kétlélűek, halak) teszik ki. A kiállításához 30 000 lelettárgyat használtak fel, 50 000 darab(!) pedig arra vár a raktárban, hogy egyszer a látogatók szeme elé kerüljön.

Csák Kálmán 1950 és 1960 között tett madártani megfigyelései alapján tudjuk, hogy Tenke környékének egykori fészkelő madarai közül mára eltűnt a barna kánya, a kígyászölyv, a hamvas rétihéja, a kék vércse, a rétisas és a tűzok. A kiállítás ezek közül néhányat őrizi a timsós-boraxos preparátumát. E preparálási technikát Csák Kálmán az Élet és Tudomány folyóiratból leste el, később pedig a bukaresti „Grigore Antipa”-ban fejlesztette tovább általános preparátori tudományát.

1962-ben sikerült eljutnia Budapestre, ahol felkereste a Nemzeti Múzeumot és az Eötvös Loránd Tudományegyetemet könyveszerzés, illetve tudományos érdeklődésének egyéb céljaiból. Látogatása során még a feleslegesnek ítélt ruhadarabjait is eladta, hogy árukon könyveket vehessen.

A hatvanas évek végén és a hetvenes években jelentek meg Nagyváradon, a Nymphaea című szakmai folyóiratban a környék őstörténetével, őslénytanával és sztratigráfiai (a geológia tudományának rétegtannal foglalkozó ága) viszonyaival foglalkozó írásai. Közben jó kapcsolatot tartott fent a romániai kutatókkal is, köztük Hamar Mártonnal, Jurcsák Tiborral és Mircea Paucă-val. (Az örmény származású, doktorátusát Bécsben szerző Paucă fiának tekintette.)

Ritkán fordult meg Magyarországon. Békéscsabára 1999-ben látogatott el, ahol a Pro Natura kiállítás megnyitóján vett részt.

Tenke és Békéscsaba kapcsolata nem újkeletű. Egy idős békéscsabai polgártól hallottam, hogy a régi időkben két rendszeres úticélnak volt családjának: szeptember 9-én Kisboldogasszony ünnepe Máriaradnán, a betakarítások után pedig fürdőlátogatás Tenkén, melyről azt tartják, hogy már az Árpád-korban is ismert volt.

Jelenleg mivel tölti napjait, min töri a fejét a természetbúvár Csák Kálmán? Könyvkiadáson. Témája a gombák ökológiai viszonyai mellett a mikogeográfia, mikoterápia. A mikológiai (gombák tudománya) kutatásai mellett a közelmúltban Tenke térségére vonatkozó, különböző állattani adatközlésekkel segítette Aurelian Leonardo Ilie, fiatal, craiovai zoológust.

Tenkén az a hír járja, hogy a település két dologról híres: az enyhén szénsavas gyógyvizéről és az örökmozgó, autodidakta, tudományos kategóriákba nem sorolható, 2002 óta díszpolgár Csák Kálmán muzeográfusról.

Fotó: CrisPer szerk.

Csák Kálmán geológiai tárlatvezetése

Tenke (Tinca) – ahol két táj ölelkezik

A már 1338-ban jegyzett Tenke a romániai Bihar megyében, Nagyváradtól 40 kilométerre délre, a kanyargós Fekete-Körös partján fekszik. Nyugati kapu az Alföldre, keleti kapu az Erdélyi-szigethegységre, éppen ott, ahol síkvidék és hegyvidék peremterületei egymásba simulnak. A többségében román, kisebb részben magyar és roma nemzetiségű, 5500 lakosú település közvetlen környezetét a monokultúra térhódítása ellenére gazdag természeti környezet jellemzi, melynek legfontosabb elemei a kavicszátanyokat építő Fekete-Körös hullámterületei és a Tenkétől északra húzódó, kiterjedt erdőségek.

A település fölé magasodó református és katolikus templomok hangszavai falusi békével szállnak rá a csöndes utcákra, melyek házaiban Csák Kálmán mellett olyan híres tenkei szülöttek láttak napvilágot, mint Kákay Szabó György festő, Iosif Cova grafikus, Fodor Ferenc földrajztudós, történész és Dénes László költő, újságíró. A természetben és nyugalmon kívül számos további élmény és látnivaló is akad, amiért érdemes Tenkére látogatni.

Az itt fakadó, már az Árpád-korban is ismert, ásványi anyagokban gazdag források évente ezreket vonzanak a település gyógyfürdőjébe, melynek vize enyhén szénsavas, bikarbonát-, magnézium-, kalcium- és nátriumtartalmú.

A település kimagasló kulturális értéke a Csák Kálmán által létrehozott, több tízezer tárgyat számláló Természet-

tudományi Múzeum, ahol a Fekete-Körös völgyének földtani, őslénytani és természettudományi csodái szemléltethetők meg, őskövületek és preparátumok formájában, valamint diorámák segítségével. Az 5,2 kg-os mamutfog, a barlangi medve koponyája, az 1962-ben a Körösből kifogott 25 kg-os harcra preparátuma a tárlat csupán néhány különlegessége.

A tenkei nyugalmas hétköznapokat csak a hétfőnként tartott, híres tenkei piac bolydítja fel, ahová ki-ki a maga módján – áruval megpakolt autóval, húzós kiskocsival vagy piros bojtos „paripával” – érkezik. A központban Belfényér felé forduló főútcán sorakozó élelmiszer-, ruha-, ócskás és egyéb árusok mellett megtalálható itt az épületfától a kénköig számos árucikk, de a legkülönlegesebb helyszín minden bizonnyal az az elkerített terület, ahol a nagyállatvásár kap helyet. Lovak, tehének, bivalyok között nyüzsgő, adni és venni kész atyafik, bámészok vegyes forgataga ez,

ahol még földre teríti portékáit a patkó- és kolompárus, ahol nagy tömbökben mérik a sőt és ahol a szabadtéri lacikonyhák körüli nyüzsgő népek zsi-vaja egy régebbi világ emlékeihez ér.

CrisPer

Felső kép: érkeznek az árusok a piacra
Középső kép: a tenkei gyógyfürdő épülete
Alsó kép: a pirosbojtos „paripa”

Szerkesztőségi élmény

Személyes élményekért Tenkére látogatva volt szerencsénk Csák Kálmán bácsival is találkozni. Bár a hosszú évtizedek súlyától a 86. évében járó természetkutató háta már kissé hajlott, fiatalokat megsegítő lendülete és aktivitása elsőpró energiával ragadott magával bennünket.

Háza tájának sok csodájától alig ocsúdhatva, a házilag készített, pálinkás-gyógynövényes kullancsűzövel bekenve máris a béli hegylábak dombjai között találtuk magunkat, a ritka bánáti bazsarózsa után kutatva. Lábunkat szaporán hol emelkedőnek, hol lejtőnek egyengetve

próbáltunk lépést tartani vezetőnkkel, s kérdéseinket hamar elhagyva igyekeztünk megérteni, felfogni mindazt a csodát, szilánkjában átvenni mindazt a ropant, főszeget tudást, melyet Kálmán bácsi tudakolódás nélkül is megállás nélkül osztott meg szülőföldjéről. S ha bazsarózsa nem is, de találtunk virágzó medvehagymától fehéren pettyezett zöld hegyoldalakat, a „varázspálcától”, azaz a kötőrő kalapáctól engedelmesen szétomló kötőbök által rejtett kristályokat, csörgő patak kövére csalogatón ropogó hegyi billegetőt. Este, a múzeum megtekintése után hosszas búcsúzkodással köszöntünk el Csák Kálmántól, aki patyolattiszta, zöld

erdőjáró ruhájában, szürke, karimás kalapjában oly sokadszorra tisztelte meg a bihari tájat, s ez alkalommal bennünket, vendégeit is.

CrisPer

FAMATUZSÁLEMEINK: ÖREG FÜZEK

deszkáknak, disznótoros asztaloknak és csanakoknak (ivóedény). Valamikor az igazi jó teknő is fűzfából készült, mára azonban ez a hallatlan nagy szakértelmet és ügyességet kívánó szakma is eltűnőben van. A fűz jelenti a lelkét az egyik legősibb, ma is élő és elismert magyar mesterségnek, a kosárfonásnak is. E fajok jelentőségének felismerése szülte a tótkomlói lelkész, Horváth Sámuel 1881. évi kezdeményezését is, amely a fűz és nyár telepítését szorgalmazta a Száraz-ér mentén. Bár a fűzfa felhasználásának egykori módjai és fogásai többnyire feledésbe merültek, az utóbbi időben a fűzfélékre, mint energianövényre figyeltek fel.

Bár a fűznek nagyon sok faja van, legtöbbször mégis csak a szomorúfüzet ismerik és telepítik. A további fajok között említhető meg a fehérűz, a törékeny fűz, a kosárfűz és a kecskefűz. A puhafás ligeterdőkben gyakori a bokorfűzes növénytársulás, csigolya-bokorfűzes és mandulalevelű bokorfűzes formában.

A Körösök mentén még találunk öreg, hullámtéri fűzeseket, ilyenek például a szelevényi Hármaskörös part

A fűzfa az Alföld húséges fája, mégis mostohán kezelik sok helyen. Nem érdemi meg ezt a bánásmódot, hiszen nem kíván sok gondozást, nem kell telepíteni, mert önmagától szaporodik, ha levágják ágait, újrasarjadzik. Nem igényli a jó minőségű talajt, nem tolaikodó fafaj, a mostoha körülményeket is eltűri. Nagy „érdeme”, hogy valamennyi élő és holt, ősi folyónk partján ott áll, jelképezve az Alföld régmúltjának természeti értékeit.

Nem véletlen, hogy ősi folyókat említettem, hiszen ezek a fák élővizeink hullámterei mellett, leginkább az elhagyott, kanyargó medrek mentén érzik jól magukat, azok egykori nyomvonalát követik húségesen. Nyugodtan mondhatjuk a fűzről, hogy a vizes élőhelyeken őshonos fafajok egyik legstabilabb képviselője, a puhafás ligeterdők jellegzetes alakja, amely domináns fajként és elegyes társulások tagjaként egyaránt elterjedt.

Hasznosságát jól jellemzi, hogy régen számos célra felhasználták. Kitűnő alapanyaga volt megannyi hétköznapi használati eszköznek, így kanalaknak, tányéroknek, gyűrő-

Felső kép: a szelevényi Hármaskörös part
Jobbra: botoló fűzes a Fekete-Körös magyarországi hullámtérében
Alul: fűzfák borította ártér a Fekete-Körös romániai, szabályozatlan szakaszán

A békéscsabai Munkácsy Emlékház szomorúfüze

védett füzei vagy az Öcsöd közelében lévő Álom-zug öreg fehérűz hagyásfái, melyek egykori fáslegelő hangulatát idézik. Romániában különösen a szabályozatlan, gátak közé nem szorított folyószakaszokon tűnhetnek fel a szemet gyönyörködtető ártéri fűzligetek.

Békés megyében az élő folyók mellett elsősorban holtágainkat kísérik öreg fűzfák, de egyéb helyeken is találkozhatunk velük. Békéscsaba például a városképet meghatározó fűzfaligetekkel, fasorokkal és egyedi, védeltséget élvező fűzfákkal büszkélkedhet. Külön kiemelendő a Munkácsy Emlékház udvarán álló, matuzsálemkorú szomorúfüzfa, amely nemcsak a kúriát, hanem Munkácsy szellemét is őrzi.

Tiszteletet érdemlőek az Élővíz-csatorna szomorú- és botolófűzfái is, melyek közül a legértékesebbek és legöregebbek a Békéscsabától Békés felé vezető szakaszon, Sikonyig húzódon előforduló, 200 évnél idősebb, telepített botolófűzek. Számuk – a szakirodalmak téves adataival szemben – még ma is meghaladja a 200-at a csatorna jobb partjának gátoldalában. Ezek a 300 és 500 cm között változó törzskerülettel rendelkező egyedek mintegy jelkép-

Békés megye legöregebb fűzfája a bélmegyeri „Idős Fehér-hölgy”

fákként emlékeztetnek a több mint két évszázada létesített Élővíz-csatorna születésére, a kubikosok veritékére.

A fűzetek – mint puhafákat – nem emlegetik a hasznofák között és nem sorolják a hosszú életű fák közé. Tévesen jellemzik így, hiszen az említett példák bizonyítják mindezek ellenkezőjét.

Békés megye legöregebb fűzfája, a Bélmegyernél található, országosan is jegyzett, 860 cm törzskerületű, becslések szerint 380 éves fehérűz, az ún. „Idős Fehér-hölgy”. E matuzsálemkorú fa, egyetlen megmaradt példánya az ősi puhafás ligeterdők fűzfáinak, melyek jelentőségét több helységnév és holtág neve is őrzi megyénkben (pl. Fűzesgyarmat, Fűzfás-zug).

Tiszteljük tehát a fűzeteket, hiszen azon túl, hogy az Alföld egykoron volt, természetes környezetének szimbólumai és ősi vízrajzának hírmondói, idős példányai számos népemlék őrzői, szép gondolat ihletői. Utóbbira utalva befejezésül álljon itt egy idézet:

„A fűzfa nem társas lény; a fűzfa sohasem szól át a szomszédhoz; a fűzfa azért költözik a vízpartra, mert csak önmagát szereti és boldog, ha a szél gyötri, csavarja, ha patakban, folyóban láthatja magát.”

(Zelk Zoltán: Kik letérdelnek este)

Fotó: CrisPer szerk.

Kétszáz éves odvas fűz az Élővíz-csatorna partján, Békéscsaba határában

A békési kosár

Írta: Bonyhádiné Pásztor Enikő

„A kosár
olyan itt
Békésen,

*mint a szegedi papucs
Szegeden, az aszú
Tokaj-Hegyalján,
jellegzetesen ide, a vízparti
fűzfavesszők hazájába született,
és hagyományozódott a fonás
tudománya apáról-fiúra...”*

Kocsor Imréné, békési kosárfonóval, a népművészet mesterével Szelekovszky László beszélgetett:

Éppen cseresznyeérés-kor érkeztünk Julikához, hogy megtudjuk miképpen kezdődött kapcsolata a fűzvesszővel, milyen volt régen és milyen ma a kosárfonó szakma helyzete, valamint, hogy megismerjük az itt hagyományos módon készülő békési kosarakat, bútorokat.

Belépve a Kossuth utcai kosárfonó-műhelybe vendéglátónk kedvesen, fonott székekkel kínált bennünket, stílusosan, békési módra. Igazi műhelybeszélgetés alakult ki, hiszen mellettünk egy kosárfonó asszony éppen karosszéket varrt fűzfahasítékkal.

– Hogyan kezdődött számodra a kosárfonás, kitől tanultad ezt a tradicionális, szép, de nehéz szakmát?

– Békési vagyok, ez sok mindent elárul. 1956-ban kezdtem kosárfonással foglalkozni, miután a gazdaságot elvették tőlünk és kikerültem az iskolából. Ebben az időszakban nem volt sok lehetőség a tanulásra és a munkára, de mivel én dolgozni akartam, jelentkeztem a Háziipari Szövetkezethez. Egy nap Püski Sándor, a művezetőm szólt, hogy menjek el Mancsi nénihez és tanuljam ki mellette a kosárfonást.

Mancsi néni „tálcás” volt, fűzvesszőből tálcákat kötött. Voltak, akik egyéb tárgyakat, karkosarat, széket, bútort fontak Békésen. Néhány napot dolgoztam Mancsi néni mellett, majd azt mondták: „Kapsz anyagot, próbáld meg egyedül, csak ennél rosszabb ne legyen!”. Ekkor még édesanyám nevére dolgoztam, a tálcák után ruháskosarakat készítettem, majd fokozatosan kitanuljam a mesterséget.

– Akkoriban nem iskolában tanulták ki a szakmát?

– Én a kosárfonást itt, a békési öregektől sajátítottam el. Első tanítómként emlékszem Mancsi nénihez, édesanyám pedig tőlem tanulta meg a fogásokat. Eltelt három év, elég sok gyakorlatot szereztem, de szerettem volna megkapni a szakmunkás bizonyítványt is. Így beiratkoztam a szakmunkásképző intézetbe, ahol Linder Emil tanította meg a szakma elméleti részét. Majd az iskolaévek után következett a háziipar.

– Ma már csak emlékeink vannak a Háziipari Szövetkezetekről, ahol mérhetetlen szakmai tudás, ügyeskező mesteremberek gyűltek össze. Mikor is volt ez?

– Ezt az időszakot az 50-60-as évektől egészen a rendszerváltásig számolhatjuk. Jó piacunk volt, nyugati exportra gyártottuk a kosarakat. Ekkoriban Békésen

csak ez a munkalehetőség adódott, és nem volt olyan család, amely valamilyen szinten ne font volna. A háziipari rendszerben mindenki a saját otthonában dolgozott. Próbáltuk úgy tanítani a bedolgozókat, hogy ugyan mindenki csak egy formát készítsen, de azt mesteri szinten végezze. Én is így kezdtem, majd részlegvezető, azután pedig ter-

melési osztályvezető lettem. Emellett én vittem az alapanyagot a vidéki településekre is. Jól esett néha elfogadni egy meleg teát vagy egy sült tökört, amivel kínáltak. Az elkészített munka átvétele alkalmával szigorúnak kellett lennem, ha valami nem volt tökéletes, újra kellett kötni. Ezzel a szemlélettel erősödött a szakmai minőség, a finomításokat pedig közösen tanultuk meg.

Vesszők osztályozása és válogatása

Az alapanyag

– előkészítő munkálatok

Azt gondolom, hogy a Körösök völgye teremtette meg a lehetőséget a kosárfonás kibontakozásához. A lecsapolások előtt a kiterjedt mocsárvilág, majd a szabályozott folyók mentén a hullámterek adtak megfelelő alapanyagot a kosárfonóknak. Ma a kosárfonás alapanyaga a természetett amerikai nemes fűzvessző, amely két vadontermő fűzfafaj keresztezésével jött létre; érdemes megjegyezni, hogy a magyarországi vesszők a legjobb természetett alapanyagok. Békésen nem áll rendelkezésre elegendő mennyiségben helyi természetű fűzvessző. Régen Lentiből és Köröstarcsáról érkezett alapanyag, ma a Tisza-mentén természetett alapanyag kerül felhasználásra. A kitermelt vesszőket osztályozva hozzák forgalomba, kazlakba rakva, szabadföldön tárolják a felhasználásig. A különféle vesszők – úgy mint a zöldvessző, a barnavessző és a fehérvessző – előkészítése más-más technológiát igényel. Leginkább a barnavessző az ismert, amelyet a héjában főzik, majd kévéként hántolják. A hántolás után kapott vesszők használhatóak a fonásra. Az igazi népművészeti termékek színezése hagyományosan paccal történik.

Kocsor Imréné

A héjában főzött barnavesszők gépi hántolása

– A háziipari időszak tartalmaz volt, de aztán minden megváltozott. Miképpen lehetett ehhez alkalmazkodni?

– Ekkor már szükség volt a több lábbon állásra. A rendszerváltás sok változást hozott a szakma életében: a háziipar egyre szűkülte, majd megszűnt, az állami cégek csődbe mentek. Jómagamnak is saját lábamra kellett álljak, egy családi vállalkozást hoztunk létre. Sok megrendelésünk volt, például Angliába is kamionszámmal szállítottunk fonott árukat. Ugyan gyökeresen átalakultak a külső feltételek, de a békési kosárfonás nem változott,

mert kiváló, hagyományosan jó minőségű, népművészeti termékeket készítünk ma is. Egy fontos dologra nagyon ügyelünk: ugyan tervezéskor, kivitelezéskor az iparművészet felé is fordulunk, az alapot azonban továbbra is a hagyományos népművészet jelenti minden esetben.

– Ennyi változás után is meg tudott maradni a szakma szeretete?

– Természetesen, mert mindig jönnek az újabb megerősítések, melyek után újult erővel folytatjuk a munkát. Néha fárasztó, de abbahagyni, feladni nem szabad.

Interjú Kocsor Imrénével – stílusosan, fonott karosszékben

A békési vesszőfonás nem változott: hagyományosan jó minőségű

– Nem beszéltünk még a megerősítésekről. Nagyon sok szakmai elismerést, díjat kaptál. Melyikre vagy a legbüszkébb?

– Négy díj a legemlékezetesebb számomra. Az elsőt 1961-ben, Siófokon szereztem, amikor egy egyszerű hajókosárral indulva 16. lettem egy versenyen. Fontos momentum volt az

az országos I. helyezés is, amelyet egy tálcából és 6 fonott bögréből álló együttesemmel nyertem. Szilágyi János, a népművészet mestere értékeléskor csak annyit mondott: „Ez a munka magáért beszél...”. Ez a néhány szó még most is a fülemben cseng. 2005-ben a Mesterségek Ünnepén vehettem át az Év Meste-

re Díjat, amely azért adott különösen sokat, mert ezt a díjat a szakma ítéli oda, így ez jelenti munkánk legkomolyabb elismerését. Legutóbb 2012 januárjában miniszteri kitüntetést kaptam, amely szintúgy fontos elismerése volt munkámnak.

– Szóljunk magáról a termékekről is. Milyen tárgyakat képes a kosárfonó fűz vesszőből fonni?

– Régen itt, a Körös-vidék mocsárvilágában halász-, csikász-, pákászeszközöket, tárolókat, fonott sövénykerítéseket készítettek fűz vesszőből. Az igények azóta persze megváltoztak, ma egyebek mellett különféle karkosarakat, ruhás- és autós kosarakat, tároló kosarakat, tálcákat és fonott bútorokat gyártunk. Készítettünk már lovaspanzióknak komplett berendezést, komódokkal, szekrényekkel, ágyakkal, jelenleg pedig egy gödöllői bolt berende-

zésén dolgozunk. Munkánkat külföldön is elismerik. Rendszeres megrendelésünk van Svájcba, szállítottunk már Olaszországba, mindenhol elégedettek a békési fonott áruval. Az országosan ismert békési karosszéket nemrégiben az Iparkamara méltónak találta a hungarikum-jelöletre. Az elbírálás még folyamatban van.

– Hogyan látod a szakma jövőjét?

– Félttem a szakmát a kihalástól. Kérdésem, hogy a ma még aktívan dolgozó ötvenes korosztály után lesz-e folytatás. Fontosnak tartom, hogy a fiatalok a szakmát ne csak kitanulják, hanem vállalkozóként életformának válasszák. A megfelelő oktatási formák kialakítása, az első 3 év fokozott támogatása jelentősen növelné a békési kosárfonó hagyományok fennmaradásának esélyét.

Fotó: Csomós Enikő, CrisPer szerk.

A Hungarikum-jelölt békési karosszék

A sárréti fűz

A régi Sárrét falvainak lakossága az egykori vízívilághoz alkalmazkodva alakította ki életmódját és gazdálkodását. A vizek szabályozása előtt hatékonyan és nagy találékonysággal vette birtokba mindazt, amit ez a különleges táj adhatott.

A helyben rendelkezésre álló alapanyagokból: nádból, sárból, a pusztuló mocsári tölgyesek, éger és szil-erdők maradványaiból, fűzesekben, bodzásokban termelt fából építették házaikat. „...Miként mondják, a tyúktól a templomig minden építményt ebből csináltak.” Az utóbbira például szolgálhat a Rákóczi szabadságharc után újraterelődő Szeghalom, melynek visszatérő lakói a feljegyzések szerint sövényből, sárból, fatoronnyal építették fel templomukat 1711-ben.

„...A házakat magas cölöpökre font vesszőből építették, melyhez sártapaszt használtak s midőn jött az árvíz, a házban volt holmikát felrakták a padlásra s nyugodt szívvel nézték, hogy a víz miként mossa ki a ház falát, mert tudták, hogy a cölöpök és a vesszőfonás ott marad, csak a fal úszik el. Iszap pedig elég marad ott, hogy újra lehessen készíteni a tapasztási munkálatokat.”

A fűz vesszőből kútbélés is készült, a vessző-kutak kerek aknájába fonott burkolatot eresztettek le részletekben, 1-2 méteres ízenként. A nádépítmények kialakításánál, korcoláshoz, gúzsoláshoz szintén gyakran használtak fel vesszőt. A pákászkunyhó ajtaja kívül-belül tapasztott vesszőfonat volt, készült belőle kerítés, nagykapu is. Ez utóbbi általában nádból kötött, ritkábban vesszőből font tábla volt, aminek megfogták a két végét és odébb tették a szekér elé. Gyakran a nádkarások kapuját is hasonló módon készítették el a szilaj pásztorok.

A rétből tevékenykedő pákászok, halászok eszközeinek egy része is vesszőből készült és a méhkasoknak is alapanyagul szolgált.

A vessző varsa készítése, Komádi, 1940
Fotó: Molnár Balázs, Néprajzi Múzeum Fotótár

Tapasztott méhkasok Fűzesgyarmatról és Csökmőről

Kosárfonó iparos – Csökmő, 1920-as évek

Nem kevés hiedelmet, történeti mondát kötött a sárréti hagyomány bizonyos fűzfákhoz. Tudós számadók tanyáztak, boszorkányok osztópelelték alattuk, táltosok gubbasztottak ágaikon. A rétből bujdosó 48-as honvédek is egy vén-séges-vén fűz ágaira aggatták a zsandárok csákóit, akiket ők tettek el láb alól, éppen úgy, mint őseik a tatár turbánokat. Tettüket históriás vers is megörökítette:

„...Ki látott már csákót fűzfa tetejébe,
Még csak nem is egyet, de hetet egyszerre?
Zsandárok, pandúrok ezt jól megnézték,
Szegénylegényekre azután mennének!...”

A vesszővágást október végén kezdték, mikor a fűzfa már elhullajtotta levelét. Az ócska kaszapengéből készült eszközzel (később metszőollóval) levágott vesszőt kévébe

Kosárfonó tanfolyam a népház előtt, Csökmő, 1940-es évek eleje

kötötték, majd a faluba szállítva a ház körül kúpba rakták, vigyázva, nehogy a kévék hegye összeérjen és bepálljon. A kaskötés az őszi munkák végeztével kezdődött, és tavaszig tartott, míg a vessző meg nem indult. Mivel nagy erő-kifejtést igényelt, kizárólag férfiak végezték.

A Sárrét vidékének a nád és a gyékény mellett a fűzfa volt a legjellegzetesebb növénye. A folyószabályozások után azonban mennyisége annyira lecsökkent, hogy a vessző feldolgozásával háziiparszerűen foglalkozók máshonnan kényszerültek beszerezni az alapanyagot. A kosárfonást az 1900-as évek első felében háziipari tanfolyamokon is népszerűsítették, a földművelő lakosság részére, még a későbbi időszakban is jó kereset kiegészítést jelentett.

Népi tanítók

Írta: Szelekovszky László

A 19. században lezajlott folyószabályozásokat követően az alföldi területeken növekvő tanyavilág és az aprófalvak kisközösségei szinte teljesen el voltak szigetelve a városi kultúrától. A vidéki emberek csak környezetük „világlátott” embereitől értesülhettek a nagyvilág eseményeiről. Ez azonban önmagában nem volt elegendő az írás, az olvasás, a történelem, az irodalom és a többi, alapműveltséget jelentő ismeret megszerzéséhez. A tudást csak az olyan, a közösségek életében állandóan jelen levő, tanult emberek voltak képesek közvetíteni, mint a papok, a kántorok és a városokból vidékre érkezett tanárok. Ők testesítették meg a szellemet nemcsak az iskolapadok előtt, hanem a keresztelekőn, temetéseken, lakodalmakon, bálokon és az egyházi ünnepek során is. Ők voltak a népi tanítók.

A mezőberényi belencéres iskola összes tanulója 1956-ban

Az elnevezés nagyon találó, amit az is bizonyít, hogy a legtöbben ma is ugyanazt gondoljuk azokról, akikre ezt az elnevezést használták. Ezek a gyakran igen művelt emberek a falvakban és a tanyavilágban éltek, ott, ahol a legnagyobb szükség volt tudásukra, szellemi és emberi segítségükre; „lámpásai” voltak a vidéken élő közösségeknek.

Bár állami iskolákat vezettek, ezek olykor csak istálló-épületeket jelentettek. A vidéki élet nehéz körülményei ellenére sok tanult ember köszönhetett nekik kiváló alpműveltségét, emberi tartását. Nemcsak írást, olvasást okítottak, avagy próbálták meggyőzni az arra érdemes gyerekek szüleit csemetéik további taníttatásának szükségességéről, de a hasznos paraszti, mezőgazdasági ismereteket is át tudták adni azoknak, akiknek inkább arra volt szüksége.

A nép tanítói nem egyszerű állásnak, beosztásnak tekintették munkájukat, hanem elhivatottságukkal áldozatot vállaltak, azonosultak az ott élő, sok esetben szegény sorsú emberekkel és azok gyermekeivel. Nem pedagógusnak, osztályfőnöknek, tanárnak, igazgatónak hívták őket, hanem egyszerűen tanítónak. Együtt éltek az iskolával, ott volt a szolgálattelakásuk, életük nyitott könyv és állandó ügyelet volt. Munkájuk a napi tanítással nem fejeződött be, gyakran ők voltak a kántorok is, vagyis a „kántortanítók”, akik a templomban orgonáltak, előénekeltek, a lelkésszel együtt celebráltak a misét. Nem véletlen, hogy faluhelyen a két legszentebb épületnek a templomot és az iskolát tartották az ott lakók.

Gárdonyi Géza „A lámpások” című regényében meghatóan ír önmagáról és vidéki tanítótársairól: „A lámpás én vagyok, világítok a sötétségben! Utat mutatok. Nálam nélkül vak a látó is!” Gárdonyi írása segít megérteni azt, hogy mennyire tisztelték a tanítókat. Amikor a regényben új, vidéki munkahelyére kikerül, az egyik édesapa azt mondja neki: „Kezedbe tesszük le gyermekeink jövőjét, légy világosságunk! Szívedbe ajánljuk kis községünk sorsát, légy erőnk! Nevelj embert gyermekeinkből a hazának és istennek.”

Ne vegye rossz néven a kedves Olvasó, de nem tudtam ezt a cikket megírni személyes élmény nélkül. Édesanyám ugyanis falusi tanító volt az 1940-es évek végétől az 1960-as évek végéig. Kegyetlenül nehéz évtizedek voltak ezek: szegénység, félelem, sok munka, iskola

Alföldi tanya

A kamuti tanyaiskola

egy tanteremmel, összevont osztályokkal, két tanítónővel. Feladatuk nemcsak a tanítás volt, hanem a falu kötelező kulturális programjainak – színdarabok, szüreti bál, felvonulás, a kommunizmus kényszeredett ünnepei – megszervezése is. A színdarabokat esténként a faluközösség által épített kultúrházban gyakorolták. Villanyvilágítás még nem volt, a zenét gramofon szolgáltatva bakelit lemezeiről. A próbák után gyertyával a kezünkben ballagtunk haza iskolai szolgálattelakásunkba. Ezeknek az esti gyertyafényes sétáknak volt valami különleges meghittsége: ránézve a másikra a gyertyafény tükröződését láttuk a szemekben, amely a gyertyánál is jobban fénylett. E fény is a Gárdonyi-féle „lámpást” szimbolizál-

Békés környéki tanyavilág tanulóit 1956-ban

ta, azt a személyt, aki elől járt és utat mutatott, amelyet szó szerint és átvitt értelemben is megvilágított.

Számon tartunk egy jelentős periódust, amikor a népi tanítók száma megsokszorozódott, azok - elsősorban az Alföld tanyavilágában - nagy számban jelentek meg. E folyamat feltételeit a vallás- és közoktatásügyi miniszteri posztot a Horthy-korszak első felében, 1922-től 1931-ig betöltő gróf Klebelsberg Kuno teremtette meg, aki a tanárképzés legfontosabb elveként az oktatás mellett a gyermekek szeretetét jelölte meg.

Egy 1926. évi jogszabály nyomán Klebelsberg három év alatt ötezer népi iskolát – tanyai tantermet – építtetett fel Magyarországon állami költségvetésből, melyek közül különösen sok létesült az Alföldön. Az iskola gyakran templom és közösségi ház is volt egyben. Klebelsberg érvelése szerint egy kilátástalan helyzetbe került ország csak tanult

Az egykori iskolaépületek közül még ma is találunk néhányat mutatóban. Ezen kevesek egyike a kamuti, olajos padlójú tanyaiskola, amelyet a község és a jelenlegi fenntartó, a helyi vadásztársaság példaértékűen őrzött meg az utókornak.

emberek által tud újból felemelkedni, és úgy tartotta, hogy az oktatás és a kultúra járul leginkább hozzá a nemzet megmaradásához és fejlődéséhez. A „lámpások”, a népi tanítók e törekvésben kiemelt fontosságú szerepet tölthettek be.

A 1950-as évektől az új tanyák építésének tilalmával, a mezőgazdaság gyökeres átszervezésével a tanyavilág gyors hanyatlásnak indult, amely az elvándorlás felerősödését, a tanyasi életforma hanyatlását vont maga után. E folyamat része volt a tanyaközpontok iskoláinak fokozatos megszűnése. Az egykori tanítók először megfogyatkoztak, majd teljesen eltűntek.

A gyerekeket buszra tették, reggelente elvitték a nagyobb települések iskoláiba. Napközben már nem volt ideje kiszaladni a kertbe, a baromfiudvarra, vagy éppen a faluszéli gyepre, legelőre. Vendég lett a faluban, hiszen csak aludni járt haza, s nem csoda, ha a régi kötődés elhalványult, megszűnt, akárcsak a „lámpások” fénye. Hiába járt modern, nagy, több száz fős iskolába, valahogy mégis egyedül volt, távol a szülőktől, a nagyiéktól, a kisfalu hívó harangszójától.

Sok gyerek egyedül van ma is, amikor leül a számítógép elé, ahol nincsenek igazi barátok, nincs igazi, meghitt közösség, csak nézi mereven a képernyőt, csalogatja elő a különleges dolgokat; a távoli világot, ami elbűvöli, és ami legtöbb esetben elérhetetlen. Ebből a világból egy kattintással kilép, és újra egyedül van, marad a vágy, az ábránd.

Keresnek valamit, sodródznak ebben a rohanó világban. Talán egy „lámpás” meg tudná őket állítani, és fényével utat tudna mutatni.

Fotó: Szelekovszky László, CrisPer szerk.

Írta: Siska Szabó Zoltán

Czárán Gyula nyomában:

A Bihar hegység csodái

Manapság egyre többet hallunk természeti csapásokról, pusztító árvizekről, földrengésekről, lavinákról, a híradókban látható képek pedig a legborzasztóbb horrorfilmek fantáziadús képkockáival vetekednek. Úgy gondolom, e katasztrófák egy részének előidézésében mi emberek is szerepet játszunk, mert nem tudjuk kellő módon tisztelni, szeretni a természetet. Környezetünknek vannak olyan nagyon is szem előtt lévő, ám mégsem észrevett értékei, amelyeket embertársaink nagy része – ellenben a katasztrófákkal – nem ismer. Vagyis a természetnek magától értődő módon nemcsak durva, romboló, ellenséges oldala van, hanem szép, kellemes, szemet gyönyörködtető „mosolya”, „jóindulata” is.

A természet e szebbik arcának megismeréséhez kíván segítséget nyújtani e cikksorozat, feltárva a Bihar-hegység szépségeit, rejtelmét. Útjaink során a turisták számára ismert és kevésbé ismert ösvényeket fogunk taposni, melyeket valóságosan is bejárva kemény szikla horzsolhatja majd érzékeny, városi bőrünket, és sűrű bokrok tüskéi hagyhatnak nyomot testünkön, ruhánkon.

Utazásaink közben azonban találni fogunk olyan csodákat, melyek

bizonyosan feledtetik velünk azt, amit a természet kevésbé barátságos oldaláról, sokszor csupán otthonról tapasztalunk meg.

Aradiként azért választottam kalandozásaink célpontjává a megyehatáron túl magasodó Bihar-hegységet, mert az elmúlt évszázad során rengeteg szál kötötte össze városom turistaéletét az Erdélyi-szigethegység és gyöngyszemével. Döntésemben az sem volt elhanyagolható tény, hogy Aradhoz és a Romániával határos magyar megyékhez a bihari táj a legközelebbi, magashegységet is magában foglaló régió, így akár egyetlen napon vagy hétvégén is megtekinthetjük, bejárhatjuk egyes pontjait, helyszíneit.

Eltévedéstől nem kell tartanunk, mert az ösvényeket nem fogjuk idegenvezető nélkül járni. CZÁRÁN GYULA személyében találtam megfelelő „túratársra”, akinek a Bihar-hegység turisztikai jellegű felfedezését, feltérképezését és kiépíttetését leginkább köszönhetjük.

Fotó: CrisPer szerk.

A Rozsda-szakadék

CZÁRÁN GYULA (1847 – 1906)

Az első Czáránok az 1700-as évek derekán érkeztek a mai Arad megye területére Gyergyószentmiklósról. A kereskedéssel foglalkozó, örmény eredetű család 1821-ben közös erővel megvásárolta Seprős falut a hozzá tartozó birtokkal együtt. Itt született – teljes nevén – Seprősi Czárán Kristóf Gyula 1847. augusztus 23-án. Elemi osztályait szülőfalujában végezte, majd bekerült az aradi minorita gimnáziumba. Rövid idő elteltével szülei Pozsonyba küldték tanulni, ahol kitüntetéssel érettségizett.

Ugyan saját maga a mérnöki pályát választotta volna, de apja „határozott kívánságára” jogi tanulmányokat folytatott Budapesten, majd Bécsben. Iskolaévei alatt több idegen nyelvet tanult (német, olasz, francia) és megismerkedett az irodalom és a zene szépségeivel is. Kitűnően megtanult zongorázni és versírással is próbálkozott. Később, hogy ujjainak frissességét megőrizze egy klaviatúrát – ún. néma zongorát – hordozott magával hegyi útjai alkalmával, és ezen gyakorolt.

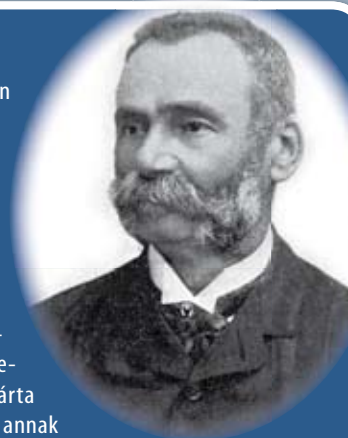
Még nem fejezte be iskoláit, mikor édesapja betegsége miatt hazakényszerült, hogy – mint három leánytestvér mellett egyedüli fiú a családban – átvegye a birtok igazgatását, mely azonban egyáltalán nem volt ínyére. Felüldülést számára csak az irodalom, a zene és a kirándulások jelentettek.

Túrái alkalmával jutott el a mézgedi cseppkőbarlanghoz, melyről először Hunfalvy János „A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása” című könyvében olvasott. A későbbiekben a Bihar természeti csodáit feltáró munkája részeként ő fedezte fel és tette járhatóvá a barlangot, valamint ő készítette el annak első térképét is.

A Bihar-hegységben tett kirándulásai mellett bejárta Olaszország, Németország, Svájc és Ausztria legszebb vidékeit is. Magyarország első turistaegyesülete, a Magyarországi Kárpát Egyesület, 1886-ban tagjává választotta. Apja 1890-ben bekövetkezett halála után teendőit gazdatisztjére bízta és a továbbiakban csak a hegyeknek szentelte életét. Soha nem nő-sült meg, mivel nem tartotta he-

lyénvalónak a házasságot egy olyan ember számára, aki az év tizenkét hónapjából kilencet távol tölt otthonától.

Menyházán kibérelte a Paradeiser-villát (napjainkban Garofița), melyet saját ízlése szerint rendezett be és téli rezidenciaként használt. A déznai váromhoz saját költségén utat építtetett, valamint turisztikailag feltárta és kiépítette Menyházát, illetve annak

környékét. Ebben az időben a Királyi Magyar Természettudományi Társulat tagjává fogadta.

Biharfüredi útjai alkalmával ismerkedett meg és barátkozott össze Dr. Pethő Gyula, budapesti geológussal. Az ő hatására iratkozott be 1892-ben, 45 éves korában a Selmecbányai Erdészeti és Bányászati Főiskolára, melyet kitűnő eredménnyel végzett el. Ezzel kezdetét vette az a titáni munka, mely Czáránt híressé, a Bihar-hegységet pedig ismertté tette a természet szépségeit szerető emberek számára. Tevékenységének elismeréseként a Kolozsváron akkoriban létrejött Erdélyi Kárpát Egyesület (EKE) tiszteletbeli tagjává választotta.

A Czárán-villa Menyházán

A rézbányai egykori szálló, ahol Czárán lakott

Mielőtt befejezte volna életművét, Czárán Gyula 1906. január 5-én, Menyházán meghalt. Munkásságához nemcsak az általa felfedezett, feltérképezett természeti látnivalók, az azokhoz vezető, saját költségén kiépített túrautak, -ösvények tartoznak, hanem rengeteg turisztikai témájú írás is – melyeket az Erdélyi Kárpát Egyesület lapjában, az Erdélyben tett rendszeresen közzé –, illetve könyvek formájában megjelent útleírásai, útikalauzai is.

Czárán életrajzát Záray Jenő, aradi tanár jelentette meg 1937-ben „A természetjárás apostola” címmel. A szintén aradi Mátyás Vilmos pedig a „Bihar-hegység turistakalauz” című – csak halála után, 1988-ban megjelent – könyvében írta le Czárán útjait, jelentős segítséget nyújtva ezzel napjaink kalandkeresőinek. Mátyás Vilmos alakította meg 1930-ban az I. világháború alatt megszűnt, aradi Czárán Gyula EKE-osztályt, amelynek tagjaival bejárták és újrajelölték a névadójuk által létesített ösvényeket. Ezek nagy részét manapság is turisták tapossák.

Ma a mi kötelességünk ápolni Czárán Gyula emlékét, megőrizni mindazt, amit reánk hagyott, járni és megőrizni ösvényeit. Ezt sugallják a menyházai sírjának feketemárványból készített keresztjébe vésett szavak is: „Csak az hal meg, akit elfelejtetek!”

Forrásanyag – Záray Jenő: A természetjárás apostola; Stefanov Titus

Czárán iránytűje

Utazókosár, amiben a szerszámokat szállították

A néma zongora

Az utolsó mohikánnal a dombtetőn

Báلك minden bizonnyal az egyik legszigeteltebb település Bihar megyében, Arad és Fehér megye határainál. A legközelebbi lakott település, Felsőkristyór 8 km-re található. A közelben emelkedik a Bihar-hegység és egyben az egész Erdélyi-szigethegység legmagasabb csúcsa, a Nagy-Bihar (1849 m), amelynek lábától a Fekete-Körös források patakjai csörgedeznek.

Báلك hajdanán étellel teli falucska volt lakosainak száma azonban mára az egynegyedére zsugorodott, és bár a táj lenyűgözően szép, a jövő e tekintetben reménytelennek tűnik. Az egyetlen, a faluban maradt férfi Filip Vlaicu, a vadász, aki a hegyekkel és erdős völgyekkel övezett kicsinyke település határaitól a vadállatokat próbálja tisztas távolban tartani. Különösen igaz ez az erdőkből lejáró vaddisznókra, amelyek a falu néhány asszonya által művelt burgonyaföldeket dézsmálják.

Mielőtt ahhoz a tíz házhoz eljutnánk, amelyeken még földél található, el kell sétálnunk a zöld növényzettel borított temető mellett. Csodálkozásra okot adó érdekesség, hogy minden sírkereszten a Filip név olvasható. Kérdésünkre Filip Vlaicu, a vadász adta meg a választ: „A település alapítóját szintén Filipnek hívták. Elmenekült a világtól csak az ő álta-

la ismert okokból, és itt találta meg nyugalmát. Nagy családja volt, szorgalmas utódokkal, akik ugyanitt telepedtek le házastársaikkal és gyerekeikkel. A táj festői, a föld termékeny, akik ezt értékelni tudták mindig is nyugodt és teljes életet élhettek itt. A civilizáció kísértése csupán nemrégiben vonzotta el a fiatalokat a faluból. Az öregek mind elmentek sorjában a túlvilágra, így mostanra gyakorlatilag annyian maradtunk, mint egy átlagos család.”

Megtudtuk Vlaicutól és feleségétől, hogy van egy fiuk, Vasile, aki elvégezte ugyan az erdészeti gimnáziumot, mégis inkább a külföldi munkalehetőséget választotta. Néhány éve Spanyolországban dolgozik, mint kamionsofőr, és az összegyűjtött pénzből

A „zöld” temető, ahol minden fejfára rá van írva: Filip

Panoráma a Nagy Bihar csúcsra.

Írta: Cristian Horgos

Az utolsó mohikán Báلكon – Filip Vlaicu, a vadász

ott előlegezett le egy lakást. A banki részleteket Spanyolországban is nehezen lehet törleszteni, így Vasile ritkábban jön meglátogatni a szüleit Báلكra. „Voltam a fiamnál Spanyolországban. Ott csak vörös és köves talaj van, ahol csak öntözőrendszerekkel tudnak terméshez, szőlőhöz, olívbogyóhoz és citrusokhoz jutni. Amikor mondtam, hogy nálunk elég gyakran esik az eső, és hogy fekete a termőtalaj, azt válaszolták, hogy olyat még nem láttak. Én nem tud-

nék ott élni. Itt érzem magam itthon” – mesélte Vlaicu.

Ami igaz az igaz, Báلكon sem lehet megtermelni mindent. „Kukoricát nem ültetünk, mert a madarak mind megeszik. Amikor Vlaicu kórházban volt, felhívtam és „megnyugtattam”, hogy ne aggódjon a burgonya kapálása miatt, mert egy reggel mind a 11 zsáknyit felásták a vaddisznók. Hiába kerítjük be a kerteket, Vlaicu hiába ijeszti el őket a puskával, a vadállatok éhesek és nehezen lehet őket megállítani. Van gyümölcsösünk is, szilva és alma, így mindig meg tudjuk kínálni a vendégeket egy kispohár pálinkával” – mesélte Lenuca néni is.

A falu idős asszonyai is szívélyesen fogadtak bennünket. „Tudtuk, hogy ma vendégünk lesz, mert másképp énekelt a kakas. Azért is áztattam (készítettem) több tésztát a sãmăchișe-hez (túrós palacsintához). Nálunk sãmăchișe-nek mondjuk a túrót, nem jaurt-nak, ahogy másfelé szokás. A sãmăchișe-t tehéntejből készítjük. Két tehe-

Készül a sãmăchișe (túrós palacsinta)

nünk van, ők látnak el mindnyájunkat, amíg megtart minket itt az Isten” – beszélt el a 83 éves Ana néni, aki egyedül maradt Báلكon, mert fia 8 éve meghalt, lánya pedig családostól Aradra költözött egy garzonlakásba. Megtudtuk tőle, hogy papírra nem vetett egyezség itt az, hogy Ana néni süt palacsintát mindenkinek, aki dolgozni megy a mezőre. „Amire szükségünk van, megvásároljuk még a tél beállta előtt. Templomba évente egyszer megyünk le, Pünkösdkor vagy Húsvétkor, mivel Karácsonykor az út havas és szinte járhatatlan” – tette még hozzá.

A vasvillával és gereblyével szorgoskodó szénagyűjtőknél találkoztunk a 77 éves Zora nénival, aki mindig mosolyog, amikor új arccokat lát. Pedig az ő élete sem könnyű, mindent magának kell itt fent megteremnie, a volt bányamunkás férje özvegyi nyugdíjából csupán a lisztet és az olajat vásárolja meg a völgyben.

A szintén volt bányamunkás Vlaicu nyugdíja legna-

gyobb részét gázolajra és a külvilággal kapcsolatot biztosító terepjárója fenntartására költi. „Télen három hónapig el vagyunk szigetelve a hó miatt. Az elmúlt télen a lehullott hó majdnem két méteres volt errefelé. Annyira tapostuk ki az utat, hogy a kúthoz eljuthasunk és hogy szénát meg fát tudjunk hozni, hol háton, hol pedig szánkón. Télen megyek és nyomát veszem egy-egy vaddisznónak. Volt, hogy nagyobb példányt is sikerült elejteni, hatalmas, trófeának is beillő agyarakkal” – meséli még a vadászengedéllyel rendelkező Vlaicu, aki tagja egy vadászársaságnak is. Bár e hobbi nem olcsó multság, azonban felkínálja a lehetőségét annak is, hogy bejárja a környék összes völgyét és erdejét, amelyeket így jobban ismer mindenki másnál. „Az én ösöm is dolgozott az erdőben és a bányában is. Amúgy, amíg eredményesen

működtek a bányák, virágozott a falu is. Bálakat tartottak régen a kultúrotthonban, ahová a környék összes településéről eljöttek. Volt itt 4 osztályos iskola is. Most is szeretettel emlékszem a volt tanító nénimre, Rodikára. Amióta bezártak a bányák minden megváltozott. Az erős, munkához szokott emberek a környéken nincs már hol dolgozzanak. A fiataloknak pedig manapság más elvárásai vannak az élettől, mintsem hogy itt maradjanak. Kár az üresen maradt házakért.

Mi nagyon szeretnénk, ha valaki megvásárolná őket, akár nyaralóknak is, mert na-

gyon olcsóak. A nyári szabadságot igazán kellemesen lehetne itt eltölteni” – fejezte ki reményét Vlaicu.

Aki pedig meg akar bizonyosodni a fentiekben leírtakról, azt Vlaicu és az a néhány megmaradt gazda, aki még Báلكon él szívesen várja, mindazon érdeklődő turistával együtt, akik szintén átlépnék szerény hajlékaik küszöbét.

Fotó: Cristian Horgos

A települést Biharkristyór és Felsőkristyór felől lehet megközelíteni terepjáróval vagy gyalog. Aki még kalandosabb módot választana, annak az odajutás a szomszédos Arad megyéből is lehetséges némi hegymászással. Személygépkocsival inkább a Nagyvárad-Déva országútról Irtásfalu településnél balra fordulva lehetséges elérni a Leuka-völgyön át. A régi bánya maradványainál balra letérve azonban így is csak gyalog tudunk felsétálni egy körülbelül 2 km-es túrával, az egyre zavarosabbá váló hegyi utakat és ösvényeket követve. A környéket kellően nem ismerő turistának ezért a legbiztosabb megoldás találni egy helyi lakost, aki eligazítja.

Az utolsó útszakasz a Leuka-völgy felől „erőteljes” magaslatokba visz fel, mivel Báلك alapköveit – a hegyi települések esetében szokványos módon – nem a völgyben rakták le, hanem a magaslaton.

Azokat, akik a nehézségek ellenére nekivágnak ennek a túrának, a természet szépsége bőven kárpótolja. Az utak mentén számoca- és áfonyabokrokra bukkanunk, ha pedig kicsit beljebb merészkedünk az erdőbe a legpompásabb erdei gombát, az ízletes vargányát is megtalálhatjuk. A hegytetőre felérve a fenyők és a kaszálókon nyíló hegyi virágok illata csapja meg orrunkat, míg – köszönhetően annak, hogy ez az egyetlen csúcs a környéken, amelyet nem borít erdő – látványként nagyszerű panorámában gyönyörködhetünk.

Lenuca és Zora néni

Bihargós kerékpártúra Ágyára

Írta: Benkő Gabriella Emese

MEGTETT TÁV: 125 km
IDŐTARTAM: 12 óra
RÉSZTVEVŐK: Magyar Róbert,
Bakó Csilla, Fodor Józsefné Anita,
Varga Sándor József, Hürkecz István,
Benkő Gabriella Emese.

Bebarangoltuk szinte az egész Bihart, a Király-erdőt, távoli erdélyi tájakat, átutazva megannyi környező falun, városban. Furcsa, de igaz, hogy ritkán vagy inkább még soha nem álltunk meg egy-egy érdekességet megnézni menet közben, mert az idő mindig sürgetett bennünket. A határ menti gyalog-, kerékpár- és vízitúrának pár éve van csak hagyománya térségünkben. 2011 tavaszán évadnyitó kerékpártúrát tettünk Nagyszalontára, megnézve a szépülő kisváros szinte minden érdekességét. 2012-ben a túraterveink között szerepelt egy rövid felfedező túra Ágyára (Adea). A zömmel magyarok lakta, apró falu a határtól nem messze, mindössze 39 km-re terül el a Töz (Teus) patak mentén.

Vasárnap reggel hat fős csapatunk kerékpárra pattant és elindultunk úticélunk felé. Az időjárás reggel elég zord volt, lógott az eső lába, de a szemből fújó széllel megküzdve, a gyér forgalomnak köszönhetően jól haladtunk. A szikes puszták mellett elhaladva pásztorok legeltették a birkanyájukat, és a tehéncsorda is legelésztett már a harmatos fűben, a mocsaras árkokban pedig szürkegémek, gólyák táplálkoztak. A gátoldalak telis-tele voltak vadvirágokkal, mindenfelé zsálya, szarkaláb, mécsvirág, az árkokban virágzó káka bontotta szirmait. A jó minőségű aszfaltút mentén sorakozó új takarmánykeverő-, tej- és egyéb feldolgozó üzemek a fejlődésről tanúskodnak ebben az elmaradott régióban. A táj az út elején, Gyulavarsánd (Vársand) és Nagypél (Pilu) mellett elhaladva rendezett képet mutatott. A Fehér-Körös egyik csatornáján átívelő gyaloghídnál kis pihenőt tartottunk, fotóztuk a békákat, a mocsári nőszirmot és az ökörfarkkórót, hallgattuk a nád és sás között éneklő nádirigókat. A távolban gémeskutak magasodtak a tisztuló időben, sok szép ragadozó madár kereste a reggeli betevő falatkáját. A vörös vércse a közeli fehérváron foglalt fészket, egerészölyvek „szitáltak”, dolmányos varjak keringtek zsákmányra várva és a cserfes szarkák is mindenbe beleütötték a csőrüket.

Székudvar (Socodor) következett. Talán kevesen tudják, de a falu temetőjét vasúti sín szeli ketté. Megnéztük ezt a szokatlan és megrázó együttest, melyre egy kedves túratársunk hívta fel nemrégiben a figyelmünket. Arra nem sikerült

fényt derítenünk, hogy a temető létesült előbb vagy a sínpart temették körbe, de az előbbi változat tűnik valószínűbbnek. A történeti források által először 1214-ben említett település az elmúlt évszázadokban igen fejlett malomiparral, vásározási joggal rendelkezett. Mára csak a lepusztult gabonatarló, az egykori, használaton kívüli gazdasági épületek és a falu központjában álló templomok árulkodnak a múltbeli gazdagságról. A vonat látogatásunk idején éppen nem járt Székudvaron, de hazafelé láttuk a gyalogos tempóban közlekedő vicinálst.

Lanyhuló szélben kerekeltünk tovább Kisjenő (Chisineu-Cris) felé, a távolban feltűnt a sporthorgászok helyi paradicsoma, majd a halastavak mellett a feltöltő csatorna hídján haladtunk át. A városba érve a csapat pihenőt tartott a helyi, új benzinkútnál, magunkhoz véve némi inni- és enivalót, és erőt gyűjtve a kb. 8 km-es hátralévő távhoz. A településen áthaladva örömmel láttuk, hogy kerékpárutak vezetnek minden irányban kifelé a városból, építik az utakat, korszerűsítik a járdákat, parkosítanak, ami az elmúlt évekhez képest jelentős fejlődést jelez.

A Nagyváradra vezető út mentén bicikliztünk tovább, irány Ágya! Az írott forrásokban először 1202-ben említett kis falu

Rétek, pusztafoltok, időszakos patakmedrek kísérik a gyér forgalmú utakat

Székudvar vasúti sínnel kettészelt temetőjénél

– melynek lakói egykoron erdőgazdálkodással és faiparral foglalkoztak –, szinte észrevétlenül követi a Töz kanyargós partját. Napjainkban mindenki eljár dolgozni a környező településekre, csak a pásztorok őrzik a nyáját és a gulyát. Utunk a falu határában a helységnév táblánál – melyen már a felirat sem látszik – megszakadt: egy kis időre letámasztottuk kerékpárjainkat és készítettünk néhány fotót. Beérve Ágyára letáboroztunk a fatemplom helyén, az 1700-as években épült református templom kertjében álló emlékoszlop mellé. Megvártuk, míg a vasárnapi mise véget ér, majd a presbiterok és a lelkész társaságában bementünk a templomba és megcsodáltuk a maga egyszerűségében is szép, faragott karzatot és padokat, valamint a hímezett terítővel letakart oltárt és szószéket. A lelkész részletesen beszélt az itteni életről, a jelenlegi viszonyokról és a mostoha gazdasági helyzet is szóba került. Rövid búcsúzkodás után indultunk tovább másik úticélunk, a kálvária és a kápolna irányába. Útközben a helybeliek felvilágosítottak bennünket, hogy a falu határában a patakon átívelő, régi fahidat megrongálták, így csak a patak gátján továbbkerekedve, a következő falu hídján keresztül, az erdőn átvezető nyiladékon át érthettük el végső úticélunkat, a 13 stáció végén emelkedő kálvária emlékkápolnát.

A határmenti térségek kerékpárral egy nap alatt is felfedezhetők

A helyi lakosok évente 2-3 alkalommal ma is elzarándokolnak ide és misén vesznek részt a kápolnában, melynek tornyában négy kisméretű harang található.

A kápolnát körülölelő erdőcskében barangolva – amelyet szegfű, margitvirágok és boglárkák szegélyeznek – galambgombát, piruló özlábogombát és tinóru féléket gyűjthetünk.

Lassan útnak indultunk hazafelé. Elhaladtunk a Seprős (Sepreus) felé tartó útelágazás mellett. Az idő rövidsége miatt sajnos már nem látogathattuk meg a magyar természetjárás atyjaként emlegetett Seprősi Czárán Gyula családjának szülőfaluját. Talán majd legközelebb!

Az 1700-as években épült ágyai református templom belülről

Szinte vagy Nagyszintye (Sintea Mare) falut érintve, Kisjenő irányában kanyarodtunk a főútra, és egyre növekvő forgalomban kerekeltünk tovább. Nagy volt a szembeszél és a nap is égetett tisztességesen, de arra gondoltunk, hogy célállomásunkon, Gyulán vár már bennünket a megérdemelt fagyalt.

A visszaút a nagy kamionforgalomtól és egy defektől eltekintve rendben ment. Némi szerelés után folytattuk utunkat és a magunkra szabott szintidőn belül érkezünk haza, hogy aztán a teraszon elfogyaszthassuk a fagyaltot, és a csabai túratársakat útnak engedhessük az utolsó 15 km-es távnak. Jól elfáradtunk ugyan, de a túra remekül sikerült, mindent láttunk, amit elterveztünk.

Fotó: Benkő Gabriella Emese, CrisPer szerk.

Csabai Bihargós: békéscsabai túraegyesület, 2002 óta rendszeresen szervez első-sorban erdélyi, bakancsos-hátizsákos túrákat. (a szerk.)

József főherceg fia, László ezen a helyen szenvedett szerencsétlen vadászbalesetet, melynek során combon lőtte magát, és a jelentős vérvesztés, valamint vérmérgezés következtében belehalt sérülésébe. A korabeli újságok részletesen cikkeztek a baleset körülményeiről és a temetéséről. A szülők kálvária építtetésével kívánták megőrizni fiuk emlékét a helyszínen.

Az ágyai 13 stáció végén emelkedő kálvária emlékkápolna

FOTÓGALÉRIA

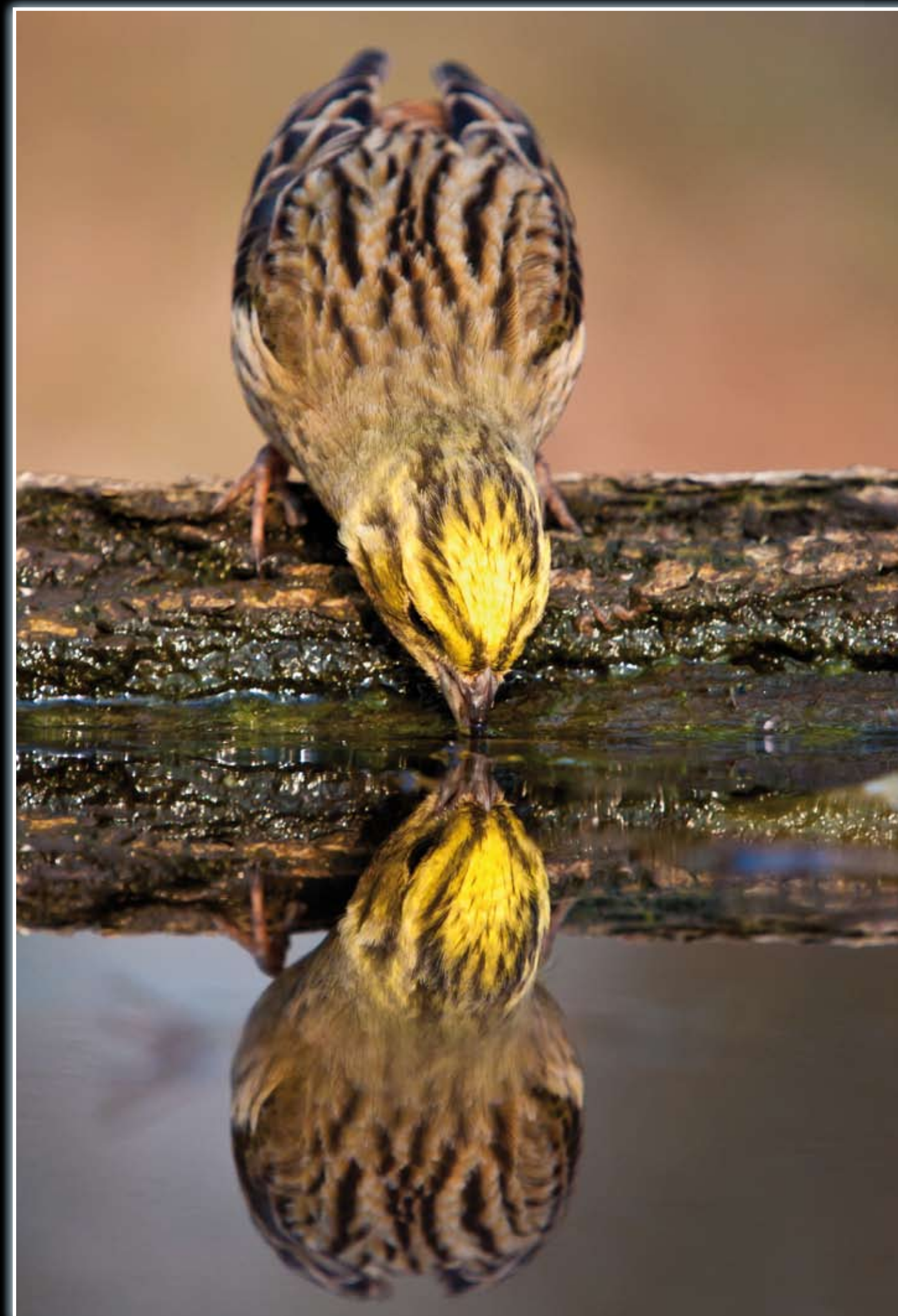
Bemutakozik: Dr. Jantyk Tibor

1965-ben születtem Békéscsabán. A természet, ez az állandó körforgásban lévő, magát gyógyítani, megújítani képes „csoda” már gyermekkoromtól érdekelt. Ennek elmélyítésében egy olyan tanítómester is szerepet játszott, mint Réthy Zsigmond. Az általa vezetett természetvédelmi szakkör tagjaként több olyan kiránduláson, táborban, madárgyűrésen vehettem részt, amiről előtte álmodni sem mertem volna. Ezek az élmények a későbbi pályaválasztásomban is meghatározóak voltak: a Székács Elemér Mezőgazdasági Szakközépiskola Állategészségőr szakát végeztem el, majd jelentkeztem az Állatorvostudományi Egyetemre.

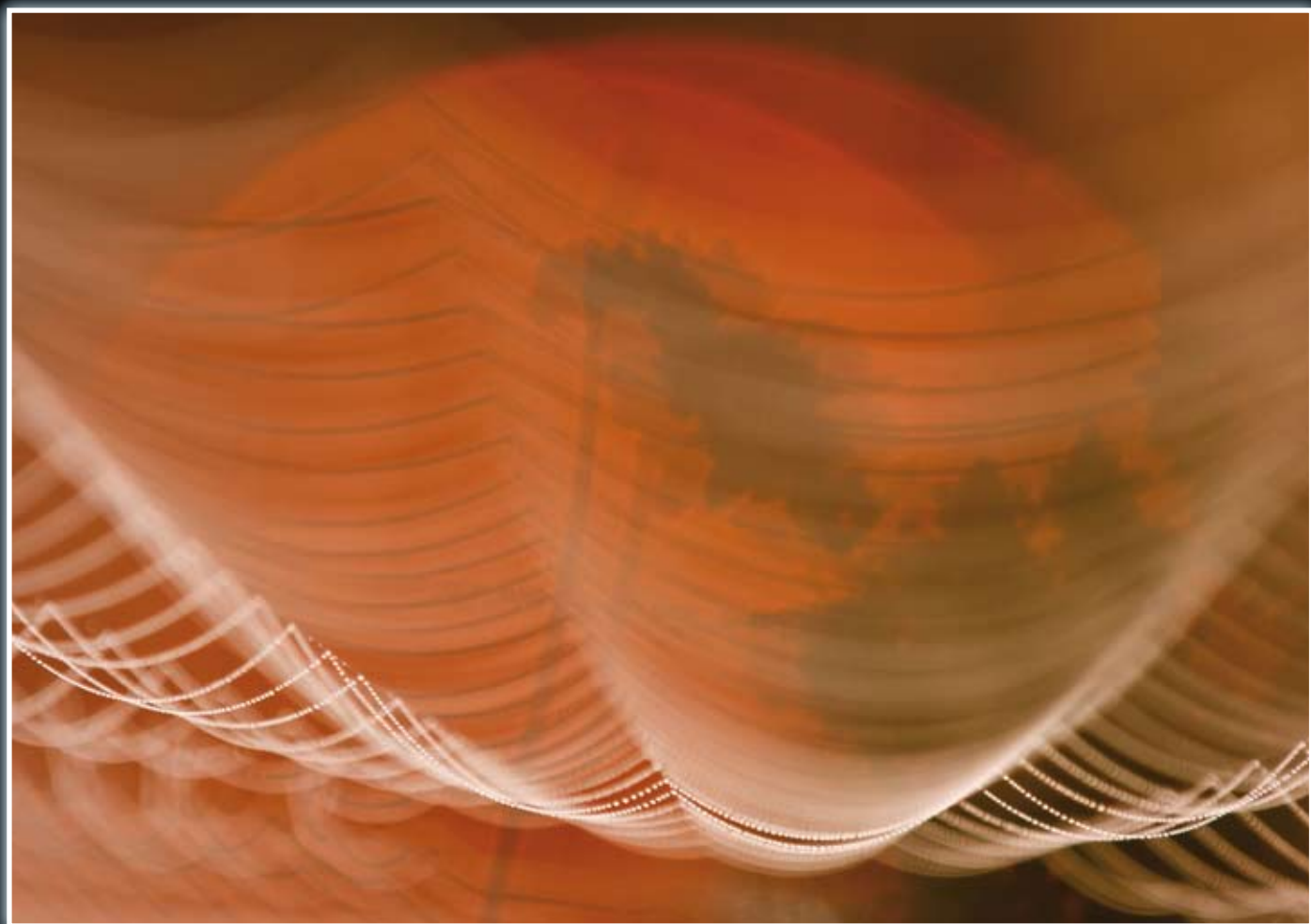
Az első fényképezőgépet – egy Szmena Szimbolt – 12 évesen kaptam szüleimtől karácsonyra. Persze fényképeztem is mindent, csak éppen az előhívott 6x9-es képeken gyakran semmi nem látszott... illetve mégis igen, mert én tudtam, hogy melyik pötty micsoda. A fa ágai között meghúzódó pintyet a képen csak én láttam, de büszkén mutogattam mindenkinek. Később egy Praktica MTL 50-es géppel és kölcsönközgyűréssel a természet apróságait próbáltam megörökíteni. Ezt követően hosszú szünet, majd 2002-ben elkapott a digitális világ. Komolyabban, de csak hobbiból, lelkes amatőrként 2007 óta foglalkozom ismét fényképezéssel. A természet – így a tájak, a növények, a rovarok és a madarak megörökítése – továbbra is elsőrendű szerepet tölt be témáim között.

Remélem, hogy képeim segítenek ráirányítani a figyelmet arra, hogy a minket körülvevő világ mennyire szép és egyben sérülékeny is.

Dr. Jantyk Tibor

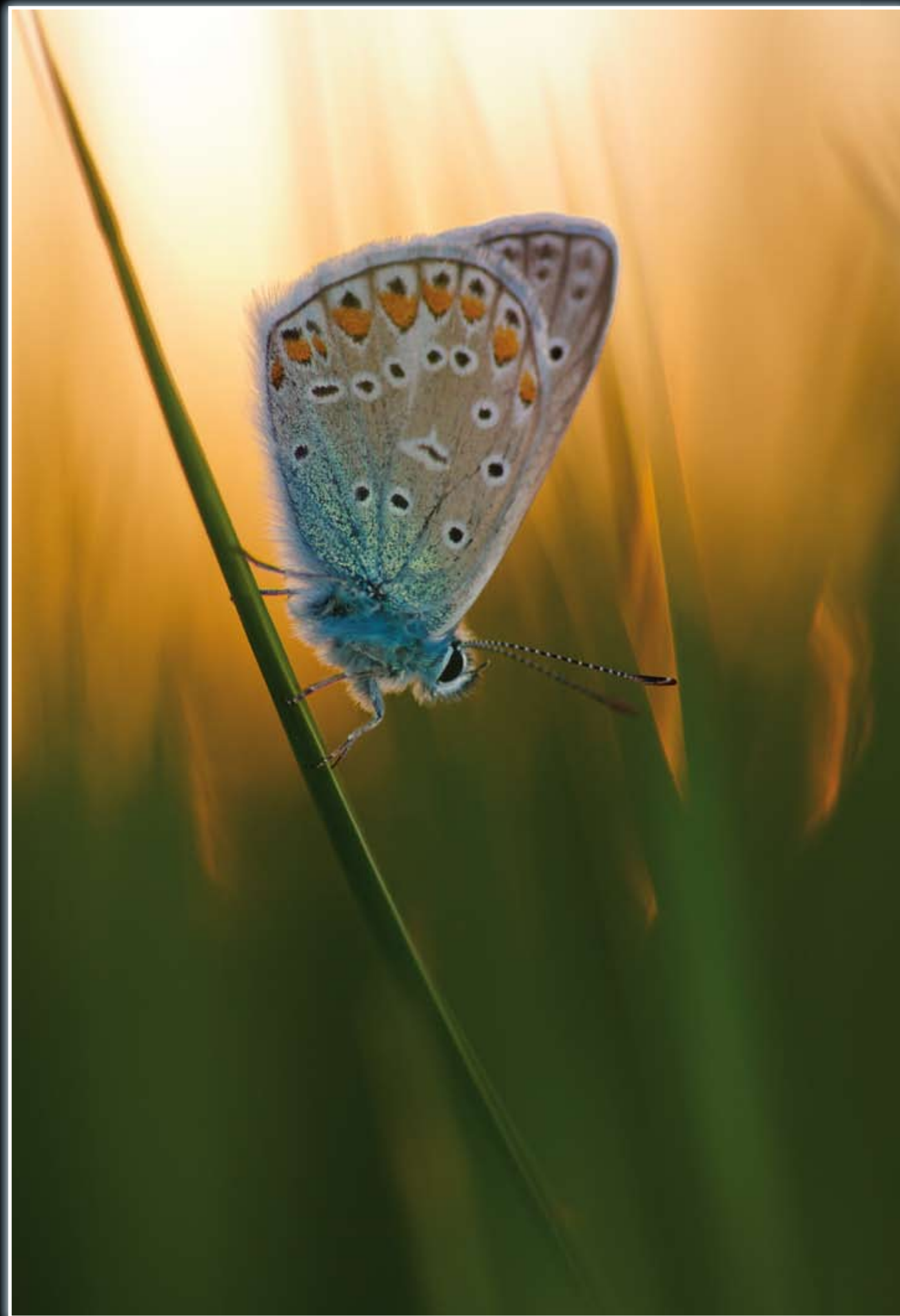
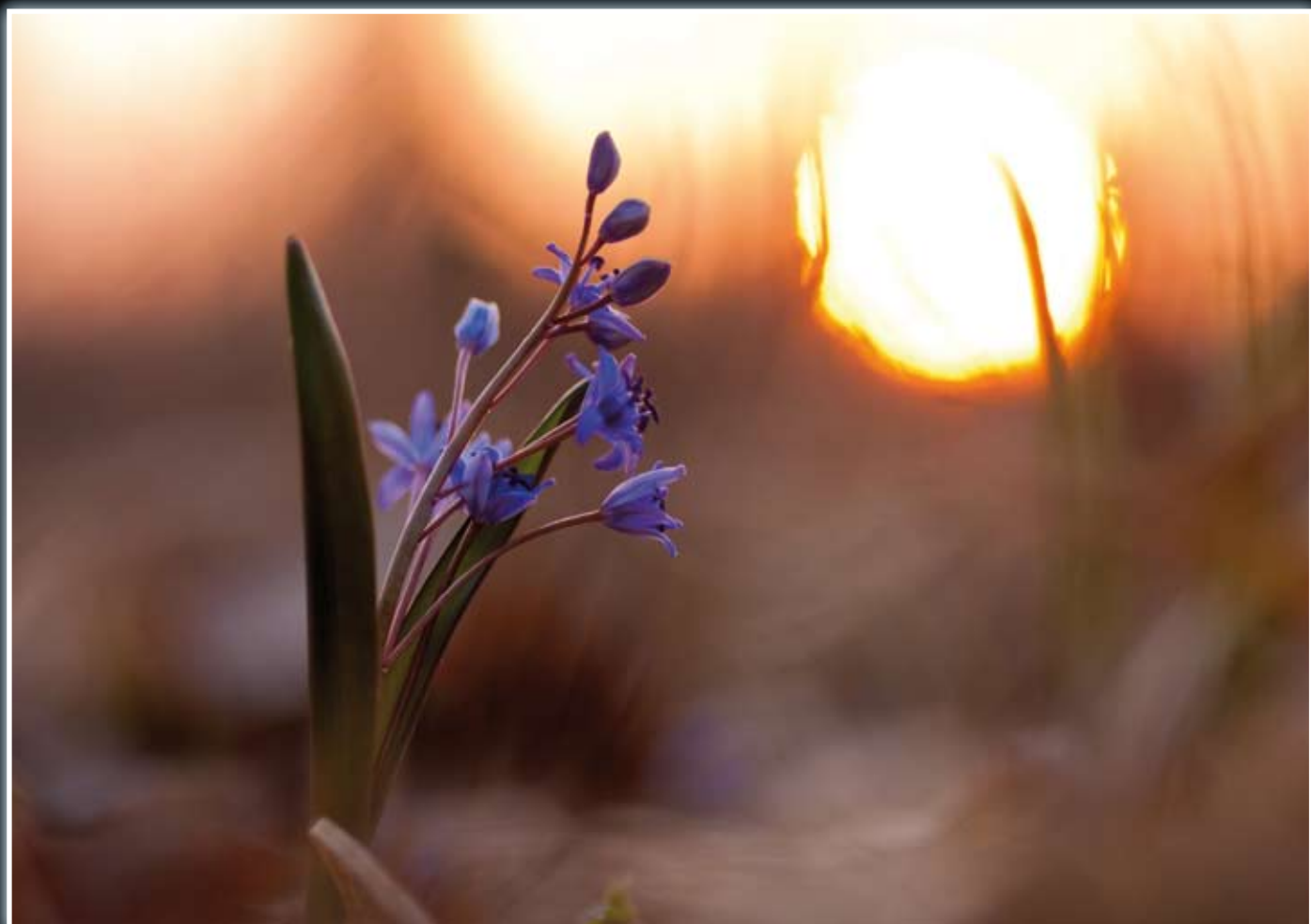

Vándorkiállítás a Körösök völgyéből

Írta: Bonyhádiné Pásztor Enikő

Pályázati ötlekként indult, de mára már keresett környezeti tudatformáló bemutatóként járja az országot a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület vándorkiállítása.

A ZÖLDÜLJ! FORDULJ! kiállítás attól szép és jó, hogy szívvel-lélekkel, igazi csapatmunkában készült. A munkatársaink saját fotóival és rajzaival illusztrált tárlat érdekes lehetőséget kínál és sajátos környezeti nevelési szintként jelenik meg a közintézményekben.

Egy év alatt 18 településen jártunk és összesen 12.000 fő látogatóhoz jutottunk el aktívan, gyakorlati tevékenységeken keresztül. Békés megye után bemutatkoztunk Bács-Kiskun megyében, majd Pest

megye térségében. Településenként más-más összefüggésben jelentünk meg: Kecskeméten a Föld Napja programhoz kapcsolódottunk, Gödön az éppen induló helyi komposztprogramot erősítettük fel, a legtöbb településen pedig önálló kiállításként, művelődési házakban, könyvtárakban és iskolákban mutatkoztunk be.

Ez a kiállítás a hétköznapi „zöldítéséhez” ad ötleteket és tanácsokat, miközben a mindennapi környezetvédelem fontos témáit ismerhetjük meg.

Főbb témáink: környezetbarát háztartás, tudatos vásárlás, egészséges életmód, komposztálás, hulladékmegelőzés és -csökkentés.

A kiállítás első részében bemutatjuk a madárbarát kert és a biokertészkedés alapjait, megis-

mertetjük a komposztálás lépéseit. A második részben ízelítőt adunk a háztartással, a környezetbarát takarítással, az ökotudatos vásárlással és a hulladék-szelektálással kapcsolatos tudnivalókból.

Fontosnak tartjuk, hogy kerünk és háztartásunk kialakításánál fenntarthatósági elveket vegyünk figyelembe, legyünk anyag- és energiatakarékosak, törekedjünk a tudatos vásárlásra, az újrahasznosításra, az újrahasznosított termékek megismerésére és használatára. Környezeti felelősségünk megerősítését, a „zöld utak” közötti eligazodásunkat és tényleges elindulásunkat segíti a kiállítási anyag, és ösztönzést ad azoknak, akik már elkezdték háztartásukban a változtatásokat.

○ Kiknek szól ez a kiállítás?

Ajánljuk azoknak a családoknak, szülőknek és nagyszülőknek, akik felelősséget éreznek gyermekeik és unokáik egészsége iránt. Ők azok, akik környezetbarát háztartás vezetésével, biokert művelésével, a szerves hulladék komposztálásával, a hulladék szelektált gyűjtésével és aktív túraprogramok szervezésével jó példát mutatva terelgetik a jövő nemzedékét a fenntarthatóbb és egészségesebb életmód felé.

Másrészt ajánljuk óvodás, általános- és középiskolás csoportok részére, akik leginkább nyitottak új ötletek és ökopraktikák megismerésére. A fiataloknak még alakulóban van a hétköznapihoz kapcsolódó szokásrendszerük, amely a későbbiekben meghatározza majd életmódjukat.

Egyik fő témánk a hulladékmegelőzés komposztálásával

Minden kézbevehető, gyakorlatban meg tapasztalható

Ennek a kiállításnak éppen az az erőssége, hogy az azt készítő, fiatalos csapat a saját, jó példáin keresztül mutatja be a megvalósult és megvalósítható zöld ötleteket.

○ Mitől érdekes minden korosztálynak?

Mert gyakorlatias, hiszen kézbe vehetjük a mosódiót, a mosószappant, az újrapapír termékeket, a helyi termékeket, és játék közben történik meg a szemléletformálás. Mert interaktív, hiszen újrapapírt meríthetünk, hulladékot szelektálhatunk, mini komposztkeretet építhetünk és sok-sok oktatójátékot kipróbálhatunk. Mert bemutatunk új alternatívákat és régi, takarékos ötleteket is.

Tudatos vásárlás tanulása játékosan

○ Mire ad választ a kiállítás?

A kiállítás a hétköznapi élet során felmerülő kérdéseket boncolgatja: – Miért választja a helyi terméket a tudatos vásárló? – Miért környezetbarát az újrapapír? – Komposztálható-e a kávézacc és a teafilter? – Miből építhetünk komposztálót? – Hová tegyem a lejárt szavatosságú gyógyszereket? – Mire való a mosószóda és mire használhatom az ecetet a háztartásban?

○ Mit kínál még a kiállítás?

Színes, szemléletformáló kiadványokkal segítjük a téma alaposabb feldolgozását, melyeket otthoni olvasgatásra szántunk. Emellett fekete-fehér foglalkoztató füzeteket három korosztálynak is ajánljuk. Az óvodásoknak, általános- és középiskolásoknak készített füzetek játékos feladatok megoldásán keresztül járulnak hozzá a témák megértéséhez. A keresztretjvényeket, színező- és összekötő feladatokat, szőrejtvényeket is tartalmazó kiadvány lapjai sokszorosíthatók. A kiállításon látottak továbbgondolását segítik az oktató jellegű CD-k, szemléletformáló játékok, a Kék Bolygó és a Zöld Lányomok társasjátékok.

Szemléletformáló, és foglalkoztató füzeteket, cd-eket, társasjátékokat is kínál még a Zöldülj! Fordulj!

○ Kiknek ajánljuk kölcsönzésre a ZÖLDÜLJ! FORDULJ! kiállítást?

Elsősorban olyan művelődési házaknak, faluházaknak, civil szervezeteknek, akik rendelkeznek megfelelő méretű kiállítóteremmel (25 folyóméter falfelület). A tárlat tökéletesen illeszkedik zöld jeles napi programok, témahetek vagy környezetvédelmi projektek megvalósításához, és szakmai tartalommal tölt fel akár zöld fesztiválprogramokat is.

Fotó: CrisPer szerk.

Hétköznapi kérdésekre ökotudatos válaszokat kapunk

INFO A további részletekről és a kölcsönzés feltételeiről információ található a www.korosoknaturpark.hu és a www.zolduljfordulj.eu honlapokon vagy kérhető személyesen Békéscsabán, a Körösök Völgye Látogatóközpontban.

ZÖLD pedagógusok,

avagy mi fán terem a környezeti nevelés?

Írta: Bonyhádiné Pásztor Enikő

Napjainkban, globalizálódó és környezeti problémákkal küzdő világunkban mintha felerősödne a környezeti szemléletformálás szerepe és jelenléte is. Tüллpve az ökológiai katasztrófák és Földünk környezeti problémáinak boncolgatásán, ma már a hétköznapi környezetbarát megoldásai, a tudatos és természetközeli szemlélet felé terelődik a hangsúly.

A mindennapokban környezeti szemléletformálóként léphet fel a szülő, a gyermek, a tanító, a bolti eladó, a konyhas néni, az újságíró, a közüzemi vállalat és mindenki más is, aki nevelés, baráti beszélgetés vagy bármilyen egyéb tevékenység közben hétköznapi „zöld megoldások” felé terelget bennünket. Ezen körben viszont a környezeti nevelők azok, akik tudatosan megelözésre is tanítanak bennünket.

Saly Erikát, a Magyar Környezeti Nevelési Egyesület elnökét arra kértük, mutassa be nekünk civil szervezetüket, amelynek tagjai hivatásként vagy hitvallásként elkötelezték a környezeti nevelés mellett.

– Az 1992 júniusában Rio de Janeiróban megrendezett Környezet és Fejlődés Konferencia világszerte aktivizálta a környezetvédelemben, környezeti nevelésben tevékenykedőket, s ennek eredményeképpen megérett az idő egy ilyen jellegű civil szervezet létrehozására Magyarországon is. A kiemelkedően közhasznú Magyar Környezeti Nevelési Egyesületet még ugyanebben az

Mire tanít a környezeti nevelő?

- élő és élettelen környezetünk megismerésére
- az élővilág biodiverzitásának megőrzésére
- helyes viselkedésre a természetben
- pozitív viszonyulásra erdőn, mezőn, vízparton
- a természeti szépségek megtapasztalására
- terepi természetismeretre
- biológiai összefüggések megáttatására
- táplálékláncok megismerésére
- hagyományos értékek ismeretére
- a sokféleség és a helyi sajátosságok tiszteletére
- önellátásra, környezetbarát életmódra
- fenntartható életvitelre és fogyasztásra
- egészséges életvitelre; komposztálásra
- hulladékmegelőzésre, hulladékcsökkentésre
- tudatos vásárlásra
- energia- és víztakarékosságra
- hatékony és megújuló erőforráshasználatra
- mértékletességre; anyagtakarékosságra

Ma már a fenntarthatóságra nevelés a célunk...

évben alapította meg 53 lelkes környezeti nevelő. Ma már közel ezer tagunk van. A nyugati országokból hozzánk is eljutottak azok a tanítási módszerek, amelyek hatékonyan bizonyultak a környezeti, köztük a természeti értékek felismertetésére. A módszerek alapos elsajátítása, az egymástól tanulás, a kipróbálás öröme évekre programot adott az egyesületi tagoknak.

Felső kép: Országos találkozó terepen, középen Saly Erika elnök
Alsó kép: Előadás fiataloknak

– Kik vállalják fel ezt a szerepet ma, kik az egyesület tagjai?
– A pedagógusok mellett más hivatású emberek is részt vesznek az egyesület munkájában. Így például művészek, mérnökök, orvosok is vannak azok között, akik akár munkahelyükön, akár civil, szabadidős tevékenységük során segítik a természeti- és az ember alkotta környezet megismerését, védelmét, akik fenntarthatóságra nevelnek. Budapesten van a székhelyünk, de helyi csoportjaink működnek Baranyában, Hódmezővásárhelyen, Debrecenben és Nagykanizsán. Ezek a vidéki tagjaink által szervezett helyi, kistérségi és régiós szintű feladatokat ellátó csoportok számunkra külön örömet és kiemelt értéket jelentenek, mivel a fenntarthatóság helyi közvetítése ma kulcsfontosságú környezeti nevelési feladat.

– Sokféle értelmezése van a környezeti nevelésnek. Számotokra ez mit takar?

– A környezeti nevelés a körülöttünk lévő világgal való harmonikusabb együttélésre tanít, ideértve a természeti, az ember alkotta és a társadalmi környezetet egyaránt. Filozófiai alapja a fenntarthatóságra törekvő életmód, a bolygó méretben és az évszázadokban való gondolkodás. Emberi kapcsolataink minőségére különösen nagy hangsúlyt fektetünk, az együtt érlelődő

Felső kép: Fiatalok aktív bevonása a fenntarthatósági tanulásba
Alsó kép: Terepgyakorlat pedagógusokkal

gondolatok, a közös munka öröme egyesületünk megtartó ereje.

– Melyek azok a szinterek, amelyeken keresztül a szemléletváltás érdekében elértek a gyermekeket és a felnőtteket?

– Rendszeresen kínálunk környezeti érzékenységet célzó iskolai projekteket, emellett továbbképzések, tréningek tartásával, környezeti nevelési konferenciák, műhelytalálkozók szervezésével, nemzetközi projektek tervezésével, vezetésével és szakértői feladatok ellátásával segítjük elő céljaink megvalósulását. Eddig több mint 30 kiadványt jelentettünk meg a környezeti nevelés témakörében, melyek szakmai és módszertani tudásban, ötletekben nyújtanak gyakorlati segítséget. 2010-ben fenntarthatósági tematikájú képzéseket szerveztünk országszerte pedagógusok és döntéshozók részére, és nyitottunk a vállalatok felé is. Egyesületünkbe egyre több fiatal önkéntest vonunk be, akik lelkesen kínálnak „zöldítő” foglalkozásokat fesztiválok, egyéb külső rendezvényeken.

– Jól tudom, hogy az „iskolazöldítés” területén is tevékenykedtek?

– Iskolazöldítés programunkat hosszú évek óta kínáljuk iskoláknak, tanteszabványoknak. „Iskolánk zöldítése” című kiadványunk is ennek a képzésnek az eredményét tükrözi. Fókuszában az adott iskola működtetésének a fenntarthatóság irányába történő elmozdítása áll, illetve ez egyben az Ökoiskola cím elnyeréséhez való segítségnyújtásunk is.

– Miként tanít, „zöldít” bennünket egy környezeti nevelő, miben mások a ti módszereitek?

– Globalizálódó világunkban a szenzitív – érzelmi, érzelmi alapú – pedagógia több mint egy módszer a sok közül, különleges utat nyit két ember, illetve ember és információ között. Nagyon fontos számunkra a személyes kapcsolat, valamint a környezettel való valódi ta-

Felső kép: Otthon az erdőben
Alsó kép: Kísérletezzünk, tapasztaljunk!

lálkozás, a terepgyakorlat, az erdei iskola, a táboroztatás, avagy egy városi séta. Az oktatás-nevelés helyszínének a természetbe való kihelyezése kiemelt jelentőségű, hiszen érzelmeinkre hat, érzékszerveinkkel tapasztalható. A saját élmény, a tevékenykedés, a tapasztalatszerzés elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy ne idegenként legyünk jelen a mindennapokban. Például az „Otthon az erdőben” projektünk egyik célkitűzése, hogy a gyerekek a korábbiánál több időt töltsenek el az erdőben, így egyre inkább a sajátjuknak érezzék azt, kötődjenek hozzá.

Fontosnak tartjuk a gyerekek élményközpontú, a környezetbarát életmódot és a fenntartható életvitelt alapul vevő szemléletének és kompetenciáinak fejlesztését.

– Milyen országos szintű szakmai munkában kaptok szerepet országos civil szervezetként?

– Részt veszünk a környezeti nevelési – ma már fenntarthatóságra nevelési – szakpolitikai döntések véleményezésében, országos jelentőségű szakmai programokban, az ökoiskolai szempontrendszer kidolgozásában. Egyesületünk 1998-ban kezdeményezte a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia (NKNS) elkészítését, amelyben a szakmai munkán túl szervező, összefogó szerepet is felvállaltunk. Azt mondhatjuk, hogy Magyarországon megkerülhetetlen szereplőivé váltunk a környezeti nevelésnek.

– A 2012. év ünnepe az egyesület életéne. Mivel készültök?

– Idén 20 éves a Magyar Környezeti Nevelési Egyesület. Ez alkalomból 2012. szeptember 20-23. között országos konferenciát rendeztünk Budapesten „Utak a fenntarthatósághoz – A megelőzés tanítása” címmel, ahová vártuk mindazokat a környezeti nevelőket, akik örömmel osztották meg tudásukat, tapasztalataikat és szívesen tanultak másoktól. A környezeti nevelésben is a megelőzés felé terelődik a hangsúly, azaz előzzük meg a környezeti probléma kialakulását, a természeti környezet pusztulását, a hulladék keletkezését, stb. Vajon tudjuk-e mit jelent ez a gyakorlatban, tudjuk-e vállalni a mindennapokban a megelőzésre odafigyelő magatartást, és pedagógusként tudjuk-e használni a megelőzés módszertanát? Ebben segített eligazodni a konferencia, melyről az érdeklődők bővebben a www.mkne.hu/konferencia/ weboldalon tájékozódhatnak.

Zöld Óvoda Békésen

Írta: Fazekas Klára

2012. május 18-án a békési óvodásokkal „zöldülhettek együtt” azok, akik részt vettek a Központi Óvoda névadó ünnepségén. A környezeti – avagy méginkább fenntarthatósági – nevelés területén 15 éve tevékenykedő intézmény 2011 szeptemberében kapta meg elismerésként a Zöld Óvoda címet. Ezzel immáron országos megbecsüléssel birtokukban folytathatják zöld programjaikat az óvodában és az óvoda falain kívül egyaránt. A nevelési szemléletükhöz illeszkedő új név kiválasztása is hirdeti a kisgyermekkorai természetbúvárkodás, a „fürkészkedés”, a tapasztalva tanulás jelentőségét.

Fürkész Központi Óvoda

Az elmúlt 15 évben egyre tudatosabban azon dolgoztunk, hogy környezeti nevelési programunkat megalkossuk, elmélyítsük. Óvodánk udvara és épülete, kollégáink tevékenysége tükrözi mindazt, amit szeretnénk a gyermekek és a családok felé közvetíteni: a természet szeretetét, a természetes anyagok megismerését, környezetünk tisztelését, a környezeti problémák iránti érzékenységet.

Élményszerű tapasztalatok

Az intézményünkben létrehozott gyümölcsöskert, évelőkert, a gyógynövényekkel beültetett lepkekert, a komposztáló, a Fürkész szobánk és a Zöld folyosónk a fenntarthatósági neveléshez biztosít terepet. Az eltelt évek során módszertani eszközökkel, természetes alapanyagú bemutatószekrényekkel, -polcokkal, játékokkal és tapasztalatokkal is gazdagodtunk. Óvodásaink és szüleik emellett nálunk megtapasztalhatják az élő állatokról történő gondoskodás örömeit is.

Mint óvodaintézmény a 3–6 éves korosztály számára igyekszünk érdekessé és fontossá tenni a környezet szere-

Ovinévadó

tetés és védelmét. Tudásunkat, tapasztalatainkat élményszerűen adjuk át a gyerekeknek és a szülőknek. Nyílt rendezvényeinken, jeles zöld napjainkon szívesen fogadunk vendégeket, külsős óvodás csoportokat, iskolásokat, pedagógusokat, zöld szervezeteket. Szakmai továbbképzésekhez is gyakran nyújtunk módszertani segítséget óvodapedagógusok számára.

Óvodánk zöld programjára az önkormányzat is felfigyelt. A település polgármestere, Izsó Gábor legtöbb rendezvényünkre ellátogat, sok elismerést kapunk tőle. Közbenjárására a város többi óvodája is bekapcsolódott a komposztálásba: ők is kaptak komposztáló keretet, mi pedig a témában szerzett tapasztalatainkat osztjuk meg velük.

Hatékonyágunk a „mindennaposságban” rejlik

A családok szemléletformálása nemcsak a gyermekek környezettudatos szempontok szerinti nevelésén keresztül történik, zöld programjainkba bevonjuk a szülőket, nagyszülőket is. A javarészt lakótelepi óvodásaink minden nap hoznak valamit a komposztálóba, így azt folyamatosan forgatunk, öntöznünk, levegőztetnünk kell. A kertés házban élő családok nálunk lesték el az alapokat, majd otthon készítettek komposztáló kereteket. Így tevékenységünkkel közvetve is hozzájárulunk a kommunális hulladék mennyiségének csökkentéséhez, amelyet az értékes újrahasznosítható hulladékok begyűjtésével fokozunk. A gyerekek óvodánkba behozhatják a háztartásokban felhasznált alumíniumdobozokat, melyeket szüleikkel együtt préselnek le reggelente. Az ugyancsak összegyűjtött műanyag PET palackokat mikrocsoportos formában a közeli áruházba visszük.

Mitől vagyunk Zöldek?

Leginkább attól, hogy zölden gondolkodunk. Éves terveinkben nagyon sok zöld nap szerepel. Az ilyen napokon felhívjuk óvodásaink figyelmét a Föld védelmére, és megtanítjuk nekik, hogy ők mint gyerekek mit tehetnek. A gye-

Komposztállat kutatók

reken keresztül a szülőkhöz is eljutó szemlélettel pedig a családok jelentősebb eredményeket érhetnek el ezen a területen.

Kollektívánk szemlélete is formálódott, egységesé vált az elmúlt évek során, így a közös cél érdekében minden kollégánk ösztönösen követi az íratlan zöld szabályokat. Mindennapi gyakorlattá vált a kertgondozás, a hulladék szelektálása, az újrapiír merítése, az általunk kifejlesztett Vadvirág módszer (gyógynövények begyűjtése és felhasználása) és az újrahasznosítás. Eredményességünk a napi gyakorlatban és nem az eseményszerű foglalkozásokban rejlik. Óvodásaink számára természetes, hogy a villanyt le kell kapcsolniuk, nem csorgatják feleslegesen a vizet, a hulladékot külön gyűjtik, tudatosan cselekszenek és ismerik az újrahasznosítási folyamatokat. Reméljük, hogy ez a szemlélet és gyakorlat egész életükben megmarad majd.

Fotó: Csomós Enikő

Papírmertés

Madártojás-kiállítás a folyosón

Írta: Bonyhádi Péter

Kertünk – egy természetközeli kert

Amikor elkezdtük otthonunk udvarán kertünk kialakítását, még nem ismertük a természetközeli kert fogalmát. Ma azonban már tudjuk, hogy aki kertészeti kérdésekben ökológiai szempontokat és fenntarthatósági alapelveket vesz figyelembe, az egy új irányelvet követ.

Házunk táján feleségem és gyermekeink közös – több éves – munkájával sikerült egy alacsony fenntartási igényű, friss zöldséget és gyümölcsöt termő, némi tyúktojást is adó, a biológiai sokféleség jegyeit magán viselő természetközeli kertet létrehozni. Ahhoz, hogy minden növény és állat jól érezze magát és biológiai egyensúly alakuljon ki a kertben, néhány szabályt be kellett tartanunk:

- ✓ csak olyan növényeket telepítettünk, amelyek szépen fejlődnek az alföldi időjárás- és talajviszonyok között,
- ✓ a természet mintájára a kertben fa-, cserje- és gyepszintet alakítottunk ki,
- ✓ az épített kertészeti elemeknél, ahol lehetett természetes alapanyagokat használtunk,
- ✓ túlnyomóan lombhullató növényeket ültettünk, melyek alapfajai őshonosak,
- ✓ a talajt nem hagyjuk fedetlenül (mulcsozunk),
- ✓ a növények egymást segítő kölcsönhatásait igyekszünk kihasználni (főként a zöldségeskertben),
- ✓ a kertben keletkező „hulladékot” nem szállítjuk el, hanem a helyszínen hasznosítjuk komposztálással, illetve a baromfik takarmányozását tesszük vele változatossá,
- ✓ nem használunk sem műtrágyákat, sem olyan növényvédő szereket, amelyek veszélyeztetnék a hasznos élő szervezeteket, terhelnék a környezetet, és ezen keresztül minket is.

A bogycsücsökből finom lekvár készül

Óriásvirágú birsalmánk

A gyógyító zsálya dísznövény is

Nos, ha megnézzük közelebbről, mit is jelent a megismert szabályokat betartani, hamarosan kiderül, hogy nem is ördögösség a kertészkedés, ha a természet törvényei szerint gondolkodunk és dolgozunk.

Házunk a Fehér-Körös egykori medre melletti, árvízmentesített területen áll, a talaj a kertben kötött, mészből viszonylag szegény. Az időjárás, tükrözve az országra jellemző viszonyokat, a mi kertünkben is egyre szélsőségszerűbb: heves tavaszi esőzések, száraz, forró nyár, hosszú, száraz ősz, igen hideg tél, amelynek erejét ritkán tompítja vastag hótakaró. Az évi átlagos csapadékmennyiség 5-600

Virágzó hagymások

Hogyan kezdjük hozzá?

Figyelembe véve a táj eredeti növénytakaróját – melyre a Körösök mentén a tölgy-körös-szil ligeterdő volt jellemző –, az őshonos fák és cserjék telepítésével biztos alapokat teremthetünk kertünknek. Bátran telepíthetjük az erdők alsó lombkoronaszintjét alkotó fafajokat, így a mezei juhart (*Acer campestre*), a korai juhart (*Acer platanoides*) és más juharokat, a zelnicemeggyet (*Prunus padus*) és egyéb vadgyümölcsöket, a mezei szilt (*Ulmus laevis*) és más szileket. Ezek a fajok nagyon jól alkalmazkodnak a Dél-Alföld talaj- és időjárási viszonyaihoz, továbbá kedvező mikroklímát teremtenek maguk körül.

Az örökzöldek barátainak a hazai, alföldi szelektálású borókákkal, mint például a nehézszagú borókával (*Juniperus sabina* 'Tiszakürt'), illetve a tiszafákkal (*Taxus baccata*) kell beérniük, bár ez utóbbiak ültetése alkalmával meg kell tanítsuk gyermekeinknek, hogy mérgező növény. Az oly sok „rendezett” kertben megtalálható életfa- (*Thuja sp.*) és hamisciprus (*Chamaecyparis sp.*) fajok távoli hazájukban hűvös, csapadékos klíma alatt alakultak ki, nálunk csak rendszeres öntözés, párasítás és savanyú talajkémi fenntartása mellett fejlődnek igazán szépen.

A lombhullató díszcserjék kiválasztásakor gondoljunk az alföldi erdőkben élő kecskerágóra, a galagonyára, a bodzára, a fagyalra, az ostorménfára, valamint a vadrózsa fajokra is. Illatos virágaikkal nemcsak szemet gyönyörködtetnek, de

környezetünkbe csalogatják a lepkékén kívül a kertészek jeles segítői közül a fürkészdarazsakat és zengőlegyeket, amelyek ugyan nektáron, virágpáron élnek, de lárváik jó étvágyú levéltetű-pusztítók. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a cserjék gondos kiválasztásával kora tavasztól őszig virágpompában gyönyörködhetünk.

A lombhullató cserjék bizonyos fajai – köztük a fanyarka (*Amelanchier ovalis*) fajok – a gyerekek örömeire szépségük mellett bőséges ehető és ízletes termést hoznak. Liláspiros, kis almaterméseiből ízletes lekvár főzhető. Egy ökológiai szempontokat is figyelembe vevő kertben jól megfér egymás mellett a bogycsücsü ribizke, a málna, a szeder, a különféle gyümölcsfák és a kerti dísznövények, éppen úgy,

Kotli is jól megvan a gyerekekkel

A zöldborsó frissen a legjobb

mint az erdőben, erdősélen termő vadgyümölcsök. Az így kialakított, változatos növényegyüttes lesz az alapja kertünk biológiai sokféleségének, magának a biológiai kertművelésnek, valamint annak, hogy kertünk menedékké válhasson egy olyan hasznos rovar-, madár-, két-éltű- és emlősközösség számára, mely segít bennünket a biológiai védekezésben.

Még egy apró zöldségeskert is fontos terep a gyerekeknek, mert itt megtanulhatják a növénytermesztés alapfogásait. Pótolhatatlan élmény számukra a saját kezűleg felásott ágyásba saját kezűleg vetett zsenge zöldborsó, retek, zöldhagyma íze.

Kis kertünkben csak friss fogyasztásra termesztünk zöldségeket, már csak ezért sem használunk semmilyen kemikáliát. A

kártevőket elriasztják a bársonyvirágok és a vöröshagyma, hiszen a vegyeskultúrában ültetett növényegyüttes illatanyagai védelmezik egymást. A talajból felvett tápanyagok pótlására érett komposztból és baromfitrágyából álló keveréket használunk. A gyümölcsfák gombabetegségek elleni védelmére tavaszi, réztartalmú lemosó permetezést és őszi lombfertőtlenítést alkalmazunk. A kártevő rovarok ellen gyakran használt olajos lemosó permetezés és a totális hatású rovarölő szerek több kárt okoznak, mint amennyi hasznot hajtanak, mivel elpusztítják a kártevők mellett a rájuk vadászó rovarok lárváit és imágóit is. A kezelt nö-

vényre ezután nagy számban telepednek vissza például a gyorsan szaporodó levéltetvek, az érzékeny ragadozók – a katicabogarak és a fátyolkák – pedig jobban megsínylik az ilyen beavatkozásokat. Később persze ezek a fajok is újból megjelennek, de ekkor már nem tudják kordában tartani az elszaporodott levéltetveket.

Ezzel a rövid bevezetővel indítjuk útjára a természetközeli kert és a környezetbarát otthon kialakításának alapjait körbejáró cikksorozatunkat. Reméljük, sokaknak hozzuk meg a kedvet ahhoz, hogy eljussanak egy olyan kert kialakításáig, mely a természetes anyagok felhasználásával, a természet törvényeinek figyelembe vételével értékes életközösséget is teremt. Ebben a kertben jól érzi magát a növényvilág, a betelepülő állatvilág, a háziállatok, és nem utolsósorban mi magunk is. A következő lapszámokban egy újabb kertészeti témakört járunk körbe, környezetbarát szemmel.

Fotó: Bonyhádi Péter

A fanyarka 2-3 kg gyümölcsöt ad

Hasznos házikedvenc

Komposztálónk évek óta elbánik a szerves hulladékkal

Csináld magad!

Írta: Bonyhádiné Pásztor Enikő

...a házi szilvaciberét

Az érett vörös szilva héja alatt rostokban gazdag, vitamindús gyümölcshús rejtőzik, melynek ízében egyaránt koncentrálódik a nyári napsütés és az őszi reggeli harmata. Amikor eljön a szeptember és szilvaillat lengi be a kertet, a piacot, akkor nincs más teendőnk, mint hogy mindezt üvegekbe zárjuk és eltegyük télire, amikor már „szilvaszükében” lesz a család.

A szilvacibere egyszerű, egészséges és olcsó étel, fogyaszthatjuk leves helyett, szószok és mártások helyettesítőjeként húshoz vagy főétel mellé, befőttként és desszertként is.

Gyümölcs beszerzése:

Mindig érett és egészséges, lédús vörös szilvát használjunk a szilvaciberéhez. Legjobb, ha a saját termést vagy a nagy szilváját főzzük be, de vásárolhatunk frissen szedett szilvát a helyi piacon is. Fontos tudni, hogy az érett és frissen eltett gyümölcsnek marad meg leginkább a zamata.

Előkészületek:

Az első teendő az üvegek előkészítése. Érdemes 1 literes, csavaros tetejű üvegeket használni, melyeket alaposan mossunk ki és öblítsük át. Utolsó mozzanatként forró vízzel érdemes átöblíteni az üvegeket és a kupakokat egyaránt. Mindig sérülésmentes kupakokat használjunk. A biztonság kedvéért 3 percre beáztatjuk a fedőket a nátriumbenzoát vizes oldatába (1 l víz + 1 csipet tartósítót).

Ezek után mossuk meg alaposan a gyümölcsöt és közben válogassuk ki a sérült darabokat, majd magvazuk ki a szilvaszemeket és gyűjtjük főzőedényünkbe.

Befőzés:

A szilvát tegyük fel főni, majd „rottyanás” után mindössze további 10 percre főzzük. Ha a héja kezd felpenderedni, a rostok kezdenek fellazulni, a cibere jól átfőtt, készen is vagyunk. A forró cibere óvatosan kanalazzuk a kimosott üvegekbe és csavarjuk rá a kupakokat. Az üvegeket tegyük száraz dunsztba, takarjuk le egy kosárban plédekkel vagy zárjuk be a hűtőládánkba, mely ebben az esetben „fűtőládaként” funkcionál. A kihűlt befőttet hűvös kamránk polcain helyezük el.

Fotó: Bonyhádi Péter

Írta: Soczó Krisztina

Gy

Gyógyító növények a Körösök völgyében

A növények gyógyító erejét már több ezer éve ismerjük, mára azonban a természettel való mindennapi kapcsolatunk megszakadt, illetve átalakult. Észre kell vennünk, hogy e környezeti ártalmakkal, túlzott ingerekkel terhelt világunkban lelkünknek és testünknek egyre inkább szüksége van a természet ősi gyógyító erejére. Érdeemes utánanézni a gyógynövények szakirodalmában, hogy milyen betegségekre nyújt gyógyírt környezetünk, az erdő és a mező növényvilága.

Cikksorozatunkban a Körösök vidékén is fellelhető gyógynövények bemutatásával kívánunk segítséget nyújtani az otthoni gyógyításhoz, kedvet adni az önálló gyűjtéshez, felhasználáshoz.

A Körösök völgyében ősszel sok helyen találunk még csalánt (*Urtica dioica*), cickafarkfüvet (*Achillea millefolium*), szederlevelet (*Rubus*), valamint ekkor terem a galagonya (*Crataegus monogyna*) és a komló (*H. lupulus*) is. Mindegyikük gyógyhatással bír: a csalán méregtelenít, ásványi anyagokat pótol, a vért tisztítja, a cickafarkfű a női bajok, alhasi problémák kezelésére alkalmas, a galagonya kiegyensúlyozza a vérnyomást, a komló nyugtat és normalizálja a hormonszintet a változó korban is.

Hogyan gyűjtsünk és szárítsunk?

- Az élőhelyen mindig hagyjunk virágot hozó növényt, hogy azon majd mag fejlődhesen és a növény reprodukálódhasson.
- A növényekből mindig csak annyit szedjünk, amennyit aznap fel

- tudunk használni. A friss növényeket hazatérve azonnal terítsük ki, hogy száradásuk mielőbb megkezdődhessen.
- A magas illóolaj-tartalmú növényeket száraz, meleg időben gyűjtsük.
- Védett területről ne gyűjtsünk gyógynövényeket.
- A növényeket csokorba kötve, tiszta, száraz, szellős, árnyékos helyen felkötve, vagy vékony rétegben kiterítve szárítsuk.
- Ne helyezzük azokat közvetlen napfényre.

valamint vizelethajtó. Hatására megszűnik a szédülés, a szorongó érzés, a szabálytalan szív működés és az ideges görcsök. Nyár végi, őszi kirándulások, túrák alkalmával bátran ehetjük piros, vitamindús bogyóját. A növény virágos hajtásait a teljes virágzás előtt gyűjtsük, azokat szelős, árnyékos helyen szárítsuk; a folyamat akkor eredményes, ha a virág megőrzi illatát.

Alkalmazás: Teájához 1-2 kávéskanál szárított hajtásvégéből készíthetünk 1 csésze forrázatot, amit 15 percig áztassunk. Napi 2-3 csésze fogyasztása ajánlott. 2 kávéskanálnyi szárított bogyóterméseit 1-2 percig főzzük. Orvosi felügyelettel alkalmazva a galagonya lehetővé teszi a szívgyógyszerek helyettesítését. Szíverősítőként használva hosszú távon sem okoz semmiféle mellékhatást vagy mérgezést, de erős vérnyomáscsökkentő hatása miatt várandós kismamák, gyermekek ne fogyasszák.

Nagycsalán (*Urtica dioica*)

Legismertebb alkalmazása a reumás testrészek friss csalánal történő megcsapkodása. A növény mirigyszőrein kiáramló csipős csalánméreg helyi vérkeringés-javulást idéz elő, ezáltal gyógyítja a fájdalmas testrészeket. A növény magas ásványianyag-tartalma révén immunerősítő, vitaminpótló, erősítő hatású. Alkalmazható vérszegénység, vashiány, vesehomok, hólyaghurut, kezdődő prosztatabetegség, cukorbetegség, gyomorbántalmak, bélvérzés esetén. Jó hatással van a hasnyálmirigyre. A legújabb kutatások szerint gyökerének főzete az áttétes daganatképződés növényi ellenszere. Teája erős és azonnali vértisztító, vizelethajtó hatású. Külsőleg isiász, lumbágó és idegyulladások esetén nyújt segítséget, finoman a bőrbe masszírozva. A csalánlevél forrázata vagy gyökerének főzete hajóblítóként a korpaképződés és a hajhullás ellenszere, emellett hatékony arclemosó is. A csalánmag koncentráltan tartalmazza a növényben megtalálható vitaminokat, nyomelemeket, esszenciális zsírsavakat, kúraszerű alkalmazása a kiválasztó szerveket – a vesét, a májat, a tüdőt és a bőrt – gyógyítja.

Alkalmazás: Teája forrázással készül, 1 teáskanál szárított növényhez 2,5 dl vizet számoljunk általános használatra. Súlyosabb betegség esetén 6-8 dl vízhez 2-3 evőkanál szárított növényt adjunk, ízületi betegség kezelése során teáját 3 percnyi főzéssel készítsük. Huzamosabb ideig alkalmazva kihajtja a szervezetből a fontos ásványi anyagokat, ezért maximum 3-4 hétig fogyasztható, napi 1 l mennyiségben, majd 1 hét szünetet követően a kúra újratekeshető. Rendszeres fogyasztás esetén gondoskodjunk a káliumpótlásról friss zöldségek formájában. Mellékhatása az adagolás betartásával nem ismeretes, várandósság alatt fogyasztva is jótékony, mivel megerősíti a magzatot, megkönnyíti a szülést.

Közönséges cickafark (*Achillea millefolium*)

Erős gyulladáscsökkentő és vérzéscsillapító, keserűanyagai miatt étkezés előtt 20-30 perccel fogyasztva étvágygerjesztő, serkenti az epeműködést. Vérzéscsillapító hatását emésztőrendszeri és húgyúti problémák, valamint erős menstruáció esetén fejt ki. A szervezetet tisztítja, vizelethajtó. Magas ösztrogéntartalma miatt a nők gyógyszere, gyógyítja a petefészek-gyulladást, beállítja a női ciklust. Hormonhatása miatt prosztataduzzanat esetén is az elsőszámú természetes gyógyszer. Rendszeres tea-fogyasztással a migrénes rohamok teljesen megszüntethetők. Júniustól ősziig virágzik, ekkor szedhető.

Alkalmazás: Teáját forrázással, 5-10 percnyi áztatással készítsük. Egy púpozott teáskanálnyi száraz növényhez 2,5 dl vizet számoljunk. Várandós nők ne használják, valamint 3-4 hét után tartsunk egy hét szünetet fogyasztásban, a továbbiakban nem ajánlatos emelni az adagolást. Alhasi problémákra ülőfürdő alkalmazható: 10 dkg gyógyfüvet egy éjszakán át áztassunk 5 l hideg vízben, majd másnap melegítsük fel és adjuk a fürdőhöz.

Galagonya (*Crataegus monogyna*)

A galagonya virágos hajtása és bogyója a gyenge szív működés és az időskori szívproblémák természetes gyógyszere. Lassítja a túlságosan gyors szívverést, tágtítja a szív koszorúereit, javítja az agy vérkeringését, csökkenti a feszültséget,

Fotó: Tószögi György

Írta: Soczó Krisztina, Boldog Gusztáv

Írta: Boldog Gusztáv

Jutka néni konyhája

Békéscsaba és Gyula határában több, kirándulásra csábító erdőterület található, de a Pósteleki erdőhöz fogható csak kevés. A telepített erdők ölelésében elterülő kastélypark évszázados fái, a térség hasznosításában egykor élenjáró Wenckheim család kastélyának ma is álló romfalai sok érdeklődőt vonzanak.

A kedvelt kirándulóhely tözsomszédságában egy másik, kevésbé ismert nevezetességre is rábukkanhatunk. A békéscsabai székhelyű Körös Klub az egykori elnök, Boross László kezdeményezésére alakította ki itt azt a génrezervátumot, ahol Békés megye jelentős faegyedeinek „leszármazottai”, valamint régi zöldség- és gyümölcsfajtákkal telepített kertészet is található. A természet bőkezű ezen a helyen, bőven ontja ajándékát és gazdagon jutalmazza a szorgos kertészeket is.

Itt, a természettől ölelve éli mindennapjait Varga Jutka néni, aki a kertalapítóról elnevezett kutatóház gazdaszónya. Sorozatunkban az érdeklődő természetbarátok, az egészséges ételek és a különleges ízek kedvelői egyaránt kaphatnak tőle recepttöleteket.

Az őszi tájban pirosan virító csipkebokrok és hamvaskék kökénybokrok termései magas C-vitamin tartalmuknak köszönhetően jó szolgálatot tesznek az egészségnek. Az érett, puha bogyókból kirándulásaink során különösen célszerű csemegézni, hiszen vitaminkoncentrációja frissen a legnagyobb. Ezeket az ízeket többféle természetes tartósítási eljárás alkalmazásával

hosszabb ideig is élvezhetjük. Egyik egyszerű módja, ha a csipkebogyót még kemény állapotban – aszalógépben vagy a konyhaszekrény tetején – megszárit-

juk, az aszalt termésből aztán télen hideg áztatással juthatunk vitaminforráshoz. A másik javasolt felhasználási mód az igazán különleges lekvárok, befőttek készítése az október és november tájékán érkező dér által megpuhított bogyókból.

Fotó: CrisPer szerk.

Csipkebogyóbefőtt

Hozzávalók: 1 kg tisztított csipkebogyó, 50 dkg kristálycukor/nádcukor/xilit, 5 dl tisztított víz

Elkészítése:

A dércsípte, piros, de kemény csipkebogyókat megmossuk, lecsurgatjuk, majd félbevágva magjukat eltávolítjuk, újra átmosva ismét lecsurgatjuk.

A vizet a cukorral zománcos edényben felfőzzük, hozzáadjuk a csipkebogyót, majd az újraforrástól számítva 5-6 percig főzzük. A tűzről levéve egy napig állni hagyjuk a főzetet. Másnap a gyümölcsöt leszűrjük és üvegekbe rakjuk, levét újraforraljuk és forrón rátöltjük a csipkebogyókra. Ezt követően az üvegeket lezárjuk és meleg ruhaneműbe csavarva hagyjuk azokat lassan kihűlni. Egy napnyi hűlés után a befőttet hűvös helyen tároljuk.

Csipkebogyólekvár

Hozzávalók: 2 kg tisztított csipkebogyó, literenként 50 dkg kristálycukor/nádcukor/xilit, tisztított víz

Elkészítése:

A megmosott csipkebogyókat kettéhasítjuk, közepükből eltávolítjuk a magokat, majd ezt követően még egyszer átmoszuk annak érdekében, hogy a magokat takaró tüskés rész ne kerüljön a lekvárba.

Zománcos edénybe téve annyi vízzel öntjük le, hogy az ellepje a bogyókat. Lassú tűzön, időnként megkavarva, mintegy három órán át – a kívánt sűrűség eléréséig – főzzük. Forró üvegekbe töltjük, lezárjuk, majd meleg ruhaneműben hagyjuk kihűlni.

Kökénylekvár

Hozzávalók: 1,5 kg megpuhult kökény, 50 dkg kristálycukor/nádcukor/xilit, tisztított víz

Az érett kökénybogyókat tisztítsuk meg, majd kevés vizet aláöntve, fedő alatt főzzük azokat puhára. Ezután a bogyókat szitán törjük át addig, míg a magokról leváló gyümölcshúst teljesen át nem passzíroztuk. Lassú tűzön, állandóan kevergetve főzzük sűrűre, majd izesítsük.

„Bogyó” Kislexikon

Az idei nyár messze iemaradt mögöttünk, a következő beláthatatlan távolságra szökött, minden melege vágyó vándormadár délre indult, talán már meg is érkezett oda, ahol átvészelteti a helyben maradónak kimért, cudar telet. Miközben egyes állatok elindulnak a meleg után, a közép-európai természetnek fel kell készülnie a téli túlélésre. Ősz vége felé már csak a legbátrabb növények virágoznak, csak a legvakmerőbb legyek kezdenek pajkos kergetőzésbe, az élőlények többség azonban már elvégezte feladatát, amely a szaporodás örök törvényében keresendő. A lágyszárú növények könnyen kipergő magokat érleltek, melyek többsége már földre hullva várja a hótakarót, bokraink pedig színes bogyókat teremtek. Némely bogyó csalogató külseje, kellemes íze a természet által alaposan kimódolt fondorlat része. A vidékünkön télen sem tágító, vagy az éppen télire hozzánk érkező állatok hamar rátalálnak a termésekből terített asztalra. A szőlőskertek seregély-csapatai (*Sturnus vulgaris*) láttán nem örül a gazda, de az ostorfák (*Celtis occidentalis*) bogyóin csemegéző fenyőrigók (*Turdus pilaris*) igazi városi látványosságot nyújtanak, és a téli madáretetőn tálalt gyümölcs is hamar gazdára talál.

A sok-sok különféle bogyóból valamennyit nekünk is hagynak az állatok, így kirándulásaink begyűjthetjük a lekvárnak, teának valót. Mielőtt azonban kosarunkért nyúlunk, szükséges tisztázni néhány dolgot. A cserjék sokfélesége díszíti az erdőt, parkokat, kerteket és gazdag élőhelyet kínál számtalan állatfajnak. A megtermett bogyók lehetnek kiváló csemegék, de akár mérgezőek is. A kislexikon terjedelme miatt nem mutathatja be az összes bogyót, mellyel a Körös-vidéken találkozhatunk, de arra talán alkalmas, hogy néhány alapkérdés tisztázzunk.

FEKETE BODZA

(*Sambucus nigra*)

Talán a legismertebb cserjénk, melyet többféle gyomként kezelnek, pedig több tiszteletet érdemelne. Virágja és termése egyaránt felhasználható.

Az akár tíz méteres magasságot is elérő növényt tavasszal szinte elfedik a fehér, bogernyőben álló virágok, melyek egy-két hétre illatfelhőbe burkolják az erdőszéleket. A beporzott virágokból, – vonuló énekesmadaraink legnagyobb öröme –, éppen a vándorlás megkezdése

előtt érik be a lédús, kékesfekete bogyók sokaságából álló termés.

Nem igényel nagy szakértelmet a bodza felismerése, de ha virágát, gyümölcsét fogyasztani szeretnénk, körültekintőnek kell lennünk. Kissé hasonló faj a közeli rokon gyalogbodza (*Sambucus ebulus*) és szintén kékesfekete bogyója van a fagyalnak (*Ligustrum vulgare*), valamint a veresgyűrű somnak (*Cornus sanguinea*), azonban ezek a fajok mérgezők.

EGYBIBÉS GALAGONYA

(*Crataegus monogyna*)

A bogyók színe segítséget nyújt a növényhatározásban. Piros bogyó jellemzi a fogyasztható és gyógyhatású galagonyát és csipkebogyót (vadrózsát) (*Rosa canina*), de a fogyasztásra nem ajánlott, sőt mérgező tiszafát (*Taxus baccata*), valamint az ebszőlő csucsot (*Solanum dulcamara*) is, így körültekintően kóstolgassunk!

A galagonya ritkán nő öt méternél magasabban, erdőszéleken, legelőkön találkozhatunk vele a leggyakrabban, ősszel érő bogyói vörösre festik az erdőszegélyeket. Virágának illata nem kifejezetten csalogató, de a virágzó bokor látványa kárpótlást nyújt. Tövisek ágai sokat kellemetlenkedhetnek túráink során.

VERESGYŪRŰ SOM

(*Cornus sanguinea*)

Veres gyűrűt kár keresnünk ezen a növényen, nem erről fogjuk felismerni. A 4-5 méteres cserje felfelé álló vesszői viszont vörösek, és ez a szín kiterjedhet akár még a levelek erezetére is. Virágai fehéré, borsnyi termése kékesfekete és mérgező. Közeli rokona a húsos som (*Cornus mas*), ám ennek virága sárga, termése pedig apró, szilva méretű, piros színű és ehető. Hogy akkor mégis hol van a veres gyűrű? A vastagabb ágak keresztmetszeti felületén.

Figyelem! A somlevéllel való érintkezés többeknél válthat ki allergiás tüneteket.

Fotó: Boldog Gusztáv

Írta: Baka Andrea, Bonyhádiné Pásztor Enikő

Keresd a helyit!

A tudatos vásárló helyi terméket fogyaszt

Ma már egyre több család érzi és tapasztalja saját bőrén, hogy a helyi termékek fogyasztásának egészségmegőrző, környezetmegóvó, a helyi termelést és gazdaságot megtartó és élénkítő szerepe van.

Talán bele sem gondolunk abba, hogy amikor elindulunk bevásárolni, nem mindegy, hogy valamelyik külföldi érdekeltségű áruházlánc polcairól válogatunk vagy a helyi piacon, a helyi kisboltban töltjük meg a kosarunkat. A piacon hamarabb érjük el a friss zöldséget, a gyümölcsöt, a tejterméket, és ez vitathatatlanul egészségesebb, mintha fagyasztott és feldolgozott alapanyagokból készülne el a vásárnapi ebéd. A családok egészsége a szülők és a nagyszülők felelőssége. Legyünk ügyesek a felfedezésben, találjuk meg a helyi méhészt, akinél a legfinomabb a méz, a helyi sajt készítő és annak legjobb sajtját, túróját, keressük a helyben termelt gabonából őrölt terméket, a helyi pékárut. Beszélgessünk és ismerkedjünk a piacon, így hamarosan megtaláljuk azt a zöldség- és gyümölcsstermesztőt, akitől évről-évre ugyanazt az ízletes cseresznyét, szőlőt, répát és krumplit tudjuk majd beszerezni.

A helyi termék helyi alapanyagból, helyben készül, ízvilága a térségünkre jellemzően egyedi, hiszen helyi recept alapján készítik el. A helyi termékre mondhatjuk, hogy hagyományos, de azt is, hogy újszerű, hiszen most újra felfedezzük és számunkra új értéket képvisel.

Ne feledd!

A szállítás energiafalo és környezetterheléssel jár! A helyi termékek kevesebb szállítást igényelnek, így kevesebb az azzal járó környezetterhelés is. Távoli tájak zöldségei és világlátott trópusi gyümölcsök helyett tájhozonyos idénygyümölcsöket, zöldségeket és gabonaféléket vigyünk haza.

Magyarországon naponta több millió vásárlási döntés születik és ez jelentős vásárlóerőt képvisel. Élünk vele és költsük pénzünket a hazai, friss háztáji és kézműves termékekre, amelyek számunkra az egészséget, a termelő magyar családoknak pedig a napi megélhetést jelenti.

A helyi termék receptje

Hozzávalók:

- Keressük fel a helyi piacot vagy egy helyi boltot
- Találjuk meg közvetlenül a helyi termelőt vagy a kézművest
- Válasszuk a helyi alapanyagokat, termékeket, szolgáltatásokat
- Adjunk hozzá egy nagy „marék” érdeklődést, beszélgessünk a termelővel
- Vigyük haza a terméket
- Ha elégedettek voltunk, meséljünk róla a családnak, szomszédoknak
- Legyünk törzsvásárlók, erősítsük a helyi piacot

Vásárlásunkat fűszerezzük meg: bizalommal, barátsággal, jó hangulattal, cserekapcsolatokkal, rendszeres visszajelzéssel!

Keresd a helyit! – országos kampány Magyarországon a VAN Alapítvánnyal

2011 novemberében – országos telefonos kutatással, óriásplakátokkal, újságcikkkel, kisfilmekkel – egy tudatformáló kampány indult, mely új mederbe terelte a vásárlási szokásainkkal kapcsolatos gondolatainkat. A cél nemes, hiszen mindenkinek tudni érdemes, hogy a helyi élelmiszerek fogyasztása előnyös a lakosságnak, a helyi termelőknek és a helyi gazdaság egyéb szereplőinek egyaránt. A közép-pontban a figyelemfelhívás, egy-egy régió termékeinek életvitelünkre és jövőnkre gyakorolt hatásának megismertetése állt.

Mi történt azóta?

2011 decemberében tematikus portál indult a www.keresdahelyitkampany.hu címen, amelyen a „Keresd a helyit” kampány aktualitásai és a kampányhoz csatlakozott helyi termelők kereshető adatbázisa is elérhető. A gyakorlatban ez annyit jelent, hogy amennyiben például valaki a Dél-Alföldön él, és lakóhelye közelében szeretne helyi termelőtől biozöldséget vásárolni, a honlapon pontos elérhetőségeket talál az adott keresési kategóriában.

2012 januárjában régióként 300.000, azaz összesen 1.800.000 darab – a kampány jelmondatával és logójával ellátott – környezetbarát csomagolóanyagot osztottak ki ingyenesen azoknak a termelőknek és szervezeteknek, akik csatlakoztak a kampányhoz és regisztráltak a weboldalon.

Fotó: Baka Andrea

Csomagolóanyag átadás a békéscsabai piacon

Írta: Nagy Zoltán

Ligeti vásár és Biopiac Békéscsabán

Minden szombaton **EGÉSZÉSES** finomságok helyiektől a helyieknek

Csak az jöjjön, akinek kedves az ÉLETE!

Hangulatos, egyedi és egyre népszerűbb Békéscsabán a Körösök Völgye Látogatóközpont (Széchenyi liget) udvarán szombatonként nyitva tartó Ligeti Vásár és Biopiac. Ez egy olyan hely, ahol zenező, mosoly és beszélgetés közepette vásárolhatod meg a vásárnapi ebédhez valót. Ha pedig nem vásárlásra vágysz, akkor is érdemes kisértelni a ligetbe, leülni egy padra, hallgatni a furulyaszót vagy megtekinteni a bio- és házi élelmiszerek bőséges választékát.

Piacunk 2009-ben biopiacként nyitott meg. Ekkoriban még főként a „biogazdák”, a Békési Biokultúra Egyesület tagjai árusítottak. Nyáron a gyönyörű teraszon, télen az épület folyosóján várták minősített biotermékekkel az egészségükre figyelő, tudatos vevőket. Szeder és málna, folyton termő szamóca, csicsóka és csicseriborsó, tartósítószer nélkül befőzött lekvárok, medvehagyma, édesgyökér és más gyógy- és fűszernövények kerültek a csabaiak kosarába.

Majd bővült a piac, megalakult a KÖRÖSKÖR SzívességBANK és KalákaKÖR. Megjelentek a helyi termelők, jöttek házi sajtosok, helyi pékek és más házi termékeket árusítók. A piac neve is megváltozott, ekkortól Ligeti Vásár és Biopiac néven fogadta a vendégeket. Tudatosan

Helyi pékárut

nem vevőket írtam, hiszen ez a piac többet adott az ideérkezőknek, mint egy hagyományos vásár. Rendszeres lett a furulyaszó, elindult a népi furulyatanítás, hagyományos kézműveskedés és háziasszonyoknak szóló versenyek színesítették a piaci szombatokat.

A választék mindig különleges és bőséges ezen a házias, a helyi termékeket, a helyi értékeket megmentő és népszerűsítő piacon.

A mottó: Helyi EMBEReknek, helyi EMBERektől!

Ez a piac közösségi térként egyre több eladónak és vásárlónak ad valami pluszt, amit még mi sem tudunk megfogalmazni igazán. Ez a piac tudatos és sokoldalú eladók nevel, egészség- és környezettudatos vevőként alakít ki és vonz magához egyre több hasonló gondolkodású embert. Akiknek fontos a saját és mások egészségének védelme, azok keresik fel a Ligeti Vásár és Biopiacot.

Fotó: CrisPer szerk.

A Biopiac kínálata: gyümölcsök, zöldségek, magvak, befőttek, savanyúságok, 100%-os zöldség- és gyümölcslevek, gyógynövények, gyógyteák, kecskesajtok, tehénsajtok, péktermékek, mézek, lekvárok.

Gyulai termék – Gyulai Piac – Gyulai hagyományok

Írta: Gyula Város Önkormányzata

Ha egy város felismeri sokszínű helyi értékeinek jelentőségét és a helyi értékek mellé értékmentő kezdeményezéseket rendel, jó úton indul el. Fontos szempont, hogy a lakosság alaposan megismerje az új ötleteket, ezáltal pedig az új helyzetekben megtalálja és örömmel felvállalja szerepét.

Ilyen értékmentő céllal indult el Gyulán, Gyula Város Önkormányzata által az a több lábon álló kezdeményezés, mely megújítja a Gyulai Piacot, kialakítva a Gyulai Termék Védjegyet, a Gyulai termékpolc, termékbolt és a Termelői faház programokat, a helyi termelők és a helyi gazdaság erősítése mellé állt.

Helyi értéknek számít a helyi hagyomány, így például az is, ahogy településünk piaca működik, de annak jellemző sajátosságai, a megjelenő áruk és árusok, a vásárlási és fizetési szokásaink is az értékek körébe tartozik. Egy hagyományosan jól működő piac mozgatórugója a termelői tevékenységeknek és alapja a helyi gazdaság erősödésének.

Gyulai Termék Védjegy

A gyulai termékek minőségének védelme és megkülönböztetése érdekében megalapításra került a Gyulai Termék

Védjegy. A minősítés a gyulai termékek népszerűsítését szolgálja, fő funkciója, hogy segítsen a vásárlóknak eligazodni a hasonló termékek sokasága között. Használatának jogát azok a termelők, kézművesek, iparosok stb. nyerhetik el, akik egy szigorú kritériumrendszernek megfelelnek. A védjegy alapja a natúr, márkázott gazdálkodás, odaítéléséről szakmai testület dönt.

Helyi termék üzlet

A Gyulai Mezőgazdasági – Városfejlesztési Kft. által a közeljövőben kialakításra kerül a Kossuth utcai helyi termék üzlet, ahol gyulai és környékbeli termékekkel találkozhatnak majd az érdeklődő vásárlók és a helyi jellegzetességeket kereső turisták.

Gyulai termékpolc

A helyi termékek népszerűsítése és helyben történő értékesítése érdekében került kialakításra a Gyulai termékpolc rendszer. Az elnevezés onnan ered, hogy a vásárlók a

boltokban a fenti jelzéssel ellátott polcon, elkülönítve találják meg a gyulai termékeket. A rendszer lényege, hogy egyrészt a kiskereskedelmi egységek vállalják üzleteikben a helyi termékek forgalmazását, másrészt csatlakoznak azok a termékforgalmazók és őstermelők is, akik saját készítésű termékeket állítanak elő. A programban részt vevő üzletek egyben bekapcsolódnak a város által kibocsátott átmeneti segély tikkrendszerbe is.

FIGYELEM!

Idén is várják azon termelők jelentkezését, akik termékeikkel megjelenének a helyi kereskedelmi egységekben. Várják azon kereskedők jelentkezését is, akik szívesen forgalmaznának helyi termékeket üzleteikben. Számukra a helyi kínálatot tartalmazó adatbázis biztosított lesz.

Termelői faház program

Gyula város mezőgazdasági programjának elemeként 2011 tavaszán elindult a Termelői faház program. Két faház került kihelyezésre Máriafalván és a Törökzugi lakótelepen, az óvoda mellett, melyekben a lakosság a gyulai gazdák által a helyi kertekben megtermelt idényjellegű, friss zöldségeket, gyümölcsöket, mézeket, szörpöket és gyümölcsleveket vásárolhatta meg. A program 2012 nyarán újraindult, és sikerének hatására az önkormányzati tervek között további faházak létesítése is szerepel.

Eddigi tapasztalatok

A Gyulai termékpolc programhoz a tavalyi évben hét üzlet csatlakozott a városban. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ha némileg körülményesebb is, de kis odafigyeléssel és szervezéssel el lehet juttatni a helyi kereskedelembe a gyulai termékeket. Természetesen a program szezonális, hiszen a téli hónapokban nem képződik annyi termék, hogy az egyenletes színvonalon működhessen.

Nagy sikert aratott a Termelői faház program is, ahol a helyi termelők árusíthatták saját termékeiket, piaci lehetőségeiken túl. Mind a termelők, mind a helyi lakosság

részéről megfogalmazódott az igény az akció folytatására. A faházakba a nyár végére 20-25 termelő szállította be terményeit, mindemellett azok egyben közösségi helyszínekké is váltak az adott városrészben, hiszen jó hangulat és családi légkör fogadta a vásárlókat. A rendszer minden termelő számára nyitott volt, a lényeg a minőségen és a származáson volt, ugyanis kizárólag helyben termelt áruk voltak értékesíthetőek. Fontos szempont volt az együttműködés is, amivel azt kívántuk elérni, hogy a termelők saját maguk alakítsák ki működésüket, egymás felé történő elszámolásukat.

Fotó: Gyula Város Önkormányzata

Tovább folytatjuk programjainkat, amelyekkel igyekszünk minél szélesebb körű piacot biztosítani a helyben megtermelt áruknak.

Információ:

Gyulai Mezőgazdasági – Városfejlesztési Kft.
Székhely: Polgármesteri Hivatal Petőfi tér 3.
Tel.: +36-66/526-800 (310-es mellék)
E-mail: gyulamezogazdasagikft@gyula.hu

Termelői faház

BioRitmus

a természetes EGÉSZSÉG fesztiválja

Írta: CrisPer szerk.

A BioRitmus Fesztivál bemutatása nem lehet teljes annak alkotói háttere nélkül, ezért megkértük a rendezvény szellemi atyját és főszervezőjét, Tóth Miklóst, hogy vezessen be minket a színpalok mögé.

– A BioRitmus Fesztivál 2006 óta egyre kedveltebb őszi rendezvény Békéscsabán. Hogyan fogant az ötlet, mi ösztönözte a fesztivál megszervezésében, hogyan zajlott az első rendezvény?

– Akkoriban kerültem ki az egyetemről, ahol a biogazdálkodás fejlesztési lehetőségeivel foglalkoztam, és tele voltam lelkesedéssel, hogy itt, ahol a világ legjobb termőföldjei vannak, tegyek valamit ezen a területen. Így született az ötlet, hogy egy rendezvénnyel népszerűsítsük az egészséges életmódot, segítsük az egészséges élelmet termelő gazdákat és a fogyasztók találkozását, és mindezt magas színvonalú kulturális programokkal, világzenei koncertekkel fűszerezjük. Az első fesztivál még szinte egy egyszerű biopiac volt, koncertekkel és néhány gyerekprogrammal tarkítva, azonban egy váratlan jégvihar csúnyán beleszólt annak sikerébe. Ennek ellenére nem adtam fel, és bár nem egyszerű összefogni és irányítani az önkéntesekből álló szervezőcsapatot, egyre többet és jobbat próbálunk kihozni a rendezvényből.

– Az eddigi hat BioRitmus Fesztivál a hasonló rendezvények sorában egyedi hangulatot képvisel, népszerűsége egyre nagyobb. Mi a siker oka, melyek azok a tényezők, amelyek egyedivé teszik az eseménysorozatot?

– Mivel a fesztivál kezdetektől fogva nonprofit rendezvény, nem kell megalkudnunk és engednünk azokból az

alapelvekből, amelyeket fontosnak tartunk. Mindig nagy figyelmet fordítunk arra, hogy csak megfelelő minőségű termékek és programok kerüljenek be a kínálatba. Ebből következik, hogy ez nem egy tömegrendezvény, viszont azok, akik fogékonyak a különleges minőségre, itt igazi értékeket találhatnak. Az évek során az alapötlet folytonosan gazdagodott, a programok sora kibővült, és mára együttműködőként bekapcsolódott számos civil szervezet, természetgyógyászok, előadók és művészek, akik mindannyian újabb pozitív értékeket adnak a fesztiválhoz. Egyedisége leginkább abból adódik, hogy mivel nem profitorientált szervezésről van szó, nem vált az évek során sablonossá. A sok közreműködő önkéntes a közös alkotás örömetől hajtva hozzáteszi lelkesedését, kreativitását, ötleteit, így minden évben izgalmas újdonságokkal találkozhatnak az ide látogatók.

– Mit jelent ez a fesztivál a lakosságnak?
– Akik már egyszer megtapasztalták a BioRitmus Fesztivál egyedi, otthonos hangulatát, azok évről-évre újra várják és készülnek rá. A médiából ömlő sok negatívumot és a körülöttünk tapasztalható társadalmi visszasságokat megelégedve egyre több ember szomjazza a pozitív híreket, a valós értékeket. A világháló közösségi oldalain ezek az emberek lassan egymásra találnak, egyre többehez eljut a fesztivál híre, amelynek keretében lehetőség nyílik a személyes találkozásra, tanulásra, feltöltődésre, és annak örömteli megtapasztalására, hogy nem vagyunk egyedül világbajtó gondolatainkkal.

– Egy ekkora rendezvény megvalósítása nem egyszerű feladat. Évről-évre hogyan zajlik a fesztivál szervezése, milyen nehézségekkel kell megküzdeni?

– Egyre bővülő önkéntes csapat végzi a szervezést egy éven keresztül. Az előző rendezvény értékelésétől kezdődően, szakértők bevonásával, ötleteléssel, sok szervezőmunkával és konfliktuskezeléssel zajlik ez a közös tanulási folyamat. A fesztivál kellékeit, dekorációját közös kalákákon készítjük el, ahol lehetőség nyílik újabb közreműködők csatlakozására, az összehangolódásra.

– Hogyan zajlott a 2012. évi fesztivál szervezése? Megtudhatunk néhány kulisszatitkot?

– Már nagyon vártuk, hogy a nem kevés meghirdetett programon kívül a közönségre zúdítsuk azokat a meglepetéseket is, amelyekkel idén készültünk. Célunk az volt, hogy látogatóink ne csak nézelődő vendégként, kívülállóként élvezzék a programokat, hanem aktív résztvevői is legyenek az eseményeknek. Itt mindent ki lehetett próbálni, a különböző masszázsoktól kezdve a szappanfőzésig, vagy a sajt készítésig, és minden percben történt valami váratlan. Bűvészek, gólyalásbasok és zenészek tűntek fel a vendégek között, és hirtelen táncrea perdülhetek a körülöttünk álló emberek. Esténként varázslatos színekbe öltöztettük a ligetet, a színpadon pedig a világzene hazai legjobbjai közül hallgathattuk meg többek között az Úzgin Üver zenekar, a Nikola Parov Quartett és Herczku Ágnes koncertjeit.

– Hogyan lehet a jövőben életben tartani a BioRitmus Fesztivált? Elérte-e a rendezvény a profi szervezést igénylő léptéket?

– Azt gondolom, hogy immáron elérjük azt a méretet, amit az eddigi szervezetben, kizárólag önkéntesek munkájával fenn lehetett tartani. Több felkérés is érkezett hozzánk, hogy más városokban,

sőt a határon túl is örömmel látnának egy hasonló fesztivált. Az idei rendezvény értékelése alkalmával fogjuk eldönteni, hogy merre induljunk tovább, hogyan lehet varázsát megőrizve továbbfejleszteni azt, annak érdekében, hogy minél több ember részese lehessen mindannak az életet jobbtó ötletnek és erőt adó légkörnek, ami a BioRitmus Fesztiválok sajátja.

Fotó: CrisPer szerk.

www.bioritmusfesztival.hu

Írta: Kovács Ágnes

Körös Táncgyűttes

Minden Magyarok XVIII. Nemzetközi Néptáncfesztiválja Gyula, Várkert

Városunkban nagy hagyománya van a táncművészetnek és ezen belül is különösen a néptáncnak. Már 1948 tavaszán helyet adtunk az Első Országos Magyarországi Néptánc Fesztiválnak és -Versenynek, amely az 1991-ben létrejött Minden Magyarok Nemzetközi Néptánc Fesztivál előzményének tekinthető.

Az eleinte kétevenként, majd évente megrendezésre kerülő nemzetközi néptáncfesztivál mára a térség kulturális életének ünnepi színpontja lett, melyen hazai együttesek mellett további Kárpát-medencei, illetve Európa és a világ egyéb országaiból érkező hagyomány

Békés Banda

Ghymes Együttes (Fotó: az együttes)

Ifjú Szívek Néptáncgyűttes (Fotó: az együttes)

mányápoló néptáncgyűttesek vesznek részt. A Minden Magyarok Nemzetközi Néptáncfesztiválja rangját jelzi, hogy a magyarországi fesztiválok minősítési rendszerében elnyerte a „Minősített folklórfesztivál” címet.

Harruckern Táncgyűttes

A magyar néptánc

Kultúránk egyik legnagyobb kincse a magyar néptánc, amely tartásával, formáival, sokszínűségével, sajátos lelkületével különleges helyet foglal el a nemzetek táncai között. Az egyes tájegységekre jellemző változatok (pl.: rábaközi, érpataki, mezőségi, kalotaszegi, moldvai táncok) gazdagítják a sajátos magyar táncművészetet. A magyarság képes volt megőrizni azt a keleties, apáról-fiúra szálló karaktert, amely megkülönbözteti néptáncunkat Európa egyéb részeinek táncaitól.

A magyar nyelvterületen az egyes tájegységek táncai eltérő irányban és ütemben fejlődtek. Az úgynevezett peremvidékek – Székelyföld, Palócföld, Órség, Szlavónia magyarlakta részei, Csángóföld stb. – olyan régies, ősi táncjellegeket őriztek meg a mai napig is, amelyek a központi területről már régen eltűntek.

A gyulai rendezvényen az elmúlt években a világ számos tájáról fogadhattunk táncosokat, zenészeket, akik népük, nemzetük gyönyörű, színes, látványos néphagyományát hozták el városunkba. Ebben az évben az augusztus 17–20. között megrendezett Minden Magyarok XVIII. Nemzetközi Néptáncfesztiválján elsősorban határon túli magyar együtteseknek adtunk bemutatkozási lehetőséget, emellett helyi, valamint a szomszédos településekről érkezett néptáncgyűttesek vettek részt a nívós eseményen.

Fotó: Rusznyák Csaba

Résztevő táncgyűttesek:

- Ifjú Szívek Néptáncgyűttes – Felvidék (Pozsony)
- Nagyvárad Táncgyűttes – Partium (Nagyvárad)
- Jókai Mór Csalogató Táncgyűttes – Vajdaság (Törökbecse)

- Pélmonostori Magyar Művelődési Központ Néptáncgyűttese – Horvátország (Pélmonostor)
- Piroška Táncgyűttes – Finnország
- Borica – Bálint Sándor Táncgyűttes – Szeged
- Tabán Táncgyűttes (Békéscsaba)
- Körös Táncgyűttes (Gyula)
- Harruckern Táncgyűttes (Gyula)
- Magyarországi Románok Hagyományörző Táncgyűttese (Gyula)
- Cimborá Gyermekegyüttes (Gyula)

Fellépő együttesek, közreműködők:

- Ghymes Együttes
- Pál István „Szalonna” és bandája
- Vagabanda Mutatóvándorok
- Zerkula Zenekar
- Kiskun Huszár és Honvéd Hagyományör Egyesület
- Békés Banda
- Bábika Játsház
- Kereplő Színház

Magyarországi Románok Hagyományörző Táncgyűttese

XIV. Madzagfalvi Napok

Békés, Erzsébet-liget, Rendezvény tér

Írta: Túri Andrea

Idén is sorra került 2012. augusztus 31. – szeptember 2. között Békés háromnapos, hagyományos nyár végi rendezvénye, a Madzagfalvi Napok. A város egyik legnagyobb, legtöbbször valamilyen tematika köré felépített közösségi programsorozatát 1999-ben rendezték meg először. Az elmúlt években megidézésre került már a madzagfalvi lakodalmak és a vásári komédiák világa, megessett, hogy a népi játékok uralták a színteret, de a békési Bódisné halmának legendája is lengte már be a városi programokat.

Madzagfalva legendája

Madzagfalva legendájához több történet is köthető. Az egyik szerint Békés város polgárai a református templom tornyához harangot öntettek, melynek költségeihez a szomszédos falvak lakói nem járultak hozzá. Ezért az itteniek a várost madzaggal kerítették körbe, hogy a harangszót mások ne hallhassák. Egy másik hiedelem azt tartja, hogy a békésiek zsebében mindig volt madzag, mellyel a szállítás közben elakadt sárhajókat húzták ki az akkor még burkolatlan utak dagonyáiból. Mindkét történet fontos eleme az összefogás jelképe, a madzag.

A Madzagfalvi Napok rendezvényei már a kezdetek óta tartalmaznak olyan központi elemeket, melyek kifejezetten a városban élőkéről szólnak, vagy maguk a lakosok vesznek aktívan részt bennük.

Nagy népszerűségnek örvendenek a sportprogramok: a kosárlabda-, a kézilabda-, valamint a teniszmérkőzések, a biliárd- és sakkversenyek, a családi futóverseny és a Küzdősport Gála.

A Madzagfalvi Napok rendszeres fellépői a Belencéres Néptáncgyűttes, az Energy Dance Cool divattánc-csoport, a Városi Színház Stúdió, a Linea Aerobik Klub, Békés óvodásai és Békés Város Ifjúsági Fúvószenekara is. Az Ifjúsági Napok keretében minden év tavaszán megrendezett „Az Én hangom” énekverseny döntőjének résztvevői előadásaikkal

Békés Bikája – Erősemler verseny

Madzagfalvi ovibuli

szintén gazdagítják a kínálatot. A programok közé további fesztiválemek – mint például a Körös-Körül Kistérségi Fesztivál bemutatói – is beépültek. Egyetlen alkalommal sem maradhat el az elszármazottak találkozója, a kerékpártúra, a kisállatok simogatása és örökbefogadása, a díszmadár-kiállítás, a csónakázás, vagy éppen a Madzagfalvi Cica- és Kutya szépségverseny.

Jó ebédhez szól a nóta, a Körös Citerazenekar kíséretében

Sárkányhajó verseny

Külön kiemelendő a programok sorából a Madzagfalvi Hétpróba, mely hagyományosan vasárnap délelőttre esik. Szintén igen kedvelt elfoglaltság az ugyancsak vasárnap megrendezésre kerülő Ízek utcája főzőverseny, ahol a helyi ízeket idézik meg a bográcsban készített ételekkel. Jó hangulatban, sok finomság mellett gyűlnek össze baráti és családi társaságok együtt osztózva a közös főzés örömeiben. A programsorozatot minden alkalommal zenés tűzijáték zárja.

Fotó: Gázsó János, Apáti-Nagy Lajos

A Gyulai Várfürdő a Dél-Alföld varázslatos gyógyfürdője

Festői környezetben, az 1400-as évek elején épült téglavár szomszédságában, az Almásy-kastély 8,5 hektáros, természetvédelmi területté nyilvánított ősparkjában található az Alföld egyik legmodernebb, európai színvonalú strand- és gyógyfürdője, a Gyulai Várfürdő, amely 18 medencéjével elnyerte a Magyar Fürdőszövetség legmagasabb kategóriájú, négycsillagos strand- és gyógyfürdő minősítését.

A Dél-alföldi régió egyetlen minősített gyógyhelye minden évszakban ideális célpont a gyógyulni vágyó idősebb korosztály és a fiatalok számára egyaránt. A gyógyvizes medencék mellett gyermek-vízparadicsom, pezsgő- és hullámfürdő, strandröplabda pálya, óriás- és kamikázecsúszda, fedett és nyitott uszoda, valamint változatos kulturális események és strandprogramok várják az ideérkezőket. A gyulai strandon a fürdőzés mellett egyéb lehetőségek is adódnak a kapcsolódásra: a kibővített Castello Wellness és Szaunapark a belső és a szabadtéri részekben is luxusszolgáltatásokat kínál a vendégeknek a hét minden napján, a Beauty Masszázs Szalonban pedig negyvenféle masszázs közül választhatnak a felfrissülésre vágyók.

Fürdőzés a mesés ősparkban

A Gyulai Várfürdő gyönyörű, kétszáz éves ősparkjában pazar botanikai élményben lehet része a fürdőzőknek.

A természetvédelmi területé nyilvánított park története az 1700-as évek nyúlik vissza. Először *báró Harruckern János György* építtetett itt kastélyt, amely 1795-ben leégett, majd ugyanerre a sorsra jutott a *gróf Wenckheim Józsefné* által emeltetett épület is 1801-ben. Az új, copf stílusú kastély – *Czigler Antal* építőmester irányításával – két évvel később készült el, mely *Wenckheim Stefánia* és *Almásy Kálmán* házasságkötése után az Almásy család tulajdonába került. A család a szárnyépületekre új szintet építtetett. A kastélyt az örökös, *gróf Almásy Dénes* újjátarta fel házasságkötése idején, az 1800-as évek végén. A kastélykert kialakítása 1812-ben kezdődött el. Az épület egykor hatalmas angolkert vette körül, melyet a Körös egyik ága szelt ketté. A park területén halastó, erdő, gyümölcsös, vadás- és madaraskert is volt.

A fürdő épületeinek és medencéinek megtervezése során nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy megóvják az egykori kastélykert öreg tölgyeit, platánjait és kőrseit, és az ősparkba számtalan új növénykülönlegességet is telepítettek. A több ezer tő virágnak, valamint a közel százféle örökzöldnek, lombhullató fának, bokornak és cserjének köszönhetően a vendégek az országban egyedülálló környezetben hódolhatnak a fürdőzés szenvedélyének. A természetszerető látogatók öröme a várfürdő területén található fákat és cserjéket táblával jelölték meg, melyen feltüntették a növények földrajzi elterjedését, természetes élőhelyét és latin nevét is.

Az Erkel-fa legendája

A park egyik legfőbb látványossága egy vénséges mezei juhar. A legenda szerint a Himnusz zeneszerzője, a gyulai születésű *Erkel Ferenc* – aki az Almásy család jó barátja volt, és a nyarak nagy részét a városban töltötte – e fa lombjai alatt komponálta a Bánk bánt, valamint a Brankovics György című opera egy részét. Mára már csak a fa borostyánnal befütt, elkorhadt törzse látható a fürdőben, melyen emléktábla idézi fel a mezei juhar történetét. A kovácsoltvas kerítéssel övezett Erkel-fa és belső, virágos területe műemléki védelem alatt áll.

A gyulai gyógyvíz ereje

A Gyulai Várfürdő 2005 méter mélyről feltörő, alkáli-hidrogénkarbonátos-kloridos gyógyvize – mely 1958. szeptember 17-én tört először a felszínre – magas ásványianyagtartalma miatt barnás tónusú. A 72°C-os termális ásványvíz elsősorban kopásos eredetű ízületi és gerincbetegségek, krónikus derékfájás, porckorong-betegségek, gerincserv, csonttritkulás, Parkinson-kór, izomfájdalmak, idült ideggyulladások, Bechterew-kór, sokizületi gyulladás, krónikus gyulladásos nőgyógyászati panaszok, valamint balesetek, sérülések, ortopédiai műtétek és az agyi infarktus következményeinek utókezelésére alkalmazható kiváló hatással. A télen-nyáron működő gyógyászaton reumatológus szakorvosi felügyelet mellett iszappakolás, rekeszes galván- és elektroterápiás kezelés, szénsavas fürdő, súlyfürdő, tangenterkezelés,

orvosi masszázs, valamint gyógytorna és gyógyúszás is igénybe vehető.

Gyógyvizes medencék

Az egykori lovarda épületének pihenő részéből nyíló, alakját tekintve a **polip csápjaira hasonlító medencének** bel- és kültéri részei is vannak. Azok a vendégek, akik a kültéri fürdözést választják gyönyörű környezetben, örökzöldek árnyékában élvezhetik a gyógyvíz jótékony hatását. A **lovarda uszodája** a gyógyulni és egyben sportolni vágyó vendégek körében népszerű. Kopásos gerinc-, csípő- és vállízületi betegségek esetében a termálvízben sokkal könnyebben lehet átmozgatni a fájdalmas, kötött ízületeket. A lovarda épületében további két darab, egy méter mély gyógymedence, egy **gyermekmedence**, valamint egy **pillangó alakú medence** található, mely utóbbiban vízben használatos betegemelő segíti a mozgáskorlátozott vendégeket.

A fürdő **súlyfürdőmedencéje** a gyógyászati részlegen található. A súlyfürdőkezelés tehermentesíti a porckorongokat és a kisebb nyomás alatt álló ideggyököket, megszünteti a kisebb csigolya-kiszületi ficamokat, izomgörcsöket, mérsékli a szalag- és izomzsugorodásokat, valamint csökkenti a gyulladásos folyamatokat. Szintén a gyógyászaton található a **járatómedence**, ahol a gerinc-, váll-, csípő- és térdízületi kopás orvoslására, valamint sportsérülések, sportsebészeti beavatkozások, balesetek utókezelésére ajánlott gyógytornát és víz alatti tornát gyakorlott szakember vezeti. Az **árnyékolós medence** két nyakzuhannyal és két dögönyözővel kiegészítve ígér kellemes időtöltést a látogatóknak, a **pezsgőmedence** felfelé áramló buborékjai pedig különleges élvezetet nyúj-

tanak a fürdőzők számára. E két utóbbi medence működése – a várfürdő új, családi élményfürdőjének építési munkálatai idején – 2013 nyaráig szünetel, a további 16 medence azonban ebben az időszakban is a vendégek rendelkezésére áll.

A Gyulai Várfürdőben a gyógy- és víz alatti tornák mellett speciális torna-foglalkozásokkal is várják a mozogni vágyókat. A gyakorlatokat a fitness- és a gyógytorna-elemek kombinálásával állítja össze a gyógytornász, így nemcsak a kritikus testrészek – comb, fenék, has – átmozgatása és formálása érhető el a foglalkozások rendszeres látogatásával, hanem a sok embert érintő csonttritkulás is megelőzhetővé és kezelhetővé válik. A lovardában aquafitness foglalkozást is biztosítanak, melynek során labdát, vízínudlit, szalagot használva, speciális övek segítségével, a gyógyvízben lebegve végeznek különböző gyakorlatokat.

Strandmedencék

A gyulai fürdő az országban először egy 400 m²-es vízi játszótérrel épített ki a kicsiknek. A **gyermek-vízparadicsom** önfelédtt szórakozást ígér a 2–10 éveseknek. Az itt pancsoló gyerekek tízféle játékot, élményelemet próbálhatnak ki. Egyedülálló szórakozást biztosít a „szökőkút”, mely egy fordított medence: a több száz feltörő vízszög vidám perceket szerez a gyerekeknek. A Dél-Alföldön egyedülálló a várfürdő **hullámedencéje**, melyben minden korosztály felhőtlenül szórakozhat; a közel egyméteres hullámok igazi élményt jelentenek a vendégek számára. A **csúszdás medence** a családok kedvence, mely nemcsak játékra, labdázásra, hanem úszásra is alkalmas. A medencéhez a tradicionális kis csúszda mellett egy kamikáze- és egy 110 m-es pályával rendelkező óriáscúszda is tartozik. A biztonságos csúszdaintézt képzett szakember felügyeli. A Gyulai Várfürdő európai színvonalú szolgáltatásainak körét a Dél-Alföld legmodernebb **versenyuszodája**, valamint a hozzá kapcsolódó **25 m-es tanuszoda** egészíti ki. Az októbertől májusig tartó sátorlefedésnek köszönhetően a téli sport-

események lebonyolítására is alkalmas versenyuszodában úszóversenyek, vízlabda-mérkőzések és egyéb szórakoztató programok várják a látogatókat. A nyári időszakban a gyulai Kormorán Búváriskola tart búvárképző tanfolyamokat a medencében, ahol az érdeklődők könnyűpalackos próbamerülésen is részt vehetnek.

Különleges szaunaszekciók a Castello Wellness és Szaunaparkban

A testet-lelket pihentető szaunázás segíti a test méregtelenítését, növeli a teljesítőképességet, javítja a vérkeringést. A fürdő szaunaparkja három kültéri finn szaunaházzal, két beltéri infrasaunával, gőzkabinnal, jégbarlanggal, kültéri jakuzzikkal, merülődézsákkal és dézsaszuhanyok-

kal várja a szaunázás szerelmeseit a hét minden napján. A szaunaszekciókban a fürdő okleveles szaunamesterei speciális törülközőlegyező technikával segítenek eltávolítani a szaunázók testét körülvevő izolációs réteget, majd kétszer-háromszor néhány merőkanálnyi – többnyire illóolajjal kevert – vizet öntenek a szaunakövekre. A két technikát többször is megismétlik egymás után. A felöntés 8–12 percig tartó folyamatát a szaunázás harmadik, egyben utolsó fázisában érdemes beiktatni. A szaunapark vendégei a látványos és a szervezetre jótékonyan ható szertartások alkalmával többek között gyümölcsös, gyógynövényes, sós, jeges, citromos, sörös és mézes felöntések közül választhatnak, valamint az éjszakai wellnesseszek során pálinkafelöntést is kérhetnek, amelynél gyulai pálinkával végzik a szertartást. A Casanova szaunaházban a fürdőruha nélküli szaunázást is ki lehet próbálni, amely az eredeti finn szaunázás lényegi eleme. A beltéri pihenőben fűtött padok, látványkandalló, hang- és fénytechnikai effektusok segítik az ellazulást, a kültéri kandalló mellett pedig kényelmes fotelokban pihenhetnek a vendégek egy pohár forralt bor vagy vitaminkoktél mellett. A Wellness Centrum egyedi hangulatú, kupolás medenceterében számtalan élmény-

elem – nyakzuhany, buzgár, állómasszázs, sodrófolyosó, ülőpados hidromasszázs, fekvő pezsgőfürdő – kényeztetni a fürdőzőket.

Frissítő masszázsk a Beauty Masszázs Szalonban

A Gyulai Várfürdő Beauty Masszázs Szalonjában negyvenféle masszázs közül választhatnak a felfrissülésre vágyók, melyek három csomagban állnak a vendégek rendelkezésére. Ezekben belül azonos áron mindenki maga választhatja ki a számára legmegfelelőbbet. Harminc- vagy hatvanperces **aromaterápiás frissítő masszázs, szépitő „beauty” masszázs**, vagy akár **extra masszázsk** is kérhetőek, a vállalkozó kedvűek pedig kipróbálhatják a négykezes és a páros kezelése élményét is. Az aromaterápiás masszázsk között megtalálható egyebek mellett a meggyes, a rozsmaringos, a regeneráló almás és az indiai citromfűolajos masszázs. A „beauty” masszázsk-csomagon belül választhatunk zsírégető, jobbaolajos, algás bőrfeszesítő, aloé verás bőrregeneráló vagy fogyasz-
tó nyirokmasszázszt.

Gyermekkuckó a legkisebbeknek

A fürdő gyermekmegőrzővel is rendelkezik. A lovarda pihenőjében található, a 3–10 éves korosztály igényeit kiszolgáló játszóhely falait a magyar mesevilág motívumai, valamint az Alföldhöz köthető madarak festett képei díszítik. A megőrzött fejlesztő és kreatív játékokkal szerelték fel, és egy pihenősarkot is kialakítottak benne a legkisebbeknek.

Új élményfürdő 2013-ra

A Gyulai Várfürdő nyertes pályázatának köszönhetően több mint kétmilliárd forint összköltségű beruházás kezdődik el júniusban, melynek során új, fedett élménykomplexummal gazdagodik a fürdő, ahol többek között öt új medence, családi élménymedence, úszómedence, gyermekmedence, pihenőmedence, merülőmedence kap majd helyet. Az élményfürdőben három csúszda, mélyvízi trambulín, vízbár, szaunavilág és két különböző korosztályra szabott játszótér is épül, valamint egy baba-mama sarkot is kialakítanak. A beruházás jóvoltából az év bármely szakában fogadni tudják azokat a családokat és fiatalokat, akik nem első-sorban a gyógyvíz miatt érkeznek a várfürdőbe.

Fotó: Ruzsnyák Csaba, Kiss Zoltán, Bagyinszki Zoltán

Információ:

Gyulai Várfürdő Kft., 5700 Gyula, Várkert u. 2.
Tel.: +36-66-561-350, fax: +36-66-561-060
E-mail: info@varfurdo.hu, Web: www.varfurdo.hu
GPS-koordináta:
Szelesség – É 46.64421, hosszúság – K 21.28560

Főbb turisztikai pontok a Sebes-Körösön

Írta: Cristian Horgos

Elérhetőségek a Sebes-Körös hegysorozaihoz:

- autóval az E60-as országúton Nagyváradtól Kolozsvár irányába, Köröstopa után balra
- vonattal a Bors-Nagyvárad-Kolozsvár útvonalon, Körösrév, Vársonkolyos, Barátka és Csarnóháza/Bulz vasúti megállóknál

Látnivalók, túralehetőségek:

- barlangászat: a Nagy Magyar-barlang Vársonkolyoson, a Révi-barlang és a vízesés, a Bíró Lajos-barlang a Méhsed-pataknál, Vársonkolyos közelében, a Vársonkolyosi-szorosban található Szelek Barlangja (Közép-Európa egyik leghosszabb, turisták számára csak részben bejárható, több mint 50 kilométeres járata), a Tündérvár-barlang Körösréven (kifejezetten hegymászást kedvelőknek)
- vadvízi evezés és kajakozás a SJ Salvaspeo Bihari Hegyimentők és az Extreme Adventure szervezésében
- kajakozás a Nagy Magyar-barlang környékén
- hegyi biciklizés falvakon keresztül, erdei ösvényeken és egyéb területeken
- hegyi túrázás jelzett turistautakon a Méhsed-pataknál, a Barátka-völgyben található patakoknál, valamint a körösbánlakai régi bányánál
- túra a vársonkolyosi „Feneketlen-tó” zubogó forrásához: tapasztalt idegenvezetők a www.apuseniexperience.ro oldalon találhatóak (angol nyelven)
- horgászat a Sebes-Körösön, vagy a körösbánlakai tónál; a NEPA és a természetvédelmi terület igazgatóságától beszerzett engedély szükséges
- hegymászás kialakított hegyi pályákon, vagy természetes körülmények között a Sebes-Körös hegysorozosaiban
- úszás és fürdőélmény a Szakácsház panzió és a Drakula gróf szállodakomplexum medencéiben
- szörfözés a Sebes-Körösön található tározóknál (Fugyi, Telegd, Lugas stb.)
- a körösgégényi Zichy-kastély megtekintése (szálláslehetőségek Élesden)

A Sebes-Körös romániai szakasza kedvelt a kajakosok körében

A Nagy Magyar-barlang

Szezonális látnivalók:

- május 1-jei koncertek Vársonkolyoson
- sóbányai vásárfesztivál Körösréven, június hónapban
- hagyományos női hegymászó verseny Vársonkolyoson (szervező – Dorel Miheș)
- népi és vallási hagyományok a téli időszakban (karácsonyi dalok, vallási ünnepek, helyi ünnepi ételek stb.)
- népi kézműves mesterségek Körösréven és környékén (fazekasság, vesszőfonás, szövés)

Szálláslehetőségek:

- festői tájakon található, füves kempingekben Csarnóházán / Bulz, Vársonkolyoson és Körösréven
- Körösbánlakán a fennsíkon található táborban (a vársonkolyosi vasúti alagút előtt, kövesúton elérhető)
- a Bihar megyei Ifjúsági Osztály faházaiban Barátkán, a Barátka-völgyben és Vársonkolyoson, a sziklaszirtek között haladó Sebes-Körös közelében
- a Szakácsház panzióban (La Casa Bucătarului) Körösbánlakán
- a Kék ház panzióban Vársonkolyoson (csak nagy méretű hálószobák, kifejezetten ifjúsági csoportok részére)

A Révi-szoros környéke sok barlangot rejt

- vidéki panziók Körösréven, a Barátka-völgyében és Csarnóháza/Bulz környékén
- a Drakula gróf szállodakomplexumban Vársonkolyos és Körösrév között

Fotó: Cristian Horgos, CrisPer szerk.

A Kálvária-domb

Barokk kápolna és tájjellegű gyümölcsöskert Gyulán

Írta: Súr Enikő

A kétegyházi útról lekanyarodva, a sándorhegyi tanyák között már messziről feltűnik a tengerkéék ég alatt fehéren világító, dombon álló épület. A Gyula külterületein barangolóknak mindenképpen érdemes felkeresniük és megcsodálniuk a Tiszántúl egyetlen barokk kálváriáját, a honfoglalás 1100. évfordulójára felújított, műemléki védelem alatt álló kápolnát és a domboldalon sorakozó tizenegy stációt.

A kálvária története

A Kálvária-domb valószínűleg egyike azon számos halomnak, amelyeket a rézkor és bronzkor fordulóján, temetkezési céllal emeltek vidékünkön. Báró Harruckern Ferenc 1760-ban erre a mesterséges kiemelkedésre építtette a barokk kápolnát, melynek különlegessége a 17-18. századi, fából készített szoborcsoport. A kápolnaapszisban, kovácsoltvas rács mögött a keresztre feszített Jézus Krisztus és a két Lator, illetve Szűz Mária, Szent János, valamint Mária Magdolna szobra látható.

A keresztút Kálvária-kápolnához vezető, lerombolt stációt 1996-ban építették újjá, melyeken a gyulai kötődésű, Munkácsy-díjas szobrászművész, Kiss György Jézus Krisztus szenvedéseit ábrázoló, bronz domborműveit helyezték el. A művész az alkotásokon a ma emberének hányattatásait is igyekezett megörökíteni. A táblák különlegessége, hogy – a Máriával való találkozás kivételével – egyalakosak; Pilátus, a síró asszonyok, Veronika és a katonák csak felnagyított kezükkel vannak jelen a domborműveken.

Gyula város gyümölcsöskertje

A Kálvária-domb melletti területen – a Wenckheim Krisztina Városfejlesztési, Környezetvédelmi és Kulturális Közalapítvány ötlete nyomán – tájjellegű gyümölcsöskert telepítése kezdődött meg. A város mezőgazdasági programjában is szereplő, tu-

Fotó: Pénzes Sándor

Tájjellegű gyümölcsöskert kialakítása közös erővel

risztikai és mezőgazdasági szempontból is jelentős fejlesztés célja egy olyan gyümölcsös kialakítása, ahol a Kárpát-medencében őshonos fajtákat ismerhetők meg. A tájjellegű fák ugyan az egyéb fajtáknál később válnak termővé, ám ellenállóbbak és élettartamuk elérheti a 150 évet is.

A városi gyümölcsöskert telepítési munkái 180 facsemete kiültetésével kezdődtek meg, melyeket a Felvidéktől Erdélyig terjedő hatalmas területről szereztek be. A Kárpát-medencében őshonos alma, körte, birs, cseresznye, berkenye, meggy, kajszibarack és őszibarack fajták kaptak helyet a Kálvária-domb melletti területen. Az ültetés közösségi eseménnyé vált, hiszen a telepítésben a közmunkaprogramban részt vevők mellett a városvezetők, valamint számos helyi civil szervezet és magánszemély is aktív szerepet vállalt. A növények egy része már jövőre termést hozhat, a teljes gyümölcsös pedig 2-4 éven belül fordul termőre. A beruházásnak köszönhetően egy újabb látványossággal gazdagodik a történelmi múltjáról ismert Gyula.

Megújul a kálvária kápolnája

A Kálvária-dombon található kápolna hamarosan megszépül, hiszen Gyula Város Önkormányzata és a katolikus egyház 5,2 millió forint pályázati támogatást nyert el az Európai Uniótól az épület felújítására. A közeljövőben a területen pihenőhelyeket alakítanak ki, fejlesztik a zöldfelületeket, valamint a látványosság könnyebb megközelíthetősége érdekében parkolókat és új utakat is építenek.

Fotó: Súr Enikő

A természet nyújtotta kincs Békésen

Írta: Hajdu Livia

A Kettős-Körös bal partján fekvő Békés kitűnő turisztikai adottságokkal rendelkező alföldi kisváros, mely évről évre egyre több és gazdagabb kikapcsolódási lehetőséget kínál az ideérkezőknek. A kultéri, gyógyvizes termálmedencével, korszerű uszodával és a térségben páratlan gyógyászati részleggel büszkélkedő, megújult békési fürdő magas színvonalú szolgáltatásokkal várja látogatóit.

Az áldásos békési gyógyvíz

A város felújított gyógyfürdőjében vendégeink a természet felszín alatt csörgedező kincsét, a békési termálvíz jótékony hatásait élvezhetik. A két kút biztosította nátrium-hidrogén-karbonátos víz magas szervesanyag-tartalma, kvasavtartalma és kis mennyiségű jódtartalma révén segíti a gyógyulást és a regenerálódást. A városközponttól néhány pernyi sétára lévő, családi hangulatú fürdőkomplexum csendes, nyugodt környezetben nyújt kikapcsolódási lehetőséget. Az Országos Közegészségügyi Intézet vizsgálata szerint a békési termálvíz kiválóan alkalmas gyulladással és kopással járó ízületi betegségek kezelésére, segíti a reumás, a csípő-, a térd-, a boka- és a gerincbetegségek gyógyulását. Gyógyírt nyújt gyulladással járó nőgyógyászati kórképekre és bizonyos bőrbetegségekre, így a pikkelysömörre is. A megye legrégebbi fürdőjének már 1943-ban gyógyvízzé nyilvánított termálvizét évtizedek óta használják gyógyászati célra.

Gyógyászati központ

A 2011-ben átadott Békési Kistérségi Komplex Járóbeteg-el-látó Központban a betegek korszerű környezetben regenerálódhatnak. A mintegy 650 millió forintból megújult központban a kiváló békési gyógyvíz mellett a legmodernebb

eszközökkel is kezelik a gyógyulni vágyókat, a reumatológiai problémákkal küzdőket. Hévíz és Mórahalom után immáron Békésen is rendelkezésre áll az ún. Caracalla-kád, melyben a színtelen fény mellett hét színárnyalat váltogatja egymást: a vörös, a lazacszín, a narancssárga, a sárga, a kék, a türkiz és a zöld. A 3 bar nyomással működő masszázsszűrés- és fényterápiás eszköz a beteg egyéni adottságainak és panaszaiknak megfelelően beállítva eredményez gyógyulást.

A békési egészségügyi intézet reumatológiája és fizioterápiája 21. századi körülmények között, megyei szinten is egyedülálló, korszerű orvostech-nikai műszerparkkal várja a kistérségből érkező betegeket. Az ultrahang-, ingeráram- és vákuumkezelés mellett két új medencében balneoterápiás kezelésre is lehetőség van, továbbá a galvánkád-, a tangentor- és a szénsavas kezelés is a szolgáltatások körébe tartozik.

Termávilág kint és bent

A békésiek régi álma vált valóra 2011 nyarán, amikor megnyitotta kapuit a lakosok és a városba látogatók előtt a kultéri termálmedence. Az új szolgáltatás a Körösök felejtethetetlen természeti környezetében még vonzóbb turisztikai célállomássá teszi Békést.

Fotó: CrisPer szerk.

Békési Uszoda és Termálfürdő
5630 Békés, Körösi Csoma S. u. 6-14.
(uszodabejárat a Mátra u. felől)
Tel.: +36 (20) 400-2330 – uszoda
+36 (66) 411-455 – termál
Internet: www.uszoda.bekesvaros.hu

„UCCU NEKI, PÓSTELEK!”

A hely, amely újra él

Írta: Szigeti Henrietta

Jó harminc évvel ezelőtt a Pósteleki parkerdő a békéscsabai, a gyulai és a békési lakosok kedvelt kirándulólhelye volt. Nem telhetett el úgy hétvége, hogy a család apraja-nagyja ki ne látogasson a három városhoz közel eső erdőbe egy kellemes szabadidős program kedvéért, de gyakorta látogatták – kirándulások, iskolai rendezvények alkalmával – az oktatási intézmények diákjai is. Gyakoriak voltak a sportesemények, népszerű volt az erdei tornapálya, rendszeresen dugig telt a kemping, a Mókus csárda nem győzte fogadni a vendégeket, a kastélyrom pedig kalandokat kínált kicsinek, s nagyoknak egyaránt. Póstelek élt!

Az utóbbi évtizedekben azonban a terület elhanyagoltan, gazdátlanul reménykedett sorsának jobbra fordulásában. A tornapálya elemei elkorhadtak, a tekepályát szétzedték, a kemping elgazosodott, a játszótér a föld színével lett egyenlő, a fák előregedtek, a túraútvonalakat senki nem gondozta, a kastélyrom pedig életveszélyessé vált.

A kirándulólhely megkopott fényének és egykori népszerűségének helyreállításáért, néhány éve Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzata – a terület tulajdonosa –, valamint a Pósteleki Turisztikai Kft. hosszú távú bérleti szerződést kötött a parkerdő felújítására, üzemeltetésére és gondozására.

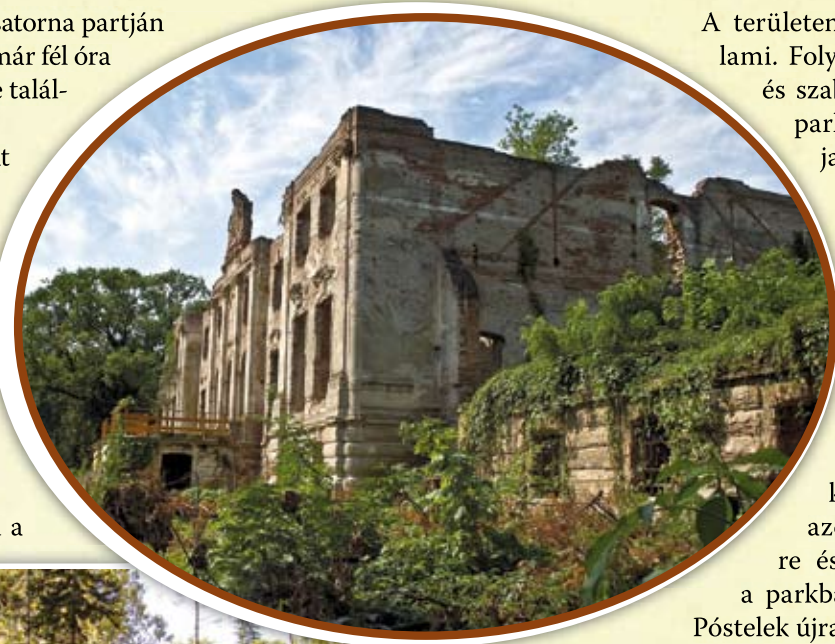
A Pósteleki Turisztikai Kft. 2010 elején alakult azzal a céllal, hogy a felújított parkerdőt és a hozzá tartozó egyéb kiszolgáló egységeket magas színvonalon működtesse, továbbá a Póstelek kínálta kitűnő adottságokat kihasználva lehetőséget teremtsen a városban, a megyében és a régióban élő emberek számára a színvonalas kikapcsolódásra és szórakozásra.

Póstelek Gyula, Békéscsaba és Gerla között helyezkedik el. Műúton és földutakon autóval, kerékpárral és gyalogosan több irányból is megközelíthető.

Békéscsabáról az Élővíz-csatorna partján vezető árnyas bicikliúton már fél óra alatt eljuthatunk a 8 km-re található kirándulólhelyre.

A szabadidőközpont munkatársai további fejlesztéseket terveznek, amelyek még vonzóbbá tehetik Pósteleket a környékbeliek és a távolabbról érkezők számára. A családok, gyermekek, illetve az aktív pihenést kedvelő turisták nagy öröme a közeljövő újdonságai között szerepel a

A területen mindig történik valami. Folyamatosak a gyermek- és szabadidős programok, a park gyakorta házigazdája kutyakiállításoknak és lovasversenyeknek. A koncertszervezők is újból felfedezték a kirándulólhelyet. A különféle diákprogramok mellett alkalomadtán extrém és hagyományos sportágak is kipróbálhatóak. Aki azonban csupán csendre és nyugalomra vágyik, a parkban az is otthonra lel. Póstelek újra él!

Fotó: CrisPer szerk.

Bővebb információ: www.postelek.com

téli időszak elejére elkészülő, télen-nyáron igénybe vehető **korcsolyapálya** és a kapcsolódó infrastruktúra kialakítása. Emellett a gyerekek egy **mini játszóparkkal** is gazdagodnak majd.

További újdonság, hogy a Magyar Imre Díjlovagló Egyesület jóvoltából minden pénteken **lovasbemutató** tekinthető meg a csárda előtt. Vasárnaponként lehetőség van **lovagoltatásra és hintózásra** is.

- A **parkerdő** múltat idéző, páratlan szépségű és teljes nyugalmat árasztó környezettel várja látogatóit. Póstelek rangját egykor a szabadidőpark központjában található, a múlt század elején épült **Wenckheim-kastély** és az uradalom adta. Az eredeti állapotnál jóval kisebb, 14,6 hektárra zsugorodott park 1989-től természetvédelmi terület. Különleges fafajai között megtalálhatjuk többek között a megye legnagyobb vasmagját, valamint a vöröslévelű bükköt, a mocsári, illetve a hatalmas kocsányos tölgyeket. A régi sétány rekonstrukciója mellett a terület üzemeltetője a romos kastély környékének megtisztításával és folyamatos gondozásával, tűzrakó helyekkel és padokkal, továbbá az erdő bejáratánál egy hangulatos erdei büfé működtetésével biztosítja a kirándulók, túrázók kikapcsolódását. Három túraútvonal várja a látogatókat, de a jövőbeni tervek között különböző hosszúságú erdei futópályák kialakítása is szerepel.
- A felújított **Mókus Csárda** gyönyörű ősfás környezetben, elegáns, minden részletében finoman kidolgozott

- kialakítással 13 év után, 2011 tavasza óta ismét fogadja vendégeit.
- A 150 fő befogadására alkalmas **kemping** 4600 m²-nyi területen fekszik. A telepített sátrakban 50 fő szállásigényét tudják kielégíteni, emellett a környezet felfedezéséhez kerékpárok is kölcsönözhetőek.
- A Pósteleki Szabadidőparkban a **mini állatsimogatót** a gyerekek szórakoztatására létesítették, akik testközelből is láthatják, megsimogathatják az állatokat. A parkban kialakított apró **vadasparkban** dámszarvasok élnek.
- Május 1-től október 1-ig, a hajdani Wenckheim kastélyrom előtti területen lehetőség van kihelyezett **polgári esküvői szertartások** megtartására.
- A szabadidőparkban a **labdajátékokat kedvelők** is megtalálhatják számításait. A területen egy új öltözőkkel kiegészített, 2500 m²-es füves focipálya került kialakításra.

Egy valódi családi fürdő

A békéscsabai Árpád Fürdő a fiatalabb és az idősebb korosztály számára egyaránt kellemes testi-lelki felüdülést kínál. A város szívében, 1922-ben létesült fürdő a 2002-2003-ban történt felújításnak köszönhetően a mai kor követelményeinek teljes mértékben eleget téve várja vendégeit. A korszerűsítések eredményeként a létesítmény alkalmassá vált arra, hogy ne csupán a helyi igényeket elégítse ki, hanem valós turisztikai szereplővé váljon a megyeszékhely életében. Az évről-évre mind több turista által felkeresett strandfürdő egyedi, kifejezetten családi hangulatán túl a sportolni, pihenni, valamint gyógyulni vágyóknak is számtalan lehetőséget biztosít. A festői környezetben, az Élővíz-csatorna mentén elhelyezkedő fürdő területén összesen kilenc medence található, ebből 4 beltéri, 5 pedig kültéri.

A létesítmény a szolgáltatások széles körét kínálja a kényelmi kikapcsolódásra és az aktív pihenésre vágyóknak egyaránt. A csabai Árpád Fürdő valódi család barát strand mind milliójében, mind kialakításában, mind a belépődíjakat tekintve. A család minden tagja megtalálja az igényeinek megfelelő szórakozási és rekreációs lehetőségeket, hiszen 50 méteres versenyszoda, gyermekmedence, termál- és gyógymedencék, szaunák, tanmedence, játszótér, spa- és wellness-szolgáltatások, valamint büfé várja a látogatókat. A fürdő területén az árnyas ligetek és a zavartalan napozást biztosító zöld felületek egyaránt megtalálhatóak.

„Jaj, úgy élvezem
én a strandot...!”

Írta: Szigeti Henrietta

A strand Élővíz-csatorna melletti részén álló, törökfürdő jellegű épület, 1927-ben épült. A fürdő 1974 méterről feltörő 76 °C-os és a 800 méterről feltörő 40 °C-os vizét az egészségügyi miniszter a 2001. és 2002. években gyógyvízzé, a fürdőt 2006-ban gyógyfürdővé nyilvánította. A gyógyvizes medencékben elsősorban ízületi, reumatikus és mozgásszervi betegségek kezelésére van lehetőség. 2004-től a Jázmin Egészségcenterben balneológiai kezeléseket vehetnek igénybe a vendégek. A betegek gyógyulását orvosi gyógymasszázs, izsappakolás, víz alatti vízszugármasszázs és víz alatti csoportos gyógytorna is szolgálja. Ezekon túlmenően számos wellness-szolgáltatás is igénybe vehető.

A Jázmin Egészségcenter szabadtéri, télen részlegesen fedett termálmedencékkel, valamint az uszoda a lelátóépülettel – a téli időszakban sátorral fedve – egész évben fogadja a vendégeket. A strand- és tanmedence az óriáscsúszdával, valamint a gyermekmedence a nyári szezonban, májustól szeptemberig várja a látogatókat. Az 1200 m²-es élményfürdőben pezsgőpadok, napozósziget, pezsgőfürdő és örvény található.

A strandon a vizes sportok mellett lehetőség van strandröplabdázásra,

látbteniszre, kosárlabdára, sakkozásra, illetve alkalmanként az Élővíz-csatornán kajakozás és kenuszás is szerepel a kínálatban. A versenyszoda az elmúlt években számos országos és nemzetközi úszóversenynek, valamint vízilabda-mérkőzésnek adott otthont. A hatalmas, a hétköznapi napozóként működő lelátón egy-egy rangos eseményt – vidéki viszonylatban páratlan módon – 1000 néző is megtekinthet. Aligha véletlen, hogy a magyar férfi vízilabda-válogatott rendszeresen visszajár az Árpád Fürdőbe, hogy a világválogatott előtt remek körülmények között, nagyszámú nézőközönség előtt játsszon egy-egy felkészülési mérkőzést. Legutóbb idén júniusban csapott össze a Kemény Dénes vezette magyar csapat a román válogatott legjobbjával.

A tervek szerint tovább bővülnek a sportolási lehetőségek a létesítményben, ugyanis a városvezetés komoly erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy az Árpád Fürdő egy újabb, 33 méteres sportuszodával gazdagodjon.

A fürdő 2008 szeptemberében a Békés Megyei Vízművek Zrt.-től Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzatának tulajdonába került. 2012-ben a város összesen 122,5 millió forint pályázati forrást nyert a strand energetikai fejlesztésére. A tervezett beruházás első fázisa a termálenergia hasznosítására irányul. Egyebek mellett új hőközpontot építenek ki, lecserélik a kazánokat és a radiátorokat, szivattyúkat telepítenek, valamint felújítják a kutakat is. A beruházás második szakasza a saját ivóvízbázis kialakítására irányul.

Fotó: Kiss Zoltán, Szekeres Roland

Árpád Fürdő – 5600 Békéscsaba, Árpád sor 3.
Tel.: 66/549-800 Pénztár: 66/549-805
E-mail: arpadfurdo@arpadfurdo.hu
www.arpadfurdo.hu

Nyitva tartási idő:

október 1 – április 20 között

06.00 órától 20.00 óráig

május 1 – szeptember 18 között

vasárnaptól csütörtökig

06.00 órától 20.00 óráig

pénteken és szombaton

06.00 órától 21.00 óráig

június 15 – augusztus 21 között

06.00 órától 21.00 óráig

A korabeli krónikák szerint Csaba népe mindig is kedvelte a fürdőzést. Az 1800-as évek végén, városi fürdőkomplexum híján a csabaiak még az Élővíz-csatorna vizében fürdöztek nyáron. Különösen kedvelt helyek voltak a gyárak és üzemek – pl. Rosenthal malom, villamostelep – melegvíz-kifolyói, amelyek környékén még novemberben is rákvörösrre „főtt” embereket lehetett látni. A nagyváradi Félix fürdőbe tömegesen jártak „hangáriára”, egész napos fürdőzésre.

A Széchenyi liget területén 1861-ben a sörházzal együtt gőz- és kádfürdő is épült nagy fakadakkal, de az 1888-as árvíz után üzemeltetését megszüntették. 1894-től egy gőz- és kádfürdővé átalakított magánház szolgálta ki a lakosságot és az I. világháború idején a harcterről idevezényelt katonaság igényeit, amelyet a közegészségügyi hatóság azonban 1917-ben bezárt.

1922-ben a város, az Árpád liget mellett egy 7200 négyzetméter területű telket adott át a fürdő részvénytársaság számára strandfürdő létesítése céljából. Itt épült meg az első, 25 méter széles, 60 méter hosszú, 60-250 cm mélységű vasbeton medence, melyet egy 303 méter mély artézi kútból töltöttek

fel, heti egyszeri teljes vízcserével. A nagy homokozóval, játszótérrel, gondozott parkkal, vendéglővel és 150 kabinnal ellátott Strandfürdő kedvelt szórakozóhelye lett a lakosoknak, ahol gyakran rendeztek országos úszóversenyeket és vízipóló-mérkőzéseket.

A nagy látogatottságra való tekintettel 674.000 pengő költséggel, 1927-ben épült fel a strandfürdő mellett a minden kényelmi funkcióval ellátott Árpád gőz- és kádfürdő emeletes, impozáns épülete.

Két keréken a Körösök völgyében

Több kerékpárút-építéssel kapcsolatos, határon átnyúló fejlesztés kezdődött meg az elmúlt időszakban a Körösök völgyében. A térség kerékpárút-hálózatának bővítése nemcsak az itt élőknek jó hír, hanem azoknak a turistáknak is, akik a kikapcsolódás aktív lehetőségeit keresik, és szívesen kerékpároznak akár több kilométert is a szabadban. A fejlesztéseknek köszönhetően az ideérkező vendégek két keréken is végigjárhatják a térség településeit, és megismerkedhetnek a földrajzilag egységes, de mégis igen sokszínű terület történelmi emlékeivel, természeti kincseivel.

Békés megye kerékpárút-hálózatának bővítésével a közép-békési régió csaknem valamennyi települését kerékpárút köti össze, s a közelmúltban újabb kivitelezési munkálatok zárultak le, avagy kezdődtek el a térségben. A turisztikailag jelentős beruházásoknak nemcsak gazdaságélénkítő és infrastrukturális szerepük van, hanem környezetvédelmi szempontból is hasznosak, hiszen a kerékpárutak kiépítésével egyre többen döntenek úgy, hogy a gépjárművek helyett a közlekedés alternatív, környezetkímélő lehetőségét választják. A fejlesztések által a lakosok és a túrázók biztonságosan kerékpározhatnak a településeken belül és kívül is, a határ mindkét oldalán.

Írta: Súr Enikő

Kerékpárút Békéscsabától Nagyszalontáig

A Békéscsabát a romániai Nagyszalontával összekötő, 27,7 km hosszú, turisztikai célú kerékpárút építése a megyeszékhelyen tavasszal kezdődött el a Körösök Völgye Natúrpark Közhasznú Egyesület irányításával. A nagyszabású, határon átnyúló beruházás során a már meglévő szakaszokat kiegészítő, Békéscsaba, Doboz, Sarkad és Nagyszalonta közvetlen kerékpáros forgalmát biztosító, új kerékpárút-hálózat készül el. A határ menti régiók közötti gazdasági kapcsolatok élénkítése mellett a fejlesztés célja a térség idegenforgalmának fellendítése. A beruházásnak köszönhetően a települések és azok turisztikai attrakciói kerékpáron is megközelíthetővé válnak; az útvonalon olyan látnivalókat tekinthetnek meg a túrázók, mint a nagyszalontai Csonkatorony, valamint Arany János szülőháza.

A városok nevezetességeit egyre többen keresik két keréken

A kerékpárosok várhatóan 2012 végén vehetik birtokba az új kerékpárutakat.

Kerékpárral Gyulán és Aradon

Gyula városában tavaly szeptemberben zárult le az Északi városrész szociális rehabilitációja, melynek során új kerékpárút épült a Sarkadi út mellett és az Erkel-tó partján, a Dobozi úti kerékpárútig. A fejlesztésnek köszönhetően új utcabútorok kerültek ki a terekre, bővültek az érintett városrészek zöldfelületei, valamint két játszótér is megújult. A környéken túrázóknak érdemes Gyula belvárosának hangulatos, szökőkutakkal teli sétálóutcáján is végigkeresniük, hiszen útközben megnézhetik a világmindenséget szimbolizáló Világórát, az Élővíz-csatorna fölött átívelő, az 1800-as évek elején épült Kapushidat, megpihenhetnek a Nádi Boldogasszony-plébániatemplom előtti virágos tér padjainak egyikén, vagy beülhetnek a város valamelyik kávézójába, cukrászdájába, éttermébe.

A városban új kerékpárutak kiépítését is tervezik. Gyula és Arad városa nemrégiben egy határon átnyúló pályázat keretében kerékpárút-hálózat tervezésére nyert támogatást. Arad a Maros folyó mentén tervezet új kerékpárutat, Gyula pedig elkészíteti a

A települések közötti túrautak is népszerűek a kerékpárosok körében

Szanazughoz kivezető kerékpárút rekonstrukciós tervét, új kerékpárutat tervezet a Kétegyházi úton az Eleki úti körforgalomig, a Béke sugárúton, a Törökzugi lakótelep és a belváros közötti szakaszon, valamint a Nagyváradi úton és a Kossuth utcán, amely a Sarkadi úttól vezet majd a városközpontba. A település áttervezeti a Csabai úttól a gyulavári hídig húzódó szakaszt, valamint a Henyei úti kerékpárutat, amely az előzetes elképzelések szerint hosszabbá válna. A terv a magyar oldalon összesen 16 km kerékpárút megépítését és felújítását tartalmazza.

Azok a Gyulára látogató vendégek, akik két keréken kívánának a térségben kirándulni, de nem hoznak magukkal kerékpárt, a Kossuth utca 7. szám alatt található Tourinform Irodában kölcsönözhetnek felnőtt- és gyermekkerékpárokat, amelyekhez igény szerint zárat, láthatósági mellényt és sisakot is biztosítanak.

Békéscsabán a Széchenyi ligetben található Körösök Völgye Látogatóközpont bocsát rendelkezésre bérbevehető kerékpárokat.

Fotó: CrisPer szerk.

Egyre több településen vehető igénybe kerékpárkölcsönző szolgáltatás

K. Nagy Sándor: BIHAR-ORSZÁG – Utirajzok

(Nagyvárad, 1884-1885, 1888. I. köt.)

– részlet –

„Nincs nagyobb művész a természetnél. Az a lát-hatatlan rendező, ki a völgyekből hegyeket emelt fel, az ormokat sziklakkal látta el, barlangokat vájt a kőtömbökbe s tündöklő csepp-kövekkel díszítette fel az öröksötét üregeket, zöld fenyővel koronázta a fellegeken felülérő csúcsokat: az az isteni rendező nem felejtkezett el a rónaságról sem.

A rónaságnak is van pompája, mely a lelket megihleti, – költészete, mely az ábrándok világába emel s mosolygó kékek festi be a sötét felleget. Szelíd szépség ez, mint maga az ábránd, melynek nincsenek szenvedélyes kitörései, de egyhangú mélaságban mégis oly jól esik!

Nagyon hiányos fogalmai vannak a természet nagyszerűségéről annak, ki csak a hegyes vidéket bámulja, – ismereteit csak a rónaság megismerése egészítheti ki.

Megyénk keretébe beillesztett képek egyik legszebbike az a nagy rónaság, – a nagy magyar alföld kicsinyített képe – a mely elfoglalja nyugati szegletét: a gazdag „Nagy-Sárrét!”..

Bal oldalon egymásután tűnnek fel a nagy Sárrét nagy faluinak magas fehér tornyai zöldelő fák közül, míg azon a helyen, hol a térképen egy kinyújtott fejű tekenős-béka forma tó van rajzolva, ott egy percre megáll vonatunk a „bakter-ház” előtt, melyre szép vastag betűkkel fel van írva „Báránd”. Itt kiszállunk, mert a vasúton ez megyénknek legnyugotibb állomása s a Nagy-Sárrét legnagyobb helye...

Ha Báránd nem eléggé rendezett utcáin végig hajtatunk, majd minden háznál a tornácon látunk egy ágyat, mely a két végén és elején egészen fel a padlásig az aszszonyok által finom lenből szőtt csíkokkal cifrázott sűrű fehér hálóval (ritka fátyol, – „rece”-szerű szövettel) van körülveve, melynek felső végét a padlásba vert szegek

tartják s rájuk kötött madzagnál fogva s mely elöl úgy hajlik egymásra, hogy szétválasztás után ismét befedi a nyílást. Ezen kis háló-terem, ezen átlátszó háló-szoba minden butorzatát duzzadó cifra párnás ágy képezi, letakarva nagy puha dunyhával, – mely bizonyítja, hogy ide éjszakára szoktak menekülni a szűnyogok elöl, melyek a Sárréten oly nagy számmal vannak...

Közel a tóhoz egy szelíd ér vonul keresztül előttünk, – az érben hosszú vereslábú gólyák lépkednek nagy begyesen, csak akkor kapva hosszú orraikkal a vízbe, midőn az ügyetlen béka nem menekül elég gyorsan előlük, hogy kikerülje a biztos halált. Az ér partján széles deszka kávájú nagy gémes-kút körül ott delel a csorda, festői változatokban csoportosulva, egy része a jámborképzű fehér teheneknek összedugott fejjel tanácskozik, másrésze csendben hever csendesen „kérőzve”..

Ma már nem kell oly nagy mocsárokat gázolnunk, ha nádashoz akarunk jutni, mint néhány év előtt, – nagyon felhátasodott a lapályos helyeknek egy része. Ritka a „turfa” vagy – a hogy itt nevezik – „kotu” égés is, mely a lápos helyeken a sás, káka és nád poshadozni kezdő részeiből készülve, néha 3-4 éven keresztül ég, alig egy lábnyi mélységben parázs tüzzel emésztvén a földet s jaj annak, a ki bele szakad, mert ott sültet össze az izzó lágában...

Ah, a nádasnál nincs ábrándosabb szelíd szépség! De a nádasba nehéz behatolni, hacsak a „pákász” nem ajánlja fel a szolgálatát se nem segít rajtunk csolnakával...

Hogy úszik ez a kis „lélekvesztő” a hinár tetején, melyből ezer vízi-virág igyekszik fel, hogy lássa a napot és érezze a csendes réti szellő édes ölelését! Hogy lebeg a „vízi-tőkincs” apró kerek leveleivel, magasra tartva 3 szirmú fehér virágát, melynek közepén sárga porodák emelkednek! Mily csalékonyan fedezi be a vizet a bolyhos

“rókafark-hinár” sötét-zöld leveleivel! Az „elecs-fű” közül mily hatalmasan magasodik ki a „békator”, buzogány alakú zöld gubóival! Mily felségesen szép az a víz-szinen uszkáló veresbe-játszó sötétzöld „kolokán”, melynek töve ott van lenn a víz mélyében s vékony kocsánya felnyúlik a víz tetejéig, hogy ott lebegtesse azt a keskeny hosszú levelekből álló pompás fürtöt, míg elvirágozik, mely díszére válnék a legszebb salonnak, ha tenyészthető volna. A hinár határát éles sás képezi, mellette magvas káka, e mellet gyékény emelkedik, de még ennél is magasabbra nő a lehajló levelű karcsú nád, melyet itt hosszú kerek zöld száron magasra emelkedő fekete „buzogány” tarkáz, mely kibontva fehér pelyhet szolgáltat a párnákba.

Itt ott egy-egy kerek tisztásra érünk, melyen a kis sirály végig siklik, a vad-ruca csapat beúszik a nádba, a vadliba megrettenve rebben fel s zajára egymás után kelnek szárnyra nagy kiabálás közt a környékből: a pompás fehérszínű kanálos-gém, a becses tollú szürke vagy darugém, a legkevésbé félhető veres-gém, melyek közé aztán egy-egy gyönyörű kis kócsag vegyül, oly tiszta mint a hó, – sőt még a dobos-gém, vagy vízi-bika is a láthatatlan sűrűben elhagyja bömbölését, mely víz alá dugott csőréből oly erősen hallik...

Csökmőről dél-keleti irányban indulunk ki s dülő utakon át eljutunk a Sebes-Körös szabályozott medréhez s ezen át a Kóti-pusztára. Ez a név divatba jött az utóbbi időkben, mint a bihari helyi érdekű vasútak egyikének (a nagyvárad-komádi vasútnak) végállomása... Területe megyénkhez tartozik, de tulajdonjogát a vésztőiek halászták el a komádiak orra elöl. Hej pedig de pompás egy kis Kánaán ez! Néhány évvel ezelőtt még nádas rét borította majdnem az egészet s több került ki belőle kétezer kéve nádnál évenként; azonban a Sebes-Körös szabályozása folytán mintegy ezer hold tartja fenn a múlt nádasok emlékét, ez is inkább csak zombékos legelő, a többi része pedig felhátasodott, habár az árpa és búzavetések között még most is sűrűen üti fel magát a harmattól duzzadó nádfiók. Valóságos ösföld ez. Keresztül megyünk a „Kóti-fok” nevű éren, mely azelőtt vízimalmot hajtott s most szelíd hajlású medrében legszebben díszlik a repcevetés.

A „Kóti-domb” vagy „Templomhalom” magasán emelkedik ki a síkságon, széles körben körülvéve még ma is látható sánccal, a mely azonban épen oly szép tengerit és búzát terem ma már, mint maga a domb oldala; már régen szántják az egész halmot...

A halomról északi oldalon leszállva gazdag szántóföldre jutunk, melynek búzájában itt-ott még látunk egy-egy erős nádszálat felemelkedni, habár a föld felülete elég sima; mellette már a tengeriben igen gyakori nádfiók s a földön meglátszik, hogy még a kapálás sem enyészttette el a hancsokat; tovább az árpa vetésben csoportosan nő ki a nád a vakandturás alakú apró dombocskákból, úgy hogy a nád majd ugyanannyi, mint az árpa; ismét tovább haladva már nem találunk vetést, hanem csak azt látjuk, hogy a zombékok kapával, veremvágóval kiborogatva helyükből szét vannak verve, sőt megkiséreltetett már itt a szántás is s habár több a vakbarázda, mint a másféle, a nyár melegével s a tél fagyával együttesen úgy előkészítették a föld, hogy a következő tavaszon már egészen fel lehet szántani s elvetni kölessel, vagy árpával. A mi ezután következik, az már a kihalt nádas, a valóságos „kotu”, honnan csak itt-ott emelkedik fel egy-egy kerek nádcsoport, félre hajló fekete buzogányaival, melyeket nagy hosszú levelű sásak vesznek körül és ez a nád-csoport annál gyakoribb, minél inkább közeleddünk a vad madaraktól zengő nádashoz, melynek suhogása kíséretül szolgál a vízkedvelő szárnyasok énekéhez. Azt a szép nádas ettől a gazdag szántóföldtől alig választja el több egy évtizednél, oly gyorsan történik az átalakulás.

...ez előtt 8-10 évvel még oly feneketlen lág, oly veszedelmes rét volt, miszerint a bele tévedt szarvasmarha úgy lesüppend benne, hogy csak szarva hegye maradt ki a gázos, mocskos, békanyálás vízből, melynek tetején fátyol gyanánt lebegett a vad és szelíd rucák kedvenc étele: a zöld „fülencse”, a tájékozatlan utas pedig menthetetlenül sírját lelta e süllyedő ingoványban. De a víz lassanként elvonult a kiemelkedő zombékokról...

A Sebes-Körös mellett hullámozó nádasból lassanként kotu lesz, a kotu átváltozik szántóföldd s néhány évtized múlva már csak mese lesz az egész, mit a gyermekek nem fognak megérteni! Milyen szép volna ezt a képet vásznon megörökíteni az utókor számára!..”

Játsszon és nyerjen az élménymagazinnal!

Vegyen részt az alábbi játékokban és gazdagodjon értékes ajándékokkal, feledhetetlen élményekkel!
A feladványok megfejtéseit és a pályamunkákat postai levelezőlapon, illetve online várjuk az alábbi címekre:

5601 Békéscsaba, Pf: 530, valamint magazin@korosokvolgye.com

A levelezőlapokon és online levezésben jellegként szerepeljen: Körösök Völgye élménymagazin, illetve az adott játék vagy pályázat neve. A beküldő nevét és telefonszámát kérjük feltüntetni!

Részletek az alábbi blokkokban:

MAGAZIN KVÍZ!

Kvízjátékunkban a magazin cikkeihez kapcsolódóan teszünk fel kérdéseket és kínálunk három-három válaszlehetőséget. A hibátlan válaszadók közül három beküldőt sorsolunk ki. Beküldési határidő: 2012. november 28.

1. Hogyan készül a kosárfonás egyik fő alapanyaga, a barnavessző?

- a.) Páccal színezik
- b.) Hántolatlanul hagyják és szárítják
- c.) Héjában főzik és hántolják

2. Hány településen járt egy év alatt a Zöldülj! Fordulj! vándorkiállítás?

- a.) 16
- b.) 17
- c.) 18

3. Milyen érdekességgel szolgál Bálk temetője?

- a.) Erdő veszi körül
- b.) Minden fejére az van írva, Filip
- c.) Egy hegyoldalba van vájva

4. Honnan erednek a Fekete-Körös fő forráspatakjai?

- a.) A Nagy Bihar hegyvonulat völgyeiből
- b.) Biharfüredről
- c.) A Révi-szorosból

5. Milyen gyógyhatással bír a csalán?

- a.) Méregtelenít, ásványi anyagokat pótol, a vért tisztítja
- b.) Étvágygerjesztő, serkenti az epeműködést
- c.) Kiegyensúlyozza a vérnyomást, normalizálja a hormonszintet

6. Mely település a híres Bihar-kutató, Czárán Gyula szülőfaluja?

- a.) Nagyszalonta
- b.) Belényes
- c.) Seprős

7. Holt található az Ugrai- és a Sző-rét?

- a.) A Kis-Sárréten
- b.) A Nagy-Sárréten
- c.) A bélmegyei Fáspusztán

8. Mennyi Békés megye legöregebb fűzfájának a becsült kora?

- a.) Kb. 240 év
- b.) Kb. 380 év
- c.) Kb. 420 év

9. Mi került kialakításra a gyulai Kálvária-domb mellett?

- a.) Tájjellegű gyümölcsöskert
- b.) Arborétum
- c.) Franciakert

10. Mi a veresgyűrű som latin neve?

- a.) Crataegus monogyna
- b.) Cornus sanguinea
- c.) Sambucus nigra

FOTÓPÁLYÁZAT!

A Körösök Völgye élménymagazin fotópályázatot hirdet az alábbi témakörben: a Körösök völgyét megjelenítő tájképeket, természetfotókat várunk. A pályamunkákat kizárólag elektronikus úton tudjuk fogadjuk. I-II-III. helyezettet hirdetünk, de mindegyik pályamunka megtalálható lesz a www.korosokvolgye.com oldalon, ahol további részleteket is talál a pályázattal kapcsolatban.

Beküldési határidő: 2013. január 15.

HOL KÉSZÜLT A FOTÓ?

Az alábbi fotókon a Körösök völgyének egy-egy szép látképe látható magyarországi, illetve romániai területen. Ha tudja, legalább az egyikről, mely részletét mutatja a Körösök völgyének, küldje el tippjét címünkre. A helyes válaszadók közül három beküldőt sorsolunk ki. Beküldési határidő: 2012. november 28.

Nyerteseinknek ajándécsomaggal kedveskedünk, de minden számhoz kapcsolódóan a helyes megoldást beküldők között kisorsolunk egy fődíjat, ami egyeztetés szerint lehet bakancsos-, vízi-, kerékpáros túra, sárkányhajózás, illetve városnéző program a közép-békési térségben.

Nyerteseinket, megadott elérhetőségeiken értesítjük. A nyertesek neve, illetve a játékhoz és a nyereményekhez kapcsolódó bővebb információk a www.korosokvolgye.com oldalon.

